

**” Me ei olla pelkästään ilmaista lastenhoitopalvelua,
vaan me oikeasti yritetään pohtia ja ratkaista
perheen haasteita.”**

Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työn sisältö ja erilaiset roolit

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Mari Nikkanen

27.05.2024

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Mari Nikkanen

Otsikko: Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työn sisältö ja erilaiset roolit

Ohjaaja: Dosentti Leena Haanpää

Sivumäärä: 77 sivua

Päivämäärä: 28.05.2024

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelin lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työn sisältöä ja heille muodostuvia rooleja. Lapsiperheiden kotipalvelu on matalan kynnyksen käytännönläheinen tukipalvelu kaikille perheille, jotka tarvitsevat tukea arjessa selviytymiseen. Työskentelyssä korostuvat perheen ongelmiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja perheen omien voimavarojen löytyminen. Tavoitteena on ehkäistä ongelmien kasautumista ja monimutkaistumista.

Tutkielmani aineiston keräsin teemahaastatteluiden kautta, jotka toteutin kolmena ryhmähaastatteluna, osallistujina erään hyvinvointialueen lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöitä. Aineiston analysoin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Olin kiinnostunut lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista heidän työnsä sisällöstä ja heille muodostuvista rooleista.

Tutkielmani tulosten mukaan lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät pitävät työn sisältöään laajana ja monipuolisena. Työtehtävissä korostuvat käytännönläheiset jokapäiväiset perheen arkeen kuuluvat tehtävät, ohjaus ja keskustelu perheenjäsenten kanssa. Perheen kotona ja perheen tarpeista lähtöisin olevassa työskentelyssä työn rajaus on toisinaan haasteellista. Lähityöntekijöiden kokemusten mukaan saavutettuaan perheen luottamuksen perhe alkaa turvautumaan lähityöntekijään laajasti kaikissa asioissa. Työn sisällön muodostuessa rajattomaksi se aiheuttaa kuormitusta lähityöntekijöille. Työparityöskentelyn kautta vastuuta voidaan jakaa ja se vähentää työstä aiheutunutta kuormitusta. Ristiriitoja työn sisältöihin tuo ostopalvelun lähityöntekijöiden hyvinvointialueen lähityöntekijöistä poikkeavat työtehtävät ja työtavat. Kuormitusta työtehtävien määrään ja vastuihin lähityöntekijälle aiheuttavat muiden perhepalveluiden ruuhkautuminen, sillä perheen odottaessa tarvitsemiaan tukipalveluita, lähityöntekijä toimii vastuunkantajan ja kannattelijan rooleissa. Rooleilla ja työn sisällöillä on vahva yhteys, sillä roolit muodostuvat pitkälti työn sisältöjen mukaan. Roolit muodostuvat myös työntekijän tarkkaillessa ja havainnoidessa asiakasperhettä ja heiltä saamansa palautetta ja muokkaa omia roolejaan sen mukaan. Lähityöntekijälle muodostuu lukuisia rooleja perheen, tiimin ja yhteistyökumppaneiden sekä yhteiskunnan tasolla.

Lapsiperheen kotipalvelun lähityöntekijöiden näkemyksen mukaan lapsiperheiden kotipalvelun siirtyminen maksuttomaksi ei ole pelkästään lisännyt sen saatavuutta asiakasperheille, vaan sillä on ollut vaikutusta lähityöntekijöiden työn sisältöihin ja rooleihin. Maksuttomuuden myötä työn sisällöissä on lisääntynyt suorittavien ja konkreettisten työtehtävien ohella psykososiaalinen tuki perheille – keskustelu, tuen anto ja ohjaus. Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden näkemysten mukaan moniammatillinen työskentely edesauttaa perheiden tilanteiden selviämistä parempaan suuntaan, ja lähityöntekijät näkevätkin alueellisten yhteistyörakenteiden luomisen ja kehittämisen tärkeänä. Lähityöntekijöiden tehdessä perheeseen säännöllisiä kotikäyntejä lähityöntekijälle tarjoutuu mahdollisuus tehdä havainnot laajasti perheen tilanteesta. Moniammatillisessa työskentelyssä lähityöntekijöiden kattavaa tietämystä perheen asioissa voidaan hyödyntää.

Avainsanat: lapsiperheiden kotipalvelu, lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijä, kotikäynti, ennaltaehkäisevä matalan kynnyksen työ, moniammatillisuus, roolit

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsiperheiden kotipalvelu	4
2.1	Lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne	4
2.1.1	Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaava lainsäädäntö ja kotipalvelun järjestäminen	4
2.1.2	Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaavat sosiaalipolittiset toimenpiteet	5
2.1.3	Ennaltaehkäisevä työote	8
2.1.4	Moniammatillisuus sosiaalipalveluissa	9
2.2	Kotipalvelutyön historia Suomessa	11
2.2.1	Lapsiperheiden kotipalvelun juuret.....	11
2.2.2	Kotipalvelun työn järjestötausta ja kunnallistuminen	12
2.2.3	Kotipalvelu hyvinvointivaltion palveluna	14
3	Koti työympäristönä	17
3.1	Yksityisen ja julkisen rajapinnoilla	17
3.2	Kotikäytityön rajattomuus	19
3.3	Vuorovaikutus institutionaalisissa rakenteissa	20
4	Tutkimustehtävä ja tutkielman toteutus	22
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	22
4.2	Tutkijan positio	24
4.3	Aineiston kerääminen	25
4.3.1	Ryhmähaastattelut aineiston keruumenetelmänä	25
4.3.2	Haastatteluiden esivalmistelut	27
4.3.3	Haastatteluiden toteuttaminen	28
4.4	Aineiston analyysi ja aineiston käsittely	29
4.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	31
5	Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työn sisältö ja roolit	33
5.1	Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työn sisältö	33
5.1.1	Työn sisältö muodostuu perheiden tarpeiden mukaan.....	33
5.1.2	Koti työympäristönä ja työn rajattomuus	36
5.1.3	Erilaiset työkäytännöt aiheuttavat ristiriitoja työn sisältöön	40
5.1.4	Moniammattisuus ja parityöskentely keventää työtä ja edesauttaa perheiden tuen saantia	43

5.1.5	Lapsiperheiden kotipalvelu ennaltaehkäisevä ja matalan kynnyksen lakisääteinen palvelu	45
5.1.6	Maksuttomuuden vaikutukset työn sisältöön	47
5.2	Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän roolit.....	48
5.2.1	Perheen tasolla muodostuvat roolit	49
5.2.2	Tiimi- ja yhteistyötasolla muodostuvat roolit.....	52
5.2.3	Yhteiskunnallisella tasolla muodostuvat roolit	53
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	59
	Lähteet.....	66
	Liitteet.....	73
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	73
	Liite 2. Informointikirje	74
	Liite 3. Rekisteriseloste.....	75
	Liite 4. Suostumuslomake	77

1 Johdanto

Tutkielmassani tarkastelen, millaiseksi erään hyvinvointialueen lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät kuvaavat työtään ja millaisia rooleja heille muodostuu perheiden tukijoina. Tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät itse kuvaavat työtään ja työn sisältöjä sekä millaisia rooleja heille muodostuu työskentelyn aikana. Olen aiemmin työelämässäni toiminut lapsiperheiden kotipalvelun perhetyöntekijänä lähihoitajan ammattinimikkeellä eri paikkakunnalla kuin mikä on pro graduni kohteena oleva lapsiperheiden kotipalvelu. Työskentelyn aikana huomasin, että lapsiperheiden kotipalvelua ei välttämättä tiedetty olevan olemassa perheiden ja palvelujärjestelmän keskuudessa. Käsitykset lapsiperheiden kotipalvelun työnkuvasta eivät aina olleet selkeitä. Lopetettuani perhetyöntekijänä olen muualla sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä toistuvasti huomannut saman: lapsiperheiden kotipalvelun olemassaoloa ei moni perheiden kanssa toimiva edelleenkään tiedä. Toisaalta tieto lapsiperheiden kotipalvelusta voi olla, mutta aina ei välttämättä tiedetä, miten se voi auttaa perhettä ja mitä lapsiperheiden lähityöntekijän työnkuvaan kuuluu. Perheiden kotona tehtävä työ on luonteeltaan hyvin erilaista kuin virastoissa ja toimistoissa tehtävä työ ja näin ollen vaikuttaa työnkuvaan. Lapsiperheiden kotipalvelun työntekijän työtehtävät pitävät sisällään laajasti perheen tarpeiden mukaisia käytännönläheisiä työtehtäviä.

Karttunen ja Hietämäki (2017, 326) tuovat esiin kokemustiedon ja intuition merkitystä sosiaalialan ammattilaisen asiakastyössä. Kokemustieto auttaa asiakastyön monimutkaisissa ongelmatilanteissa, joissa tarvitaan vuorovaikutusta, neuvottelutaitoja ja tulkintaa asiakkaan tilanteesta. Kuusisto-Niemen ja Kääriäisen (2005, 454) mukaan hiljaisen tiedon avaaminen ja kuvaus voi joskus olla työntekijälle vaikeaa, mutta ei kuitenkaan mahdotonta. Kokemustietoa muodostuu tekemällä, osallistumalla, havainnoimalla ja refleктоimalla. Karttunen ja Hietämäki (2017, 332–333) kuvaavat toisistaan poikkeavia ja erilaisia, mutta toisiaan täydentäviä eri tiedonlähteitä. Näitä ovat tutkimus- ja teoretieto, formaalitetieto, ammattietiikka, asiakkaan tieto ja asiantuntijatieto. Sosiaalialan työntekijöille muodostuva asiantuntijuus tarkoittaa kokemustietoa ja pitää sisällään myös intuition (Karttunen & Hietämäki, 333). Tässä tutkielmassani olen kiinnostunut lähityöntekijöiden asiantuntijuudesta, kokemustiedosta ja siitä, millaisia näkemyksiä heille on muodostunut omasta työstään ja roolistaan perheiden tukijoina. Viime vuosina perheitä ovat kuormittaneet Suomessa ja maailmalla tapahtuneet yllättävät tapahtumat. Karvosen, Kestilän ja Saikkosen (2022, 9–10)

mukaan koronaepidemia ja, siihen liittyvät rajoitukset ovat vaikuttaneet suomalaisten hyvinvointiin eri tavoin. Koronaepidemia ja siihen liittyvät rajoitustoimenpiteet ovat vaikuttaneet voimakkaimmin heikommassa asemassa oleviin. Koronan jälkeen suomalaisten hyvinvointia ovat koetelleet Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, energian ja ruuanhinnan kallistuminen sekä inflaatio. Vaikutuksia on vaikea arvioida, sillä ne esiintyvät osittain viiveellä. Lammi-Taskulan, Lindbergin, Närvin, Kauppisen, Gisslerin, Hakulisen, Tuovin, Hauhion, Heleniuksen, Hietanen-Peltolan, Jahnukaisen, Erikssonin, Utriaisien, Weckrothin, Saariluoman, Kiviruisun ja Aalto-Setälän (2022, 150, 159, 165) mukaan koronaepidemia on vaikuttanut erityisesti lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin. Lapsiperheiden avun tarpeet ovat kasvaneet koronaepidemian aikana. Lammi-Taskulan ym. (2022, 157) mukaan palveluiden saatavuus on kuitenkin heikentynyt erityisesti neuvolassa ja oppilashuoltopalveluissa. Henkilöstöpulaa on esiintynyt ennen koronaepidemiaa ja aiheuttaa haastetta palveluiden saamiseen. Perheiden tuen tarpeet tulevat kasvamaan tulevaisuudessa ja lapsiperheiden sosiaalipalveluilla, neuvolapalveluilla sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollolla on tärkeää asema löytää tuen tarpeessa olevat lapset ja perheet, jotta tukipalvelut voidaan käynnistää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsiperheiden kanssa työskentelevät ovat joutuneet korona-aikana uusien työmuotojen äärelle siirtyessään mahdollisuuksien mukaan etäyhteyksin toteutettaviin asiakas- ja perhe- sekä moniammatillisiin tapaamisiin. Näin ollen koronaepidemia rajoituksineen on haastanut perinteisen kotona ja kasvokkain tapahtuvan työn toteutumista. Lapsiperheiden kotipalvelu on matalan kynnyksen palvelua kaikille perheille, joissa esiintyy tuen tarvetta siihen, että perhe selviytyy arjen haasteista. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2024). Vuonna 2015 uudistunut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) vahvistaa varhaisen tuen palveluita. Nykyisin lapsiperheiden palveluissa pyritään siirtymään korjaavista toimenpiteistä ennaltaehkäisevien tukipalveluiden suuntaan. (Halme & Perälä, 2014, 216). Ennaltaehkäisevän ja perheitä voimauttavan työotteen vuoksi sen merkitys kustannussäästöjä tuovana palveluna on merkityksellinen, sillä oikea-aikaisen ja tavoitteellisen tuen tarkoituksena on, että perheet eivät ajautuisi raskaampien tukipalveluiden piiriin.

Lapsiperheiden kotipalveluun kuuluvista työtehtävistä on tehty asiakasnäkökulmasta tutkimus (Simonen 1982). Metsola (1990) on tehnyt selvityksen lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanteesta ja selvitykseen on sisällytetty lapsiperheiden kotipalvelun työn sisällöt. Kaiken kaikkiaan lapsiperheiden kotipalvelusta on tehty hyvin vähän tutkimuksia. Tämän vuoksi halusin tutkielmani kautta tuoda lapsiperheiden kotipalvelua ja lähityöntekijöiden perheiden parissa tekemään työtä ja lapsiperheiden kotipalvelun merkitystä näkyvämmäksi

osaksi yhtenä tärkeänä palvelumuotona muiden perhepalveluiden joukossa sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä. Tutkimuksia ei ole tehty liittyen lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työnkuvaantyyntekijöiden ja heille muodostuvien roolien näkökulmasta. Useat kotipalveluun liittyvät tutkimukset kohdistuvat varhaisen tuen sosiaaliohjaukseen, jossa ammatin kelpoisuusehtona on sosionomin tutkinto. Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöillä on paljon tietoa hyvin erilaisissa elämän haastekohdissa olevien erilaisten perheiden tilanteesta. Työskentely on hyvin tiivistä sisällyttäen kotona olevat eri-ikäiset perheenjäsenet. Perheiden tilanteet ja ongelmat ovat hyvin erityyppisiä. Tutkielmani kautta toivon saavani lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden laaja-alaista työn sisältöä ja sen kautta muodostuvia erilaisia työrooleja näkyvämmäksi.

Tutkielmani teoriaosuudessa käsittelen lapsiperheiden kotipalvelun historiaa ja kehittymistä hyvinvointivaltion palveluksi sekä lapsiperheiden kotipalvelun nykytilannetta lainsäädännön, ennaltaehkäisevän työotteen ja moniammatillisuuden näkökulmista. Lisäksi käsittelen kotia työympäristönä sekä sosiaalialan ammattilaisen työtehtävien ja roolien muodostumista perheen yksityisessä tilassa työskentelyn ollessa erilaista kuin perinteisessä virasto- tai toimistoasioinnissa. Luvussa neljä esittelen tutkielmassani sovelletut menetelmälliset valinnat perusteluineen, tuon esiin tutkimusprosessin etenemisen ja arvioin tutkielman eettisyyttä. Tutkielma on toteutettu erään lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöille suunnatuilla teemahaastatteluina 3–5 lähityöntekijän ryhmissä. Aineistonanalyysinä olen käyttänyt sisällönanalyysia. Viidennessä luvussa esittelen lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden näkemykset työn sisällöstä ja heille muodostuvista rooleista ja lopuksi esitän luvussa seitsemän tutkielmani tuloksista yhteenvedon ja johtopäätökset.

2 Lapsiperheiden kotipalvelu

Tässä luvussa kuvaan ensin lapsiperheiden kotipalvelun nykytilannetta käymällä läpi lainsäädäntöä ja sitä, miten sosiaalipoliittiset toimenpiteet vaikuttavat lapsiperheiden kotipalveluun ja ylipäättänsä kaikkiin perhepaluihin. Sosiaalipoliittiset tavoitteet vaikuttavat osaltaan lapsiperheiden kotipalvelun toimintakenttään, ja sen yhteiskunnalliseen rooliin. Tarkastelun kohteeksi olen valinnut ennaltaehkäisevän työn ja moniammatillisuuden, sillä Sosiaali- ja terveysministeriö (2017b) korostaa lapsiperheiden työssä sen ennaltaehkäisevää vaikutusta ja luonnehtii lapsiperheiden kotipalvelun työtapaa moniammatilliseksi. Nykytilan käsittelyn jälkeen kerron tiivistetysti lapsiperheiden kotipalvelun historiasta ja siitä, kuinka lapsiperheiden kotipalvelusta on tullut hyvinvointivaltion tukipalvelu lapsiperheille. Luvussa esittelen lisäksi ruotsalaista ja brittiläistä lapsiperheiden kotipalvelua heidän kansallisessa toimintaympäristössään.

2.1 Lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne

2.1.1 Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaava lainsäädäntö ja kotipalvelun järjestäminen

Hyvinvointialueen on järjestettävä perheelle erilaisia palveluita – kuten lapsiperheiden kotipalvelu – ylläpitämään ja edistämään hyvinvointia. (Sosiaalihuoltolaki, 1301/2014, 14§). Perustuslaissa (731/1999) 19 pykälän 3. momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheitä, jotta lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu toteutuvat. Lasten näkökulmaa tuodaan esiin lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (60/1991, artikla 18 kappale 2). Sen mukaan lasten oikeuksien takaamiseksi sopimusvaltioiden – joihin Suomi lukeutuu – on annettava tarvittaessa perheille tukea lasten kasvatustehtävään. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) §:n 18 a mukaan hyvinvointialueen tulee tarvittaessa järjestää perheille kotipalvelua synnytyksen, sairauden, vamman tai muun vastaavan toimintakykyä alentavan syyn taikka erityisen perhe- tai elämäntilanteen vuoksi. Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2017b, 60–61) on tarkemmin määritelty, minkälaisiin perhetilanteisiin lakia sovelletaan. Perheen erityinen tilanne voi olla esimerkiksi vanhempien erotilanne, toisen vanhemman vankilassa olo, perheenjäsenen kuolema tai vaikea sairastuminen, tai perheessä voi olla vammaisen lapsi, kaksoset tai aikuinen omainen hoidettavana.

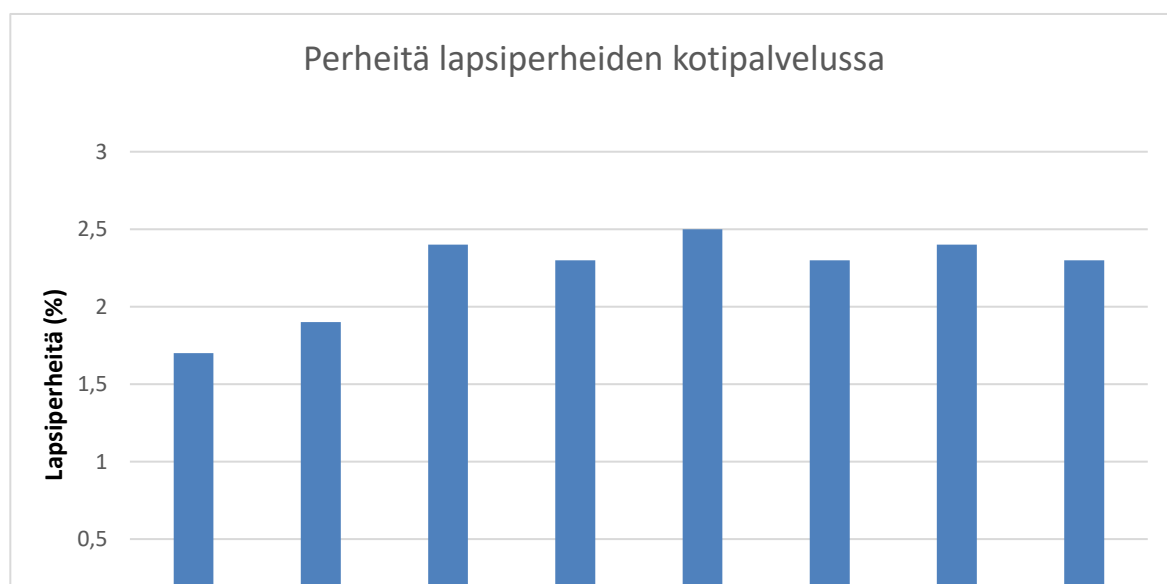
Lapsiperheiden kotipalvelun työ on kotiin annettavaa tavoitteellista, suunnitelmallista ja perheen yhteistyötahojen kanssa tehtävää palvelua. Työn keskeisenä tavoitteena on perheen omien voimavarojen vahvistaminen. Lapsiperheiden kotipalvelun työssä ohjataan perhettä lasten- ja kodinhoidossa sekä arjen hallinnassa ja autetaan perhettä kotitöissä. Palvelu rakentuu sen mukaan, mikä ovat perheen ja perheenjäsenten tuen tarpeet. Lapsiperheiden kotipalvelu on perheille suunnattu tukimuoto, jota tulee tarvittaessa antaa kaikille perheille, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Lapsiperheiden kotipalvelu ei edellytä perheen asiakkuutta muissa perheille suunnatuissa tukipalveluissa kuten lastensuojelussa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017b, 60–61.) Sosiaalihuollon soveltamisopas (STM 2017b) määrittelee kotipalvelun työnkuvan ytimen muodostuvan tavoitteellisuudesta ja suunnitelmallisuudesta, yhteistyössä perheen muiden tukiverkostojen kanssa tapahtuvaksi, kotona tapahtuvaksi työksi ja perheen omia voimavaroja korostavaksi. Lapsiperheiden kotipalvelun työotteessa korostuu ennaltaehkäisevä työote.

1.1.2023 alkaen sosiaali- ja terveyshuollon järjestämisvastuu on ollut hyvinvointialueilla. Valtion tuella toteutetaan julkinen sosiaalihuolto, johon lapsiperheiden kotipalvelukin sisältyy. Julkisten sosiaalipalveluiden lisäksi yksityiset palveluntuottajat ja järjestöt tuottavat palveluita, joilla hyvinvointialue voi täydentää itse tuottamia sosiaalihuollon palveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023). Sosiaalipalveluista peritään maksu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaisesti. Hyvinvointialue voi määrittää sosiaalipalveluille – lapsiperheiden kotipalvelu mukaan lukien – maksuttomuuden, kaikille saman asiakasmaksun tai maksu voi määräytyä tulojen mukaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024c). Hyvinvointialue voi käyttää palveluseteleitä järjestääkseen sosiaalipalveluita. Palveluseteli on hyvinvointialueen asiakkaalle myöntämä sitoumus, joka korvaa palveluntuottajan palvelun kustannuksia ennalta määrättyyn arvoon asti. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä 569/2009, 3 §.)

2.1.2 Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaavat sosiaalipolittiset toimenpiteet

Lapsiperheiden kotipalvelun asemaan ja saatavuuteen on kiinnitetty huomiota sosiaalipoliittisessa päätöksen teossa viime vuosikymmenen aikana. Uudistettu sosiaalihuoltolaki (2014) on vahvistanut perheiden kotipalvelun saatavuutta 1.1.2015 alkaen ilman lastensuojelun asiakkuutta. Ennen sosiaalihuoltolain muutosta joissain kunnissa

lapsiperheiden kotipalvelun saamisen edellytyksenä oli lastensuojelun asiakkuus. Ilmarisen, Vuorenmaan, Karvosen ja Lammi-Taskulan (2023, 39) mukaan kotipalvelu on perhetyön ohella yksi tärkeimpiä lapsiperheitä tukevista ennaltaehkäisevistä, varhaisen tuen matalan kynnyksen palveluista. Uudistettu sosiaalihuoltolaki korostaa asiakkaan osallisuutta. Juha Sipilän hallituksen (2015–2019) käynnistämän Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE), jonka ohjaavina periaatteina ovat olleet lapsen oikeudet ja etu, lapsi- ja perhelähtöisyys, perheiden monimuotoisuus ja voimavarojen vahvistaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017a) Yhtenä tavoitteena on ollut lisätä lapsiperheiden kotipalvelun määrärahoja, jotta lapsiperheiden kotipalvelu olisi paremmin saatavilla apua tarvitseville perheille. (Valtioneuvoston kanslia 2015). Kuvio 1 voidaan havaita, että lapsiperheiden kotipalvelua saavien perheiden määrä on kasvanut vuosina 2014–2022. Luvut sisältävät sekä hyvinvointialueen itse tuottaman että ostopalveluna tuotetun lapsiperheiden kotipalvelun. LAPE-hanketta on jatkettu vuosina 2020–2023. LAPE-hankkeen tavoitteena on ollut saada perheille tuki oikeaan aikaan ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tarkoituksena on ollut saada palveluiden painopistettä siirtymään korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin ja kaikille yhteisiin palveluihin. (Aula ym, 2016, 10.) Lastensuojelun kehittämiseen ja lapsiperheiden kotipalvelujen saatavuuden turvaamiseksi valtion rahoitusosuutta kunnille on korotettu 10 miljoonalla eurolla vuonna 2016 ja 15 miljoonalla eurolla vuonna 2019. (Kananoja & Ruuskanen 2019, 19).

Kuvio 1. Lapsiperheiden kotipalvelua saaneet perheet (%) vuosina 2015–2022. Lähde: Sotkanet: tilastot. 2024.

Sanna-Marinin hallituskaudella (2019–2023) toteutettiin laaja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus, jolloin näiden tehtävien järjestämisvastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille. Sote-uudistusta koskevassa mietinnössään eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta korosti kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Valiokunta piti tärkeänä, että perhekeskusten kehittämistyötä lasten ja perheiden palveluiden yhteensovittamiseksi jatketaan. Perhekeskusten moniammatillisista toimintaa kehittämällä voidaan luoda toimivia yhteistyö käytäntöjä kunnan, hyvinvointialueen ja kolmannen sektorin toimijoiden välille ja varmistaa tulevaisuudessakin ennaltaehkäisevien ja erityisen tuen palveluiden tarjoaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b). Sanna Marinin hallitusohjelmassa on korostettu erityisesti kansalaisten osallisuutta. Tavoitteena on ollut kansalaisten toimijuuden vahvistaminen ja eriarvoisuuden torjunta osallisuuden keinoin. Syrjäytymistä on pyritty ehkäisemään varhaisten puuttumisen keinoin. (Valtioneuvoston kanslia 2019, 80–81.)

Petteri Orpon hallituskaudella on käynnistetty palvelureformi vuosille 2023–2027. Sen tarkoituksena on uudistaa sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevaa lainsäädäntöä vastaamaan nykyistä sosiaali- ja terveyspalveluiden rakennetta palveluiden siirryttyä 1.1.2023 kunnilta hyvinvointialueille sekä vastaamaan sote-tavoitteisiin. Sen yhtenä tavoitteena on edesauttaa palveluiden saatavuutta. Sosiaali- ja terveysalan sekä pelastusalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi on käynnistetty Hyvän työn ohjelma vuosille 2024–2027. Ohjelma on jatkoa Sote-henkilöstön riittävyys ja saatavuus -ohjelmalle vuosina 2021–2023. Ohjelmassa keskitytään siihen, miten työntekijöiden veto- ja pitovoimaa voidaan lisätä kyseisillä aloilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a.) Ammattitaitoisten henkilöiden rekrytoinnissa sosiaali- ja terveysalalle on ollut haasteita koko Suomessa ja lastensuojelussa ja mielenterveyspalvelut ovat sellaisia palveluita, joissa työvoimapulaa on esiintynyt, ja se heijastuu palveluiden saatavuuteen asiakkaiden suuntaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a, 8).

2.1.3 Ennaltaehkäisevä työote

Ihmisten elämän haastekohtiin pitäisi pystyä puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa. Perheiden tukeminen olisi aloitettava jo äidin odottaessa lasta. Heikompaan asemaan ajautuvat herkimmin he, joiden mahdollisuudet ja resurssit ovat alun alkaen jo muita heikommalla tasolla. Riittävän varhainen avun tarpeen ja riskitekijöiden huomaaminen peruspalveluissa edesauttaa sitä, että ongelmat eivät ehdi kasautua ja monimutkaistua (Araneva 2016, 216). Järvinen, Lankinen, Taajamo, Viestilä ja Virolainen (2012, 73–74) korostavat kuntien (nykyisin hyvinvointialueiden) järjestämää lapsiperheiden kotipalvelua ennaltaehkäisevänä tukimuotona mahdollistaen perheen tukemisen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Toisaalta lapsiperheiden kotipalvelua järjestetään tarvittaessa perheille lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Kaikilla lapsiperheillä ei ole käytössään tukiverkostoja tai lähisukulaisia, joten lapsiperheiden kotipalvelu paikkaa osittain tukiverkostojen puuttumisesta aiheutunutta tuen tarpeita. Lapsiperheiden kotipalvelun työntekijä voi auttaa perhettä luomaan tukiverkostoja. Ennaltaehkäisevällä työotteella ja varhaisen tuen palveluilla voidaan ehkäistä tarvetta lastensuojelun korjaaville, raskaammille palveluille, joista syntyy isoja kustannuksia. Oikea-aikaiset palvelut vähentävät korjaavien palveluiden määrää ja säästävät kustannuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b, 15–16.)

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun ohella kunnat ja hyvinvointialueet järjestävät lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §, 3 a §). Ehkäisevän lastensuojelun toimintakokonaisuus muodostuu lasten hyvinvointia tukevista peruspalveluista, kuten neuvolasta ja muusta terveydenhuollosta, päivähoidosta, opetuksesta ja nuorisotyöstä sekä niiden tarjoamasta erityisestä tuesta. Kunnan ehkäisevään lasten suojeluun kuuluvat tuki ja erityisen tuki, joita annetaan opetuksessa, nuorisotyössä ja varhaiskasvatuksessa. Hyvinvointialue on vastuussa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista – kuten neuvolapalveluissa annettavasta ehkäisevästä lastensuojelusta. Moniammatillinen työ näillä palvelukentillä yhtä tärkeää kuin lastensuojelun kanssa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2024.)

Kananojan (2019) mukaan lapsen ja nuoren tuen tarve tulisi pystyä tunnistamaan nykyistä aikaisemmin. Varhaisen tuen varmistamiseksi perustason palveluita sosiaali- ja terveystoimea sekä sivistystoimea ja näiden välistä yhteistyötä tulee vahvistaa. Vahvemmallalla varhaisella tuella on yhteys siihen, että se vähentää lastensuojelun tukitoimien tarvetta. Näin olleen lastensuojelun sosiaalityön kuormitus vähenee. Kehittämistyön lähtökohtana tulee olla lasten,

nuorten ja vanhempien osallisuuden toteutuminen ja vahvistuminen ja Kananoja (mt.) ehdottaa, että lastensuojelun avohuollossa olevien perheiden tukea pitää vahvistaa. Tällä pyritään ehkäisemään kodinulkopuolisia sijoituksia. Avohuollon lastensuojelun henkilöstörakenteeseen tarvitaan Kananojan (mt.) näkemyksen mukaan monenlaista asiantuntijuutta.

2.1.4 Moniammatillisuus sosiaalipalveluissa

Moniammatillisuuden käsite on Suomessa käytössä melko moninaisesti, ja sillä tarkoitetaan erilaisia asiakastyössä tapahtuvia vuorovaikutustilanteita. Sosiaalialalla moniammatillisuus on ammattilaisten keskinäistä yhteistyötä. Moniammatillisuus voi olla organisaation sisäistä tai ulkoista yhteistyötä. Moniammatillisten ryhmien osallistujat ja tehtävät vaihtelevat sen mukaan mikä on yhteisen työskentelyn tavoitteena. Moniammatilliseen työskentelyyn kuuluu, että siihen osallistuvilla ammattilaisilla on yhteinen tehtävä tai yhteiseen ongelmaan ratkaisun löytyminen. Moniammatillinen yhteistyö vaatii sen, että yhteistyölle tulee löytää se aika ja paikka, jossa asiakkaan asiaa käsitellään ja yhteistä ymmärrystä ja yhteistyötä luodaan. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala ja Laulainen Mönkkönen 2019, 15–17; Isoherranen 2012, 33.)

Moniammatillista työtä ja sen rakentumista voidaan lähestyä monella eri tavalla. Mönkkösen, Kekonin ja Jaakkolan (2019, 138–139) mukaan moniammatillisuuden keskeisiä tekijöitä ovat yhteinen keskustelu, kunnioittava ja luottamuksellinen ilmapiiri, eri ammattialojen eroavaisuuksien tunnistaminen. Moniammatillisen työn haasteena ovat eri ammattialojen erilaiset viestintä- ja työtavat, epäselvyydet vastuurajoissa ja rooleissa. Järvinen ym. (2012, 96–97) mukaan lapsiperheiden kotipalvelun ja muiden perhepalveluiden välisen yhteistyön muodostumisen haasteena voi olla se, ettei lapsiperheiden kotipalvelun työnkuvaa ja työnsisältöjä tunneta. Siinä tapauksessa sitä ei osata hyödyntää riittävän hyvin perheiden tukemiseen. Toisaalta samalla alueella eri lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöillä voi olla erilaisia työkäytäntöjä. Moniammatillisen työtteen yhtenä toteutumisen esteenä voi olla salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Asiakkaan läsnäollessa tätä ongelmaa ei ole, mutta työntekijöiden keskinäiseen keskusteluun asiakkaan asioista tarvitaan asiakkaan suostumus. (Järvinen ym. 2012, 96–97)

Isoherrasen (2012, 155–156) mukaan onnistuneessa moniammatillisessa työskentelyssä eri alojen työntekijöiden osaaminen tunnistetaan ja työntekijän rooli ja asema määrittäy

joustavasti. Yhteisvastuullinen työote lisää asiakkaan saaman palvelun laatua ja samalla poistaa työstä aiheutuvaa yksittäiselle työntekijälle syntyvää työstä ja vastuusta aiheutuvaa kuormitusta. Yhteisen tiedon muodostamiseen tarvitaan välineet ja tapaamiskäytännöt. Tietotekniikan kehitys on antanut uusia mahdollisuuksia kokonaisvaltaisen tiedon nopeaan jakamiseen. Muiden ammattilaisten osaaminen on edellytys moniammatilliseen työskentelyyn.

Suomalainen lastensuojelu kehittyy ja suuntana on moniammatillisen yhteistyön lisääminen lastensuojelun ja muiden perhettä tukevien palvelutahojen kanssa. Tarkoituksena on rakentaa asiakasperheille sopiva moniammatillinen tiimi ja yhteistyön muoto, jotta perhettä voidaan tukea perheen selviytymistä heidän tilanteessaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Aaltio & Isokuortti 2019, 30.) Sosiaali- ja terveysministeriön (2017b) soveltamisoppaassa korostetaan myös lapsiperheiden kotipalvelun moniammatillista työotetta. Näen lapsiperheiden kotipalvelun roolin moniammatillisissa yhteistyörakenteissa hyvin olennaisena, sillä kyseinen palvelu on matalan kynnyksen ja melko helposti saatavilla oleva palvelumuoto.

Lapsiperheiden kotipalvelun työnkuva on monipuolinen ja lähtee perheen tarpeista käsin. Tutkielmani kohteena olevalla hyvinvointialueella lapsiperheiden kotipalvelua järjestetään kaikille perheille riippumatta siitä, onko lastensuojelun asiakkuus vai ei. Lapsiperheiden kotipalvelun perheen omatoimista selviytymistä ja perheen voimaantumista tukeva työote soveltuu hyvin hankalammassakin tilanteessa ja raskaampia tukimuotoja saaville perheille.

Perhekeskustoimintamallin idea on lähtöisin Ruotsista, jossa lastenlääkärit 1960-luvulla huomasivat lasten hyvinvoinnin heikkenemisen. 1970-luvulla kehitellyn mallin ideana on tukea vanhemmuutta matalan kynnyksen palveluilla. Tarkoituksena on koota perhepalvelut saman katon alle ja helposti saatavilla olevaksi sekä rakentaa moniammatillisia yhteistyörakenteita, joiden avulla perhe saa tuen ja avun mahdollisimman varhain.

Perhekeskuksen toimintamalliin kuului myös se, että se toimisi avoimena kohtauspaikkana alueen perheille. Perhekeskustoimintamallia on kehitelty moniammatillisena yhteistyönä. (Bing 2011, 15–19). Suomessa perhekeskustoimintamallia on kehitelty 2000-luvun alusta asti ja sen kehittäminen on ollut erityisesti LAPE-ohjelman keskiössä (Hastrup, Pelkonen & Varonen. 2021).

Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän suomenkielistä termiä vastaa englanninkielinen nimike 'health visitor'. Isossa-Britanniassa health visitor-työntekijät työskentelevät myös lähinnä lapsiperheiden kotona ja työ painottuu pieniin lapsiin. Health visitor-työntekijän työ

samoin kuin Suomessa on ennaltaehkäisevää työtä ja ongelmiin pyritään puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Bryar, Luker & McHugh 2017.) Seamanin (2021) tutkimuksessa tarkasteltiin brittiläisiä health visitor-työntekijöitä ja heidän käsityksiään omasta ammatti-identiteetistä ja moniammatillisesta työskentelystä. Roolitietoisuuden puute ja roolien päällekkäisyys olivat tekijöitä, jotka vaikuttivat health visitor -työntekijöiden moniammatillisiin yhteistyösuhteisiin lääkäreiden, sairaanhoitajien ja lastenhoitajien kanssa sekä virastojen välisessä työssä. Tutkimuksen mukaan ammattien välinen oppiminen health visitor -koulutuksessa ja health visitor-työntekijöiden sitouttaminen työpaikan vuorovaikutukseen voivat tutkimuksen mukaan parantaa selkeyttä ja tietoisuutta heidän roolistaan yhtenä merkittävänä kansanterveyden edistäjänä moniammatillisessa kentässä.

Onnistunut moniammatillinen yhteistyö muiden perheitä tukevien ammattilaisten kanssa saa health visitor-työntekijät kokemaan, että perheiden väliset hyvinvointierot tasoittuvat. Ammatilliset hierarkiat nähtiin esteeksi yhteistyön syntymiselle, jossa jokaisen ammattilaisen panosta arvostetaan. Roolitietoisuus on hyvin tärkeää moniammatillisessa työskentelyssä. erot työkuvassa ja työn käytännöissä voivat aiheuttaa roolisekaannusta moniammatillisille tiimeille, jos siinä on useita eri alojen ammattilaisia. Roolisekaannukset voivat johtaa epäselviin vastuisiin, päällekkäiseen työhön ja lisäävät riskiä siitä, että jotain olennaista jää huomaamatta. (Seaman 2021.) Machinin ja Pearsonin (2012) tuovat esiin myös health visitor –työntekijöiden yhteneväisen työkuvan ja roolin merkityksen moniammatillisessa työskentelyssä. Tutkimuksen mukaan työntekijöillä oli näkemyseroja siitä, painottuiko työ terveydellisten asioiden työstämiseen vai sosiaalisen työn suuntaan. Health visitor-työntekijän roolia toteutettiin erilaisin tavoin ja siihen vaikuttivat myös muut ihmiset, työkäytännöt ja johtamisjärjestelyt. Tutkimuksen tuloksena health visitor -työntekijöiden tulisi vakiinnuttaa käytäntöön yhteneväinen ammatillinen rooli, jotta moniammatillinen yhteistyö olisi mahdollista.

2.2 Kotipalvelutyön historia Suomessa

2.2.1 Lapsiperheiden kotipalvelun juuret

1800-luvulla Suomessa muodostui keskiluokkaisessa säädyssä uudenlainen ihanne perheestä, jossa naisen rooli äitinä, kasvattajana ja moraalisena esikuvana oli merkittävä. Keski- ja yläluokkaiset naiset perustivat hyväntekeväisyysyhdistyksiä, joista käsin he alkoivat

huolehtimaan erityisesti laiminlyödyistä lapsista ja tukemaan köyhien perheiden äitejä. Vaivahoito perustui passiiviseen tuen tarjoamiseen kodin ulkopuolella, mutta yhdistysten kautta hyväntekeväisyyttä tekevät naiset suuntasivat usein perheiden koteihin, joissa auttamistoiminta oli valistavaa ja perhettä aktivoivaa. Tavoitteena oli saada köyhiä perheitä omaksumaan keskiluokkainen perhekäsitys. (Jaakkola 1994, 95.) Taustalla oli suomalaisen kansallisvaltion muodostuminen, jossa kansakunta olisi sivistynyttä ja kansallishenkistä. Ihannekansalaisen ominaisuuksina pidettiin omatoimisuutta, työintoisuutta ja yrittelijäisyyttä. Näiden yksilöllisten ominaisuuksien katsottiin ehkäisevän sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia ja olevan samalla osittain vastaus näiden ongelmien syntyyn. (Toikko 2005, 117–118).

Vuoden 1918 jälkeisessä Suomessa erityisesti sotaorvot ja punalesket tarvitsivat sosiaalista tukea. Yhdistykset ja järjestöt toteuttivat edelleen hyväntekeväisyyteen pohjautuvaa holhoavaa työtä, mutta samalla kunnalliset ”tarkastajat” ja ”kaitsijat” yleistyivät entisestään. He olivat suurimmaksi osaksi naisia ja kävivät avuntarvitsijoiden kotona. Puuttuessaan kodin- ja lastenhoitoon avuntarvitsijoiden ja kaitsijoiden välille muodostui valta-asetelma, joka ilmeni ylhäältä alaspäin tulevien ohjeiden, kontrolloinnin ja moralisoivan puheen muodossa. (Urponen 1994, 275–276.) Ohjeistuksien noudattaminen oli velvoittavaa, ja niiden noudattamista valvottiin kotikäynneillä. Harjulan (2020, 53–54) mukaan naistarkkaajien odotettiin omistautuvan työlleen täyspäiväisesti ja työorientaatiota leimasivat hengellisyys ja kutsumuksellisuus. Tarkkaajan työtehtäviin päädyttiin eri reittien ja muiden työtehtävien kautta. Työtehtävän pääsyn edellytyksenä oli hyvä arvostelukyky ja perehtyminen huoltotehtäviin.

2.2.2 Kotipalvelun työn järjestötausta ja kunnallistuminen

1930-luvulla Mannerheimin Lastensuojeluliitto alkoi järjestämään maaseudun monilapsisiin, köyhiin perheisiin avuksi naisia, joilla ei ollut koulutusta kodinhoitajaksi, mutta omaa kokemusta äidin roolista ja perhe-elämästä. Toiminnan käynnistymisen vaikuttavana tekijänä oli syntyvyyden lasku ja väestömäärän väheneminen Suomessa. Niitä pidettiin kielteisinä kehityssuuntina ja tähän pyrittiin vaikuttamaan perheiden hyvinvointia ja elinoloja parantamalla. (Niemelä 2006, 69.)

Kodinhoitajan työhön sisältyi samanaikaisesti sekä konkreettista työapua että kasvatuksellista neuvonantoa. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja valtion terveydenhoito-opisto aloittivat

omilla tahoillaan kodinhoitajakoulutuksen vuonna 1939. Väestöliiton Kotisisarkoulutus alkoi vuonna 1945 vastaamaan asutuskeskusten suurperheellisten avuntarpeiden täyttymisiin. Vuonna 1951 tuli voimaan laki kunnallisista kodinhoitajista. (Viitala 1990, 7; Niemelä 2006, 70.) Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa järjestöt kouluttivat runsaasti kodinhoitajia tukemaan perheitä sodan jälkeisessä tilanteessa (Satka 1994, 323). Sodan jälkeen erilaisten sosiaaliavustus ja sosiaalipalveluiden määrä kasvoivat ja asiakaskunta laajeni. Samaan aikaan sosiaalityön luonne alkoi muuttumaan kontrollista kohti asiakasta ja perhettä palvelevampaan suuntaan. (Harjula 2020, 48.)

1960-luvulla kodinhoidosta tuli kaikkien saatavilla olevaa kunnan järjestämää sosiaalipalvelua. Toisaalta kysyntä ja tarjonta vaikuttivat palvelun saatavuuteen. Sen ajan kodinhoitajat, jotka olivat naisia, pitivät työtä huonosti palkattuna, fyysisesti raskaana ja työaikoja hyvin sitouttavina. Niemelä (2006, 70–71) kuvailee kodinhoitajien työn sisältäneen kaikkea samaa kuin mitä perheessäkkin perheen äidit ovat tehneet karjanhoidosta leivän leipomiseen. Työnkuvaa on luonnehdittu käsityömäiseksi työksi, ja sitä tehtiin olosuhteissa, joissa niukkuus ja puutteellisuus korostuivat. Kodinhoitajalta vaadittiin laaja-alaista osaamista ja omatoimisuutta. Työtä on tehty kokoaikaisesti useitakin viikkoja yhtäjaksoisesti samassa perheessä.

Samaan aikaan, kun kunnallisten kodinhoitajien perheiden kotona tapahtuva työ vakiintui yhdeksi palveluksi muiden sosiaalipalveluiden joukossa, käytiin keskustelua laitospalveluiden sosiaalipalveluiden siirtymisestä kotona tapahtuvaksi avohuollon palveluksi (Satka 1994, 323). Raitakarim ja Juhilan (2022, 12) mukaan vielä 1960–70-luvulle asti isot laitokset rakennettiin kauas ihmisasutuksesta. Ne saivat osakseen kritiikkiä siitä, että haavoittuvassa asemassa olevat menettivät sosiaalisia kontakteja ja joutuivat leimatuiksi, eivätkä ihmisoikeudet toteutuneet laitoksissa. Lapsiperheisiin annettavan kotona tapahtuvan työn asemaa vahvistettiin lainsäädännöllä, ja vuonna 1966 tuli voimaan laki kunnallisesta kodinhoitoavusta.

Suomalainen yhteiskunta kaupungistui 1960-luvulla kovaa vauhtia, ja naisia siirtyi palkkatyöhön. Uusi laki turvasi kodinhoitoapua kaikille avuntarvitsijoille riippumatta heidän sosiaalisesta tai taloudellisesta asemasta. Asiakaskunta laajeni, ja kotiaavustajia alkoi työskentelemään kodinhoitajien rinnalla. Pääsääntöisesti kodinhoitajat työskentelivät perheiden kanssa ja kotiaavustajat vanhusten kanssa. Kodinhoitoavusta otettiin käyttöön nimitys kotipalvelu. Kotipalvelun työntekijämäärää ei lisätty vastaamaan palvelun tarpeessa

olevien määrää. Vuonna 1972 kotipalvelun työstä alettiin periä asiakasmaksua ja työ muuttui pitkistä työjaksoista lyhyempiin ja tehokkaisiin työtunteihin. Perheestä muodostui tavallaan kodinhoitajan työnantaja, joka ei halunnut maksaa tehottomasta työajasta. Työn luonne muuttui nopealla tahdilla 1970-luvulla perheitä valistavasta työstä enemmän huolenpitoa korostavaan työotteeseen. Työn pysyi edelleen fyysisesti raskaana. (Niemelä 2006, 71–72.)

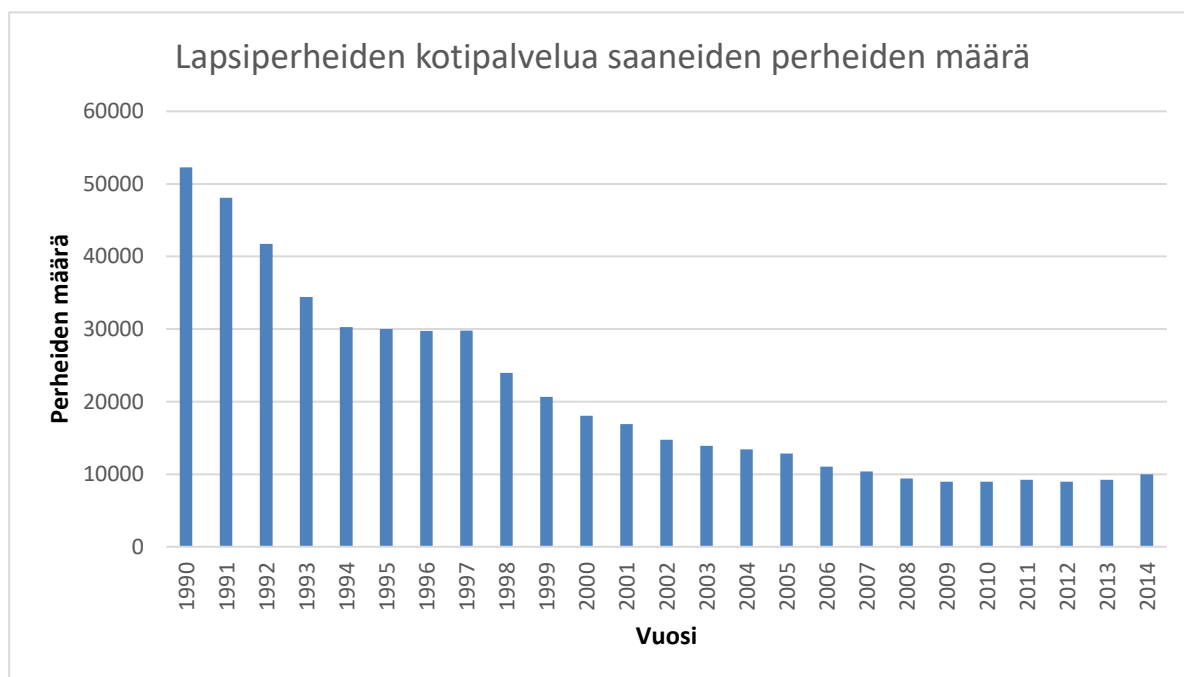
2.2.3 Kotipalvelu hyvinvointivaltion palveluna

Sosiaalipalveluiden laitoshoidosta avohoitoon siirtyminen tapahtui vasta 1980-luvulla, vaikka avohuoltoon siirtymisestä oli keskusteltu jo 1960-luvulta lähtien. Vuonna 1982 tuli voimaan uusi sosiaalihuoltolaki, jonka tarkoituksena oli turvata kaikille kansalaisille samanlaiset mahdollisuudet saada tarvittaessa sosiaalipalveluja. Sosiaalihuoltolaki korosti sosiaalipalveluiden merkitystä toimintakyvyn ylläpitämisessä ja edistämässä. Sosiaalipalvelut nähtiin entistä enemmän hyvinvointiyhteiskuntaan kuuluvina tavallisina palveluina, ja avohuollon palveluita pidettiin ensisijaisina verrattuna laitospalveluihin. (Satka 1994, 330–311.)

Järvisen ym. (2012, 48–49) mukaan sosiaalihuoltolain mukaiset tukipalvelut (ateria- pyykki-, siivous-, kauppa- ja kuljetuspalvelut) helpottivat kodinhoitajien jatkuvasti kasvaneita työpaineita. Samaan aikaan toisaalta kodinhoitajien antama kokonaisvaltainen hoito alkoi sirpaloitua. 1990-luvulla alkoi verkostoitumisen ja moniammatillisuuden kausi. Lastensuojelun ja kotipalvelun yhteistyö alkoi rakentumaan.

Vanhusten siirtyessä laitoshoidosta avohuoltoon kodinhoitajien työ alkoi enemmän painottumaan vanhusten parissa tehtävään työhön ja perheiden osuus pieneni. Kotipalvelussa työtä tehtiin pienillä työntekijäresursseilla, kotikäynnit lyhenivät ja kiireen vuoksi työn sisältö keskittyi välttämättömien asioiden hoitamiseen tyypistään vuorovaikutusta ja keskustelua asiakkaan ja työntekijän välillä. 1990-luvulla lama ja huomattavasti niukentuneet resurssit vaikuttivat siihen, että sosiaalihuollon palveluita kohdennettiin niille, jotka olivat kaikkien heikoimmassa asemassa. Tämän vuoksi lapsiperheisiin kohdennetun kotipalvelun määrä oli vähäinen, kotipalvelun painottuessa enemmän vanhusten kotipalveluun. Lapsiperheiden kotipalvelua sai vasta kun perheen tilanne oli kriisiytynyt. (Niemelä 2006, 73–75, 81.) Hyvinvointipalveluita leikattiin kunnissa tehokkuusvaatimusten vuoksi ja eri toimijat kilpailivat kunnan verorahoista. Kuntien heikentäessä palveluita ja niiden saatavuutta

palveluiden järjestämisestä vastuuta alkoivat ottamaan yritykset ja vapaaehtoistyö. (Möttönen & Kettunen, 2014, 121.) Lamavuosista alkanut lapsiperheiden kotipalvelun työn vähentäminen jatkui uudistuneeseen sosiaalihuoltolain voimassa tuloon asti eli 1.1.2015. Kuvio 2 havaitaan lapsiperheiden kotipalvelua saaneiden perheiden määrän laskeminen vuosina 1990–2014.

Kuvio 2. Lapsiperheiden kotipalvelua saaneiden perheiden määrä vuosina 1990–2014. Lähde: Sotkanet: tilastot. 2024.

Vuonna 1992 tapahtui koulutus uudistus, jolloin kymmenen eri sosiaali- ja terveysalan tutkintoa yhdistettiin lähihoitajan tutkinnoksi. Samaan aikaan kodinhoitajankoulutus loppui. Koulutus uudistus merkitsi sitä, että kotipalvelun työtä oli määriteltävä uudelleen. Lähihoitajan koulutus uudistus toi keskeiseen rooliin psykososiaalisen tuen antaminen asiakkaille ja perheille. (Korvela, Saarilahti & Sekki 2014, 19.) Suomessa lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöillä lähihoitajan tutkinto on edellytys työntekemiseen, kun taas puolestaan Ruotsissa Wiechelin (2008) mukaan suurimmalla osalla lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöillä ei ole koulutusta. Ruotsissa lapsiperheiden kotipalvelun työntekijän osaamisessa korostetaan elämäkokemusta. Itse työn sisällöt määräytyvät vahvasti perheen tarpeista käsin ja siitä mihin perhe kokee tarvitsevansa tukea. Lapsiperheiden

kotipalvelun työntekijöiden palkkaus on hyvin matala, eikä se ole noussut, vaikka työmäärä ja osaamisvaatimukset ovat kasvaneet viime vuosikymmeninä. (Wiechel 2008.). Isossa Britanniassa Health visitor -työntekijät ovat koulutukseltaan sairaanhoitajia, jotka ovat saaneet lisäkoulutusta toimiakseen health visitor -työntekijänä. Health visitor työskentelee lähinnä lapsiperheiden kotona ja työ painottuu pieniin lapsiin. (Bryar ym. 2017.)

3 Koti työympäristönä

Tässä luvussa kerron siitä, miten koti työympäristönä on omanlainen ja erityyppinen verrattuna virastoasioimiseen. Perheen kotona työntekijä astuu instituutionaalisisessa roolissaan perheen kotiin – yksityisyyden areenalle. Kotikäyntityöhön liittyy tietynlainen rajattomuus ja kuvailen sitä sekä lapsiperheiden kotipalvelun työntekijälle kodissa muodostuvia työtehtäviä viime vuosikymmenien aikana.

3.1 Yksityisen ja julkisen rajapinnoilla

Julkusen (2006, 109–110) mukaan samaan aikaan, kun hyvinvointivaltion muodostuminen on vähentänyt perheiden vastuuta, on se lisännyt erilaisia perheille suunnattuja palveluita ja tukimuotoja. Vaikka perheen merkitys hyvinvoinnin turvaajana onkin edelleen suuri, julkista vastuuta pidetään tärkeänä tukemaan perheiden hyvinvointia ja luomaan olosuhteita, joissa perheiden on suotuista kasvattaa lapsistaan niin kutsuttuja kunnan kansalaisia. Kunnollisen kansalaisen -käsite pitää sisällään koulua käynyttä, työtä tekevää, perheen perustanutta ja itsensä elättävää kansalaista, joka toimi yhteiskunnan hyväksi omalla panoksellaan (Pulma 1994, 58).

Raitakarin ym. (2022, 9–10, 13) mukaan sosiaali- ja terveysalan työntekijä menee kotiin tukeakseen ja auttaakseen sekä mahdollistamaan asiakkaan arjen sujuminen ja kotona asuminen. Asiakkaalle koti on puolestaan yksityinen paikka, joka saa henkilön mukaan erilaisia merkityksiä. Kotiin voi liittyä muistoja menneisyydestä. Kodissa on tuttuja esineitä. Se voidaan kokea turvallisena tai turvattomana. Myös työntekijä voi kokea kodin turvattomana ja epämiellyttävänä.

Kotikäyntityössä työntekijä astuu asiakkaan yksityiseen kotielämään tuoden samalla mukanaan hyvinvointityön instituutionaalisia ja ammatillisia käytäntöjä. Suomen perustuslain (731/1999, 10 §) mukaan ”jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu”.

Raitakarin ym. (2022, 65) mukaan asiakkaat ja työntekijät kohtaavat asiakkaiden asunnossa, jota suojaa kotirauha. Kun työntekijät toteuttavat instituutionaalista tehtäväänsä asiakkaiden kodeissa, yksityisen ja julkisen raja sekoittuu. Yksityisen ja julkisen samanaikainen läsnäolo vaatii tasapainottelua ja luottamusta puolin ja toisin. Kotikäyntien instituutionaaliset tehtävät ovat moninaisia ja liittyvät kontrolliin, tukeen, kuntoutukseen, huolenpitoon ja hoivaamiseen.

Näihin kaikkiin liittyy ammatillinen vallankäyttö. Asiakkaalla on puolestaan valta poistaa työntekijä asunnostaan. Järvinen ym. (2012, 164) korostavat, että perhe itse tekee päätöksen siitä haluavatko ottaa kotiin lapsiperheiden kotipalvelun työntekijän vai ei. Toisaalta koti työympäristönä mahdollistaa luontevan tavan rakentaa asiakassuhdetta, joka toteutuu perheen ehdoilla. Työntekijälle mahdollistuu samalla tilaisuus havainnoida perheenjäsenten vuorovaikutusta keskenään heidän luonnollisessa arkipäivän ympäristössään. Työntekijän on mahdollista huomata perheen kotona ne kohdat, joissa on toisen toimimisen mahdollisuus.

Kainlaurin (1998, 183) mukaan kodin tilassa asiakasperheen ja työntekijän kohtaaminen muovautuvat tuttuuden ja persoonallisten ominaisuuksien sekä kodin tapojen ja käytäntöjen mukaan. Kodin tilassa työntekijä löytää paikkansa keskustelemalla ja käyttämällä valtaa. Kodin tilasta tulee asteittain tuttu mitä enemmän kotikäyntejä työntekijä tekee. Painottuuko työntekijän roolissa tekeminen vai onko työntekijä odotettu vieras, joka on merkittävä sosiaalinen kontakti, riippuu asiakkaasta.

Raitakarin ym. (2022, 29) toteavat kotikäyntityön mahdollistavan sen, että asiakas ei jää ilman palvelua tilanteessa, jossa ei helposti pysty liikkumaan kodista hakemaan tarvittavaa palvelua. Koti luo monia positiivisia mahdollisuuksia asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutukseen poistaen valta-asetelmaa työntekijän ja asiakkaan välillä. Asiakkaan on useimmiten helpompi käydä keskustelua asioistaan omassa kodissaan, missä voi ottaa puheeksi siellä näkyvät tavarat tai asiat. Työntekijälle koti ja sen kunto kertoo asiakkaan voimavaroista ja arjen sujumisesta.

Harjula (2020, 62) tuo esiin kotikäynteihin liittyvää työntekijöiden näkemysten muuttumisen historiallista käännekohtaa toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa. Sosiaalihuollon koulutuksen yleistymisen myötä suhtautuminen kotikäynteihin alkoi muuttumaan. Uusi sosiaalialan työntekijäpolvi mielsi kotikäynnit kielteisenä kontrollon keinona. Vanhan työntekijäpolven mielestä puolestaan kotikäynnit olivat välttämättömiä ja olennainen osa työnkuvaa. Vanhempien työntekijöiden mielestä kotikäynneillä perheen tilanteesta sai kokonaisvaltaisempaa kuvaa ja asiakkaan oli helpompi puhua tutussa kotiympäristössä omista vaikeuksistaan. Vanhan polven tarkkaajat pitivät ammattitaitona sitä, että kotikäynti tehtiin hienotunteisesti penkomatta asiakkaan tavaroita ja menemättä kotiin, jos asiakkaalla oli vieraita kotonaan.

3.2 Kotikäyntityön rajattomuus

Juhilan ja Raitakarin (2022, 125) mukaan kotikäynneillä työntekijät näkevät, kuulevat ja aistivat paljon asioita, joihin tarttua ja ottaa puheeksi. Virastoasioinnissa on helpompi ottaa yksi tai rajattu määrä asioita käsittelyyn verrattuna kotikäyntityöskentelyyn. Kotikäynneillä ongelmien moninaisuus tulee helpommin esille, nähdyksi ja puhutuksi. Kotikäynti yhdistettynä laajaan työnkuvaan tekee työstä kokonaisvaltaista, mutta samalla rajatonta. (Juhila & Raitakari 2022, 125.) Virastoasiointiin verrattuna kotikäyntityöskentelyssä ajan käyttö ja sen suunnittelu on erilaista. Virastoasioinnissa työntekijä voi vaikuttaa enemmän ajan käyttöön. Järvinen ym. (2012, 164) toteavat, että kotikäyntityöskentelyssä mukaan kotikäyntityöskentelyä määrittää ajankäytöstä yhdessä asiakasperheen kanssa. Ajan käyttöön vaikuttavat perheelle muodostuneet aikataulut. Kotikäynnin aluksi työntekijä sopii perheen kanssa tavoitteet ja sisällöt kotikäynnille.

Slembrough ja Hall (2014, 61–62) toteavat, että kaikki hyvinvointityön työntekijät tekevät työssään rajatyötä. Rajanvetoa tehdään sekä organisaatiotasolla että työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa. Rajatyöhön kuuluu pohdinta siitä, mitä työhön sisältyy ja mitä ei sisälly, mitkä asiat ovat muiden ammattilaisten vastuulla ja mitkä asiat asiakkaan vastuulla, mihin raja työntekijän ja asiakkaan (julkisen ja yksityisen) välille asettuu, mitkä rajanvedot ovat eettisesti perusteltuja ja mitkä eivät ole. Rajatyön avulla neuvotellaan omasta roolista ja asemasta suhteessa muihin toimijoihin. Vastuuta ottava rajatyö paitsi tarjoaa asiakkaalle kattavaa tukea saattaa puolestaan aiheuttaa työntekijälle liiallista vastuuta ja työn aiheuttamaa kuormitusta. Juhilan, Raitakarin ja Hallin. (2017, 66) mukaan vastuuta itseltään pois ottava rajatyö on haasteellista niissä tapauksissa, joissa asiakkaalla paljon palveluntarpeita ja vastuun rajoista ei ole selvästi sovittu asiakkaan verkoston kanssa.

Järvinen ym. (2012, 75) kuvailevat lapsiperheiden kotipalvelun työntekijän työn olevan auttamista ja tukemista, jotta perhe selviytyy arjesta. Käytännössä siihen sisältyy auttamista ja ohjaamista erilaisissa arjen toiminnoissa. Työntekijän roolia kuvataan kuuntelijaksi, auttavaksi käsivarreksi ja tukevaksi olkapääksi. Toisinaan työntekijän roolina on korvata toinen vanhempi, jos hän on väliaikaisesti estynyt osallistumasta perheen arjen hoitamiseen. Lähityöntekijän työhön kuuluvaksi luetellaan lastenhoitaminen, arjen rytmittäminen, kotitöiden tekeminen ja lapsille rajojen asettamisen harjoittelu yhdessä vanhemman kanssa. Työ pitää sisällään myös arjen asioista ja ongelmallisista tilanteista keskustelun sekä auttaminen näkemään uusia mahdollisuuksia ja toimintatapoja. Lapsiperheiden kotipalvelun

työ, on sisällöltään pysynyt hyvin samana vuosikymmenien aikana, sillä Metsola (1990, 10) luettelee kodinhoitajan työtehtäviksi lapsiperheissä ruokailuun liittyvät tehtävät, päivittäinen kodinhoito, siivous ja vaatehuolto sekä vedenkanto, joka nykyisissä kotitalouksissa lienee hyvin harvinainen. Kodinhoitajan työtä kuvaillaan monipuoliseksi ja sisältörikkaaksi.

Simosen (1982, 70–75) tutkimuksen mukaan perheillä ei ole ollut selkeää käsitystä kodinhoitajan työnkuvasta. Tutkimus on tehty kunnallista kodinhoitoapua saavien lapsiperheiden näkökulmasta 1980-luvun taitteessa. Haastateltujen lapsiperheiden vanhemmat kuvasivat kodinhoitajan tehtäviä hyvin laajoiksi. Lähes kaikki haastateltavat toivat esille lasten hoitamisen, lasten kanssa ulkoilun, astianpesun ja ruoanvalmistuksen. Vastauksissa korostui lisäksi sairaan lapsen hoito, lukeminen, leikin ohjaaminen ja virikkeiden antaminen lapsille, kaupassakäynti, pyykinpesu, opastus kodinhoitoon liittyvissä asioissa ja neuvominen yhteiskunnallisten palveluiden käytössä, kodin viikkosiivous, opastus vastasyntyneen hoidossa ja lapsen läksyjen teon valvonta.

Puolet haastateltavista sisällytti kodinhoitajan työtehtäviin ohjauksen lastenhoidossa ja kasvatuksessa, karjanhoidon (maaseudulla) sekä vaatteiden korjauksen ja silityksen. Kodinhoitajan tehtäviin luettiin kuuluvaksi myös avustaminen perhejuhlien valmisteluissa, pakastamisessa ja säilömisessä, suursiivouksen tekeminen, ikkunoiden pesu ja lumityöt. Tutkimuksen mukaan kodinhoitaja joutui erilaisissa kodeissa ja erilaisissa elämäntilanteiden mukaan sopeutumaan perheen odotuksiin. Tutkimuksen mukaan kodinhoitajan työtä arvostettiin ja työhön oltiin tyytyväisiä. (Simonen, 1982.) Lapsiperheiden kotipalvelun työtehtävät ovat vuosikymmenien vaihtuessa pysyneet hyvin samantyyppisinä. Toisaalta menneiden vuosikymmenien kotitöistä osa on pudonnut pois, sillä ne eivät ole enää yleisiä kotitöitä nykypäivänä. Tällaisia kotitöitä ovat karjanhoito, vaatteiden korjaus ja silytys, säilöminen tai lumityöt. Sen sijaan työhön liittyy aiempaa enemmän psykososiaalista tukemista. Työskentely ulottaa menneitä vuosikymmeniä enemmän kodin ulkopuoliseen toimintaan ohjaamisena ja yhdessä tutustumisena.

3.3 Vuorovaikutus institutionaalisissa rakenteissa

Juhilan (2014, 9–10, 12) mukaan sosiaalityön ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamisessa olennaista on keskustelu. Keskustelu ei ole tavanomaista keskustelua vaan institutionaalista keskustelua, jonka kautta pyritään erilaisiin tavoitteisiin. Keskusteluiden kautta kerätään tietoa

asiakkaasta sekä toisaalta annetaan apua ja tukea. Asiakkaan ja sosiaalityön ammattilaisen keskusteluissa jäsenyvät asiakkaan tilanne, ongelmat, tulevaisuuden näkymät ja saatavilla olevat tukimuodot. Kasvokkain tapahtuvassa asiakaskohtamisissa voidaan havaita erilaisia rooleja ja ”näytelmiä” aivan kuten teatterin näyttämöllä, kuvailee Goffman (1959) sosiaalisen vuorovaikutuksen rakentumista.

Goffmanin (1959) rooliteorian mukaan vuorovaikutustilanteet kuvataan näytelmän kaltaisina esitysten jatkumona. Todellisuus ja minuus rakentuvat vuorovaikutustilanteissa. Esiintyjä esiintyy haluamassaan roolissaan ja tarkastelee, miten yleisö reagoi esitykseen. Esityksestä saadun palautteen mukaan esiintyjä jatkaa esiintymistä tietyllä tavalla tai muuttaa käytöstään. Goffman käyttää rooliteoriassaan käsitteitä näyttämö, julkialue ja takaosa. Kotikäyntityössä voidaan nähdä kodin olevan julkialue, näyttämö, jolle työntekijä astuu ja tuo esiin roolisuorituksen. Kotikäyntityössä astuessaan asiakkaan yksityisalueelle, kotiin, työntekijä ikään kuin pystyttää oman näyttämön asiakkaan kodin sisälle yksityiseen tilaan. Työntekijän rooliin vaikuttavat asiakkaalta saatu palaute, jonka mukaan rooli vahvistuu tai muotoutuu uudelleen. (Goffman 1959).

Mäkitalon ja Säljön (2002) mukaan instituutiot toimivat kategorioiden pohjalta. Instituution on kategorisoitava, kenen kanssa asioidaan, millaisia asioita tai ongelmia käsitellään ja mitkä ovat instituution tehtävät. Kategorioiden avulla voidaan tehdä rajanvetoa asiakkaan ja työntekijän välille. Työntekijä ja asiakas ovat jo itsestään kategorioita, jotka pitävät sisällään tiettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia. Työntekijän velvollisuutena ja oikeutena on toimia organisaation edustajana, kyseisen organisaation käytäntöjen mukaan. Juhilan ym. (2014, 26–27) mukaan sekä sosiaalityön ammattilaiset että asiakkaat kategorisoivat toisiaan kuuluvaksi tiettyihin kategorioihin ja liittävät kategorioihin tietynlaisia luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia. Molemminpuolinen kategorisointi ohjaa keskustelua. Asiakkaalle muodostuu olettamuksia ja odotuksia siitä, miten ammattilainen käyttäytyy ja miten vuorovaikutus etenee.

4 Tutkimustehtävä ja tutkielman toteutus

Tässä luvussa kuvaan tutkimusprosessin etenemistä vaiheittain. Esittelen tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset ja sitä, millä tavalla olen kerännyt tutkimusaineiston ja analysoinut sen ja perustelen tekemiäni valintoja. Pohdin asemaani tutkijana sekä tutkielmani eettisyyttä ja luotettavuutta.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimusaihe muodostui oman kiinnostukseni mukaan ideointivaiheen ja teoriaan tutustumisen kautta. Ideointivaiheessa talvella 2023 kävin keskustelua lapsiperheiden kotipalvelun yhteyshenkilön kanssa tutustuen kyseisen lapsiperheiden kotipalvelun yksikön rakenteeseen ja pohdin ääneen eri tutkimuskysymyksiä ja tutkimusaihe rakentui niiden perusteella. *Tutkielman tarkoituksena on selvittää lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työn sisältöjä ja heille työn kautta muodostuvia erilaisia rooleja.* Saadessani mahdollisuuden tehdä tutkielmaa lapsiperheiden kotipalveluun oli alusta asti selvää, että lähestyisin aihetta työntekijöiden näkökulmasta. Ensinnäkin lapsiperheiden kotipalvelun yhteyshenkilön kanssa keskustellessani sain sellaisen käsityksen, että lapsiperheiden kotipalvelussa oli kokeneita, runsaalla hiljaisella tiedolla varustettuja työhönsä motivoituneita ja keskusteluun valmiita työntekijöitä. Tämä antoi minulle varmuutta siitä, että voisin hyödyntää lähityöntekijöiden kokemustietoa aineistonkeruussa. Toiseksi lapsiperheiden kotipalvelusta on tehty varsin vähän tutkimusta ja useissa tutkimuksissa aihetta on lähestytty asiakasnäkökulman kautta, jolloin työntekijöiden näkökulma tutkimuksissa on jäänyt vähemmälle. Koen tärkeänä sen, että tutkielmani kautta saisin näkyväksi lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden käsityksiään ja näkemyksiä omasta työstä ja roolissa perheiden tukijoina yhtenä palvelumuotoja lapsiperheiden palvelujärjestelmässä.

Tutkielman ideointivaiheessa – tutkimusasetelman ollessa jo melko hyvin hahmottunut – sain tutkielmaa toivoneen lapsiperheiden kotipalvelun kautta tiedon hyvinvointialueen perhesosiaalityön yksikön olevan kiinnostunut tutkielmastani. Perhesosiaalityön yksikkö oli valmis osallistumaan tutkielmaani ja aineistonkeruuseen. Pohdin perhesosiaalityön yksikön mukaan ottamista tutkielman tekoon. Tällöin tutkimusaihetta olisi tarkasteltu sekä lapsiperheidenkotipalvelun kotipalvelun lähityöntekijöiden että perhesosiaalityön työntekijöiden näkökulmasta. Aineistonkeruun olisi pitänyt tapahtua kahden eri

toimintayksikön sisällä, joka olisi tarkoittanut uusien kontaktien luomista, analysoitavan aineiston määrän kasvua sekä analyysiosuuden laajantumista. Päädyin kuitenkin siihen, että tutkielmani tarkastelisi vain lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöiden näkökulmaa kuten olin alun perin suunnitellut.

Lapsiperheiden kotipalvelun sisällä päädyin rajaamaan tutkielmani koskemaan ainoastaan lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työn sisältöä ja rooleja, vaikka tutkielmani kohteina olevien lapsiperheiden kotipalvelun tiimeissä työskentelee muillakin ammattinimikkeillä olevia työntekijöitä: tilausten käsittelijät, sosiaaliohjaajat (AMK) sekä esihenkilö. Tutkielmani kohteena oleva lapsiperheiden kotipalvelu kuuluu hyvinvointialueeseen, jossa kelpoisuusehtona lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijälle on sosiaalihuollon ammattihenkilölain (2015, 3§) mukaisesti sosiaali- ja terveystieteiden toisen asteen tutkinto eli lähihoitaja tai sitä vastaava tutkinto (kodinhoitajan, lastenhoitajan tai perushoitajan tutkinto). Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöistä käytetyt nimitykset vaihtelevat hyvinvointialueittain. Tutkielmani kohteena olevat lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät käyttivät ammattinimikettä lähityöntekijä. Käytössä on eri nimityksiä - kuten perhetyöntekijä tai perheohjaaja.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Minkälaisiksi lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät kuvaavat työtään ja työn sisältöä?
2. Millaisia rooleja lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijälle muodostuu?

Tutkielmani kohteena olevan lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät tekevät työtä hyvinkin erilaisissa perheissä, jotka ohjautuvat lapsiperheiden kotipalvelun asiakkuuteen erilaisin tavoin. Työskentely tapahtuu kaikkien perheiden kanssa riippumatta siitä, miten ne ovat sijoittuneet muualla perhepalvelujärjestelmässä. Joillakin hyvinvointialueilla lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöiden toimenkuvaan kuuluu työskentely asiakassegmentoinnin mukaisissa perheissä kuten vaikkapa jaottelun varhaisen tuen perheet, perhesosiaalityön perheet ja lastensuojelun perheet mukaisesti. Tutkielmani lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden perheet ovat hyvin erilaisten tukitahojen piirissä, jolloin lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät toimivat monissa eri yhteistyöverkostoissa. Perheen tuen tarpeissa saattaa esiintyä muutoksia kotipalvelun työskentelyjakson aikana, siten että perheelle saattaa tapahtua siirtymiä palvelujärjestelmässä. Tutkielmani kohteena olevalla

lapsiperheiden kotipalvelulla oli vuonna 2022 asiakkaana perheitä noin 1000. Vuonna 2023 asiakkaana olleiden perheiden määrä kasvoi ja asiakasperheitä oli 1200. Luvuissa huomioitu hyvinvointialueelle siirtymä 1.1.2024 alkaen ja laskelmat tehty samojen alueiden mukaan kuin vuonna 2022

Tutkimuskysymyksien kannalta ei ole tarpeen erotella lähityöntekijöiden käsityksiä eri asiakassegmenttien perheistä, vaikka oletettavasti niissä työskentely onkin erilaista työn sisällön ja lähityöntekijälle muodostuvien erilaisten roolien suhteen. Tutkimuskysymyksiäni kannalta tämänkaltaisella tiedolla ei ole merkitystä. Tarkoituksena ei ole tehdä vertailua eri asiakassegmenttien perheissä olevista työn sisällöistä ja muodostuvista rooleista.

Pyrkimyksenä on tuoda esiin lapsiperheiden kotipalvelun työn sisältöä kokonaisuudessaan ja muodostuvia rooleja, joita lapsiperheen kotipalvelun lähityöntekijöillä esiintyy.

Tutkielmani kohteena oleva lapsiperheiden kotipalvelu käyttää kotipalvelun järjestämiseen hyvinvointialueen lähityöntekijöiden lisäksi ostopalveluna tuotettua lapsiperheiden kotipalvelua ja sen osuus on noin 80 % kaikista hyvinvointialueella suoritetuista lapsiperheen kotipalvelun kotikäynneistä. Jatkossa käytän ostopalveluna tuotetusta lapsiperheiden kotipalvelusta käsitettä ostopalvelu ja selvyuden vuoksi ostopalveluna tuotetun lapsiperheiden kotipalvelun työntekijästä nimitystä ostopalvelun lähityöntekijä. Eri palveluntuottajilla on käytössään todellisuudessa kuitenkin useampia eri ammattinimikkeitä kyseisille työntekijöille. Ostopalvelun lähityöntekijä saattaa käydä perheessä joko siten, että hyvinvointialueelta ei tehdä lainkaan kotikäyntejä perheeseen. Toisinaan työskentely on jakautunut esimerkiksi siten, että hyvinvointialueelta saattaa käydä lähityöntekijä tekemässä esimerkiksi yhden arkipäivänä tapahtuvan kotikäynnin ja ostopalvelun lähityöntekijä tekee viikonloppuna kotikäynnin. Ostopalveluiden ja hyvinvointialueen välillä ei ole yhteistä asiakastietojärjestelmää käytössä.

4.2 Tutkijan positio

Tutkijana omat ennakkokäsitykset ilmiöstä tulee ymmärtää ja tiedostaa. Laadullinen tutkimus ei ole koskaan täysin vapaata arvoista, vaan sen tekemiseen vaikuttavat aina myös tutkijan omat uskomukset, asenteet ja oletukset sekä tutkimuksen teoreettinen viitekehys. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75.) Kiinnitin erityistä huomiota siihen, että pystyisin lähestymään tutkielmaani mahdollisimman avoimin mielin. Olen työskennellyt lapsiperheiden

kotipalvelussa vastaavassa työtehtävässä kuin missä tutkielmani kohteena olevat lähityöntekijät työskentelevät, joten minulla väistämättä on uskomuksia ja oletuksia tutkittavana olevasta aiheesta. Toisaalta oma työkokemukseni lapsiperheiden kotipalvelusta on kymmenen vuoden takaa ja eri paikkakunnalta. Tämän jälkeen olen työskennellyt muissa sosiaalialan työtehtävissä, ja työni puolesta olen vain joskus ollut yhteydessä eri paikkakuntien lapsiperheiden kotipalveluun – lähinnä tekemällä palvelulähetteitä. Tänä aikana yhteiskunta, jossa perheet elävät ja jossa sosiaalialan työtä tehdään, on muuttunut. Koen saavuttaneeni tutkijana ajallisesti etäisyyttä omaan työkokemukseeni.

Tutkimusprosessin aikana olen reflektoinut toistuvasti asemaani tutkijana. Tutkimusprosessin alusta asti olen kuitenkin asennoitunut tutkielmaani ja aiheeseen mahdollisimman avoimin mielin ja sillä periaatteella, että en voi ennakkoon tietää tutkielmani tuloksia. Oma aikaisempi kokemukseni lapsiperheiden kotipalvelusta on kuitenkin ollut hyödyksi tutkielman eri vaiheissa, sillä ilman sitä minun olisi pitänyt tutustua hyvin tarkasti ja perusteellisesti lapsiperheiden kotipalveluun käytännön työn tasolla. Aiemmat kokemukseni ovat auttaneet hahmottamaan tutkielmani aiheen ympärille kertynyttä teoreettista viitekehystä. Omat kokemukseni ovat olleet vaikuttamassa tutkimusaiheen valintaan, tutkimuskysymysten muodostumiseen, aineistonkeruuseen ja aineiston analyysiin Ryhmähaastatteluissa minun oli helppo ymmärtää mistä haastateltavat puhuivat ja mitä tarkoittivat. Pystyin luontevasti viemään haastattelua eteenpäin ja kysymään tarkentavia kysymyksiä. Oikeastaan omien kokemusten vaikutusten poissulkeminen täysin tutkimusprosessin aikana on mahdotonta. Täydelliseen objektiivisuuteen perustuvaa tutkimusta ei ole edes mahdollista tehdä, sillä tutkijan omat tulkinnat vaikuttavat aina. Objektiivisuuteen liittyvä vaatimukset ovat peräisin kvantitatiivisesta tutkimuksesta, eikä niitä voi sellaisenaan soveltaa kvalitatiiviseen tutkimukseen. Tutkija ei toimi irrallaan ympäröivästä todellisuudesta, vaan hän tekee tutkimusprosessin aikana valintoja ja tarkastelee aihettaan omista lähtökohdistaan käsin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 159–160.)

4.3 Aineiston kerääminen

4.3.1 Ryhmähaastattelut aineiston keruumenetelmänä

Aineiston kautta halusin päästä syvällisesti käsiksi työntekijöiden omien käsityksien ja näkemysten löytymiseen. Päädyin, että sopivin aineistonkeruumenetelmä tähän tarkoitukseen

ja tuomaan vastauksia tutkimuskysymyksiini oli haastattelut. Esitin näkemykseni aineistonkeruumenetelmästä lapsiperheiden kotipalvelulle ja sain suostumuksen toteuttaa haastatteluita lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöille. Aineistonkeruu menetelmistä pohdin myös kyselylomakkeiden käyttöä ja valmiina aineistona asiakirjojen tai asiakaskirjauksien käyttöä. Totesin kuitenkin, että niiden kautta en pääsisi yhtä syvälle lähityöntekijöiden käsityksiin kuin haastatteluiden kautta.

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jonka toteutin pienryhmähaastatteluilla. Koska tutkielmani aihe ei ollut erityisen sensitiivinen, päädyin siihen, että ryhmähaastattelut toimisivat hyvin haastattelumuotona. Sensitiivisemmän aiheen kohdalla olisin päätenyt yksilöhaastatteluihin. Pietilän (2010, 213, 215) mukaan ryhmähaastatteluissa ryhmän keskinäinen vuorovaikutuksen kautta haastateltavat muodostavat käsityksiä keskustelun aiheista. Ryhmähaastattelussa osallistujat muodostavat kollektiivisesti jaettua ymmärrystä yksilöllisistä kokemuksista ja käsityksistä, joka edellyttää erilaisten mielipiteiden ja ajattelutapojen vertailua ja neuvottelua. Ryhmähaastattelun hyvänä puolena näen sen, että ryhmässä yksittäisten osallistujien ääneen lausutut asiat aktivoivat muiden osallistujien tiedostomattomanakin olevia käsityksiä. Haastatteluissa roolini oli olla kuunteleva ja tarvittaessa ohjata keskustelua. Olin pyrkinyt luomaan ilmapiirin, jossa erilaisten käsitysten esiintuominen oli hyväksyttävää. Pietilä (2010, 2016) korostaakin haastattelijan aktiivista roolia siinä, että erilaiset käsitykset ja näkökannat tulevat ryhmähaastattelussa esiin. Tutkijan rooli on ryhmähaastattelussa erilainen kuin yksilöhaastattelussa. Tutkija toimii keskustelun rakentajana, ohjailijana ja rohkaisijana. Haastattelijaa ohjaa, että keskustelu pysyy teemojen aiheessa ja pitää huolen, että kaikki haastateltavat pääsevät osallistumaan keskusteluun (Hirsjärvi & Hurme 2008, 68–69)

Ryhmähaastattelut toteutin teemahaastatteluilla, joissa haastattelu etenee ennalta valittujen teemojen mukaan ja tarvittaessa esitetään tarkentavia kysymyksiä. Teemat valikoituvat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88) Teemahaastattelun onnistuneen toteuttamisen edellytyksenä on, että tutkija on perehtynyt huolella tutkimuksen teemoihin. Teemahaastatteluja varten tulee olla teemahaastattelurunko. Laadin teemahaastattelurungon (Liite 1) luomani teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten pohjalta. Haastattelun aikana eri teemoihin voidaan tarvittaessa palata uudelleen, eikä teemahaastattelu rajaa keskustelua liiaksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

4.3.2 Haastatteluiden esivalmistelut

Tutkimussuunnitelmani valmistui syksyllä 2023, jolloin hain tutkimuslupaa hyvinvointialueelta, jossa tutkielmani aineistonkeruu tapahtui. Lähtökohtani oli eettisesti hyvien tutkimusperiaatteiden mukaan, että tutkielmaani kuuluvaan haastatteluun osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen (TENK 2019, 8). Kuulan (2006, 61–60) mukaan haastateltavan itsemääräämisoikeus ja vapaaehtoisuuteen perustuva osallistuminen voi toteutua vain, jos hän saa riittävästi tietoa tutkimuksesta. Tutkittaville on kerrottava perustiedot tutkimuksesta, kerättävien tietojen käyttötarkoitus, mitä tutkimukseen osallistuminen edellyttää tutkittavalta.

Kuula (2006, 101) toteaa, että tutkimuksen informointitavalla on merkitystä tutkimukseen osallistumiseen. Ajattelin, että aineistonkeruun onnistumisen edellytyksenä oli, että saan riittävästi tutkielmastani innostuneita haastateltavia ja tutkijana pystyn herättämään haastateltavien luottamuksen, jotta haastatteluun osallistumiseen tulisi mahdollisimman vähän kynnyksiä. Tämän vuoksi päädyin siihen, että pidän tutkielmastani esittelyn lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöille. Esittelyn ajankohta sovittiin ja tarkoituksenani oli esitellä tutkielmaani ja sopia haastatteluiden käytännön järjestelyistä paikan päällä. Kasvokkain tapahtuva esittely tuo luottamusta ja tukisi hyvän ja avoimen ilmapiirin syntyä, jotka ovat edellytys onnistuneeseen haastatteluun. Hirsijärven (2008) mielestä haastateltavat ovat avoimempi ja luottamusta on helpompi lähteä rakentamaan haastateltaville tutussa paikassa. Tämä olikin suunnitelmani, että jalkautuisi haastateltaville tuttuun paikkaan ja esittäytymisen kautta loisin jo ensimmäisiä luottamuksen rakenteita. Yllättävän esteen vuoksi en kuitenkaan pystynyt pitämään esittelyä paikan päällä lapsiperheiden kotipalvelun tiloissa, vaan esittelytilaisuus siirtyi verkkoyhteyksien välityksellä tapahtuvaksi TEAMS-tapaamiseksi. Esittelytilaisuuteen olin ennakkoon valmistautunut suunnittelemalla suullisen esityksen tutkielmastani sekä sitä tukevan PowerPoint-esityksen. Esittelytilaisuudessa oli mahdollista esittää kysymyksiä tutkielmastani ja haastatteluun osallistumisesta. Kysymyksiä tuli muutamia liittyen haastatteluiden toteuttamiseen ja osallistumiskelpoisuudesta haastatteluun. Esittelytilaisuudessa sovittiin kolme haastatteluajankohtaa. Ennakkoon sovitut haastatteluajat jouduttiin kuitenkin myöhemmin peruuttamaan ja siirtämään, sillä tutkimuslupapäätös ei ollut vielä tullut haastatteluiden ajankohtana.

Esittelytilaisuuden jälkeen lähetin sähköpostilla lapsiperheiden kotipalvelun yhteyshenkilölle informointikirjeen (Liite 2), jossa kerroin tutkielmastani ja esitin pyyntöni vapaaehtoiseen haastatteluun osallistumisesta liittyen tutkielmaani aineiston keruuseen. Yhteyshenkilö toimitti informointikirjeen sähköpostilla kohdejoukolle. Haastatteluja varten olin laatinut teemahaastattelurungon (Liite 1). Lähetin sen sekä rekisteriselosteen (Liite 3) lapsiperheiden kotipalvelun yhteyshenkilön välityksellä haastatteluun osallistujille ennen haastattelua, jotta teemat voisivat alkaa jo ”hautumaan omassa mielessä”. Haastattelurunkoon perehtyminen ei ollut edellytys osallistua haastatteluun ja tätä korostin esittelytilaisuudessa.

4.3.3 Haastatteluiden toteuttaminen

Haastattelut toteutin keväällä 2024. Haastatteluun osallistumisen päädyin järjestämään haastateltavien työaikana heidän omissa työyksiköissään, jotta aikataululliset haasteet eivät olisi haastatteluun osallistumattomuuden syynä. Pidin haastateltavien työyksikköä sopivina tilaratkaisuna haastattelujen toteutuksille, sillä uskoin saavuttavani niissä mahdollisimman vapautuneen ilmapiirin. Juuti ja Puusa (2020a, 11), toteavat, että haastateltavan kannalta luonnollinen ympäristö on paras mahdollinen, vaikkakin haastattelutilanne vaikuttaa aina vuorovaikutukseen. Haastatteluja varten varasin aikaa 1–1,5 tuntia. Haastateltavan ryhmän koon rajasin 2–4 haastateltavaan. Ennakkoon koin, että neljä haastateltavaa on maksimimäärä. Pienemmässä ryhmässä on helpompi saada kaikkien haastateltavien ääntä kuuluviin ja haastattelijan rooli on helpompi. Haastattelin lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät kolmessa eri ryhmässä. Suunnitelmani toteutui kahden ryhmän osalta, sillä niihin osallistui 3 haastateltavaa ja yhteen ryhmään 5 haastateltavaa. Ryhmähaastattelu, johon osallistui 5 haastateltavaa, oli viimeinen haastatteluryhmä ja hyväksyin siihen viisi haastateltavaa, sillä edellisten haastattelujen kokemusten mukaan uskoin sen onnistuvan. Ryhmähaastattelu viidellä haastateltavalla onnistuikin hyvin ja kuten ennakkoon arvasin, muodostui siitä muita pidempi haastatteluaineisto. Puusan ja Juutin (2020a, 84–85) mukaan laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien määrä ei ole oleellista, vaan tärkeämpää on haastateltavien perehtyneisyys tutkimusaiheeseen. Tieteellisyydestä ei kerro haastateltavien määrä, vaan aineiston laatu. Ennen ryhmähaastattelun alkamista kerroin vielä tutkielmaan osallistumisen olevan vapaaehtoista, miten käsitelen haastatteluaineistoa ja pyysin osallistujia täyttämään suostumuslomakkeen (Liite 4). Haastatteluaineiston kokonaismäärä oli 4 h ja 15 min. Äänitin haastattelut tietokoneessani olevalla valmiilla äänitysohjelmalla ja varmuusäänityksen suoritin

toisella äänitysohjelmalla, jonka olin ladannut tietokoneelleni haastattelua varten.

Äänenlaadun varmistamiseksi käytin haastattelussa ulkoista mikrofonia, joka keräsi äänet kannettavan tietokoneen mikrofonia tarkemmin ja selvemmin.

4.4 Aineiston analyysi ja aineiston käsittely

Tutkielmani lähestymistapa on induktiivinen, laadullinen tutkimus eli perustuu siihen, että haen vastauksia tutkimuskysymyksiini kerätyn aineiston kautta. Aineistosta saatuja yksittäisiä tuloksia vertaan teorian tietoon. Tutkijana ei ennakkoon voi tietää mitä asioita aineistosta nousee esiin Toisaalta Tuomen ja Sarajärven (2018,75) mukaan tutkijalla on aina ennakkokäsityksiä tutkimusaineistoa kohtaa. Omien ennakkokäsitysten tiedostaminen on tärkeää, jotta ne eivät vaikuta aineistosta tehtäviin tulkintoihin. Tutkijana ei voi ennakkoon tietää, mitä asioita aineistosta nousee esiin ja tutkijan on pystyttävä poissulkemaan omat ennakkokäsitykset ja teorian tiedot aineistoa analysoidessaan.

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä se soveltuu hyvin kokemuksiin ja subjektiivisia merkityksiä korostavan tutkimuksen aineiston analyysiin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmää, jota voidaan käyttää lähes kaikessa laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysillä kuvataan aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti käyttäen kategorisointia ja koodausta. Aineiston analyysi etenee siten, että tutkimuskysymykseen haetaan vastauksia läpikäymällä aineistoa. Aineisto, joka ei tutkimusongelmaan liity, rajataan pois ja tutkimusongelmaan liittyvä aineisto kootaan yhteen. Seuraavaksi aineisto luokitellaan ja tehdään yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–105.) Aineistonanalyysin toteutin aineistolähtöisenä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 121–122-) mukaan aineistolähtöisellä analyysillä tarkoitetaan sitä, että aikaisempi teoria ei ohjaa analyysiä ja aineistosta muodostuvat teemat muodostuvat aineistosta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä päättely on induktiivista (yksittäisestä yleiseen). Aineistolähtöinen analyysiäkään ei voi kuitenkaan tehdä täysin ilman teoriaa ja joidenkin näkemysten mukaan puhtaasti aineistolähtöinen analyysi on mahdoton tehdä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109).

Haastattelujen toteuttamista varten minulle kertyi osallistujien nimi- ja sähköpostiosoitteet (suorat henkilötiedot) sekä äänitettyä ja litteroitua haastatteluaineistoa (epäsuorat henkilötiedot). Kuulan (2006, 82–83) mukaan henkilörekisteri muodostuu suorista ja epäsuorista henkilötietojoukoista. Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan kaikkia vaiheita,

joissa tutkimusaineisoon kohdistuu toimenpiteitä: aineiston kerääminen, aineiston muokkaus, anonymisointi, analysointi ja aineiston tuhoaminen. Henkilötietolaissa (1999, 10 §) on säädetty rekisteriselosteesta. Sen tarkoituksena on informoida rekisteröityä henkilötietojen käsittelyssä. Tein rekisteriselosteen (Liite 3), jossa jokainen muodostuva henkilötietorekisteri oli eriteltyä ja selvitetty miten tietoja käytetään ja säilytetään. Lapsiperheiden kotipalvelun yhteyshenkilö toimitti rekisteriselosteen sähköpostitse haastatteluun halukkaille osallistujille informointikirjeen yhteydessä.

Ryhmähaastatteluiden äänitteet (yhteensä 4 tuntia ja 15 minuuttia) tallensin ja käsitelin opiskeluuni tarkoitettulla kannettavalla tietokoneella. Pääsy tietokoneelleni oli ainoastaan minulla tiedossa olevan salasanan takana. Haastatteluaineistoa en käytä muuhun tarkoitukseen kuin tutkielmaani. Tuhoan äänitteet, litteroinnit ja suostumuslomakkeet tutkielman valmistuttua - kuten olen haastateltaville kertonut esittelytilaisuudessa, informointikirjeessä ja ennen haastattelun alkua.

Litteroitua aineistoa käsitelin kokonaisuutena ja poistin litteroinnin yhteydessä aineistonanalyysini kannalta turhia täytesanoja kuten ”niinku”, ”tota” ja ”öööö”. Aineiston analyysin kannalta niillä ei ollut merkitystä, sillä en tutkinut kielellisten rakenteiden muodostamista. Jätin litteroinnin ulkopuolelle myös haastatteluun kuulumattomat lyhyet keskustelut, jotka eivät liittyneet haastatteluun tai tutkimuskysymykseeni millään tavalla. Litteroinnin jälkeen luin kaikki ryhmähaastattelut huolella pyrkien tarkastelemaan niitä objektiivisesti mahdollisimman pitkälti ilman ennakkokäsityksiä. Ryhmähaastatteluiden aikana olin jo huomannut, että tietyt teemat toistuivat vahvemmin kuin toiset. Tämän jälkeen aloin etsimään aineistosta ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ilmauksia ja teemoittelin niitä omiin ryhmiin. Teemoja oli laajasti ja yhdistelin samankaltaisia teemoja yhteen muodostaen ala- ja yläkäsitteitä. Teemat ja ilmaisut keräsin taulukkoihin. Tutkimuskysymykseen 2 koostin aineistoa luokittelun avulla.

Analyysin tuloksia olen käsitellyt sitten, että H tarkoittaa haastateltavaa. En ole eritellyt haastateltavia numeroin, sillä tutkimuskysymykseni kannalta ei ole ollut tarpeen selvittää yksittäisten haastateltavien näkemyksiä. Sen sijaan raportoidessani keskustelua kahden tai useamman haastateltavan välillä olen käyttänyt numeroita 1, 2 ja 3 erottelemaan sitä kuka tai ketkä haastattelussa puhuu. Numerot eivät siten tarkoita, että seuraavassa keskustelussa kyseiset numerot olisivat samoja haastateltavia, vaan numeroita on käytetty selventämään lukijalle, että kyseessä on useamman haastateltavan vuoropuhelua.

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettiset kysymykset ovat olennainen osa kaikkea tutkimuksen tekemistä ja ne tulee huomioida koko tutkimusprosessin ajan (Juuti & Puusa 2020b, 175). Tutkielmaa tehdessäni käytin koko tutkielmateon ajan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2019) tekemää ohjeistusta ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa.” pohtiessani tutkimusvaiheissa tulleita eettisiä kysymyksiä.

Tutkimuksen kriittinen arviointi, pätevyyden testaaminen ja näiden kautta tieteen edistyminen edellyttävät avoimuutta. Ihmistieteiden tutkimuksia ei välttämättä pystytä toistamaan eikä aineistoja välttämättä avata muille tutkijoille lainkaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 10, 13). Tutkielmassani käyttämäni ryhmähaastatteluiden kautta saamani aineiston tulon hävittämään tutkielman valmistuttua. Tämän vuoksi tutkielmassani korostuu haastateltavien lainaukset, jotta pystyn todentamaan, sitä miten olen tutkielmani päätelmiin päätenyt. (Aaltio & Puusa, 2020).

Tutkimuksessa tehdyt valinnat vaikuttavat aina jollain tavalla tutkimukseen. Aineiston analyysissä ja tulkinnassa tutkijalla on vastuu tulkinnastaan ja siitä, että ymmärtää oikein sen mitä haastateltavat ovat sanoneet. (Aaltio & Puusa, 2020) Tulosten tulkinnassa olen anonymisoinnut haastateltavien vastaukset siten, että ei ole mahdollista niiden perusteella tehdä päätelmää esimerkiksi haastateltavien työpaikkakunnasta. Haastateltavia en ole tulosten raportoinnissa eritelty lukuun ottamatta niitä lainauksia, joissa kaksi tai kolme haastateltavaa keskustelevat keskenään. Haastateltavia en muuten ole nimennyt, sillä se ei ole oleellista tutkielmani tulosten kannalta.

Laadullisessa tutkimuksessa uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen lukijat saavat kokemuksen siitä, että tutkimuksen tulokset ovat tosia, tutkimuksen aineisto on kerätty ja analysoitu huolellisesti. Luotettavuudella viitataan tutkijan kykyyn vakuuttaa lukija kyvystä valita ja käyttää tarkoituksenmukaisia lähestymistapoja ja tutkimusmenetelmiä tutkimusprosessin aikana. Tutkimuksen uskottavuutta ja luotettavuutta varten, on tutkijan kuvattava yksityiskohtaisesti ja totuuden mukaisesti tutkimusprosessin vaiheet ja niissä tehdyt valinnat. (Puusa & Juuti 2020b, 175.) Olen tulosluvussa nostanut esiin suoria lainauksia aineiston kommentteista, sillä suorat lainaukset auttavat tuomaan esille aineiston rikkauden sekä tekemään lukijalle näkyvämmäksi tutkijana tekemiäni päättelyketjua.

Koko tutkimusprosessin ajan kaikissa tutkimusvaiheissa olen noudattanut eettisiä periaatteita. Hyvään etiikkaan kuuluu olennaisesti se, että tutkimuksen kohteena oleville henkilöille seuraa tutkimuksesta pelkästään hyvää, eikä tutkimukseen osallistuminen vaikuta heidän elämäänsä negatiivisella tavalla. Tämä tulee ottaa erityisen huomion kohteeksi, kun tutkimuksen aihe on sensitiivinen. (Puusa & Juuti 2020b, 175.) Tämän tutkielman aihe ei ole oman arvioni mukaan erityisen sensitiivinen, mutta siitä huolimatta olen pyrkinyt varmistamaan, että tutkielmaan osallistuneita ei voida tutkielman perusteella tunnistaa, eikä heille voi koitua osallistumisestaan negatiivisia seurauksia. Äänitteitä, litteroitua aineistoa, tutkimuksen suostumuslomakkeita, sähköpostiosoitteita ja sähköpostiviestejä olen säilyttänyt tietoturvallisesti. Haastatteluaineisto on anonymisoitu litterointivaiheessa ja tarkistettu vielä tulosten raportoinnin yhteydessä, eikä tutkielmassa esiin nostetuista aineisto-otteista voi päätellä haastateltavan henkilöllisyyttä eikä muitakaan tunnistetietoja, kuten asuinpaikkakuntaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi reliabiliteetin ja validiteetin avulla on ongelmallista. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkitaanko kohdeilmiötä valituilla menetelmillä ja mittareilla luotettavasti niin, että mittaustilanne, mittaja ja satunnaiset tekijät eivät vaikuta tutkimustuloksiin. Validiteetilla tarkoitetaan, sitä tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä mitä on luvattu tutkittavan. (Aaltio & Puusa 2020, 179.) Validiteettiin kuuluu myös arviointi aineiston valinnasta liittyen tutkimuskysymykseen. (Ruusuvuori, 27). Keräämäni haastatteluaineisto on ainutlaatuista ja aineisto on käytössä vain tutkielmaani varten, joten tutkielmaa ei voida sellaisenaan toistaa. Puusa (2020, 155) toteaaakin, että vaikka käytössä olisi samana aineisto, kaksi tutkijaa ei voi koskaan päästä täysin samaan lopputulokseen. Hirsijärven ja Hurmeen (2008, 205–206) mukaan aineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnainen ja haastateltavien vastauksissa saattaa olla erilaisuutta eri ajassa ja paikassa. Puusan ja Juutin (2020b, 175) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan avoimuus liittyen aineistoon keruuseen analyysiin. Tämä tarkoittaa jokaisen tutkimusvaiheen tarkkaa ja perusteltua raportointia, jotta lukija pystyy vakuuttumaan tutkimuksen uskottavuudesta ja luotettavuudesta. Tähän olen pyrkinyt tutkielmani raportoinnissa.

5 Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työn sisältö ja roolit

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli, millaisena lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät näkevät työn sisällön. Teemoiksi muodostui työn sisällön muodostuminen perheiden tarpeiden mukaan, koti työympäristönä ja työn rajoittaminen, erilaisten työnkuvien aiheuttamat ristiriidat työn sisältöön, moniammatillisuus ja parityöskentely helpottamassa työn kuormitusta, lapsiperheiden kotipalvelu lakisääteisenä matalan kynnyksen palveluna ja maksuttomuuden vaikutus työn sisältöön. Käsittelen jokaista teemaa erikseen.

Toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti lähdin tarkemmin aineistosta etsimään eri rooleja. Esittelen lähityöntekijälle muodostuvia rooleja ja otellen ne sen mukaan muodostuvatko ne perheen tai tiimin kanssa työskentelyn aikana vai muodostuvatko roolit sosiaalipoliittisten tavoitteiden tai yhteiskunnallisen tason kautta. Samalla esittelen aineistosta havaittuja tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen millainen rooli lähityöntekijälle muodostuu. Lopuksi esittelen muodostuvat roolit kuviossa 3.

5.1 Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työn sisältö

5.1.1 Työn sisältö muodostuu perheiden tarpeiden mukaan

Kaikissa ryhmähaastatteluisa tuli selkeästi esiin työn sisällön olevan vahvasti riippuvainen perheen tarpeista ja niiden perusteella muodostuvista tavoitteista kotipalvelun työskentelylle. Tavoitteet ja työn sisällön nähtiin vahvasti rakentuvan perheen yksilöllisistä tarpeista. Lapsiperheiden kotipalvelua annetaankin perheen yksiköidellisten tarpeiden mukaan (STM 2017b). Haastatteluisa esiintyi yksittäisiä mainintoja sosiaalihuoltolaista ja hyvinvointialueen omista arvoista ja niiden liittymisestä työn tavoitteisiin ja sisältöihin.

Tavoitteiden ja työn sisältöjen kuvailtiin muotoutuvan kotikäynnin työskentelyn aikana. Haastateltavat kuvailivat työn edellytyksenä olevan aina luottamuksen syntyminen jo ihan siitä alkaen, että perhe luotti lähityöntekijään ja päästi hänet perheen kotiin sisälle. Jotta perheen kaikkiin ongelmiin ja asioihin oli mahdollisuus päästä käsiksi, vaati se luottamuksen syntymistä ja rakentumista. Tavoitteet ja työn sisältö muuttuivat työprosessin aikana perheen tilanteen muuttuessa Seuraavat aineisto-otteet kuvailevat hyvin tavoitteiden ja työn sisältöjen muuttumista työskentelyn aikana.

H: Kun he (asiakkaat) hakeutuvat kotipalveluun, niin siellä voi tulla asiakkaalta ne tietyt asiat ilmi, mitä he kokevat, että he tarvitsevat siihen tukea. Mutta sitten kun me (lähityöntekijät) mennään sinne perheen, niin sitten me voidaankin ehkä huomata ehkä tämä ei ollutkaan se juttu, vaan täällä on laajempikin tuen tarve, tai tää tarviikin jossain ihan toisenlaisessa jutussa tukea tai apua. Oikeastaan sitten vasta kun sä oot siellä perheessä, sä pystyt sanomaan mitä se meidän työ siellä oikeasti on.

H: Ne tavoitteet työskentelyyn voi tulla pikku hiljaa. Siitä muodostuu työn sisältö.

H: Jos vaikka kotikäynti on sellainen, että siellä on perhe mukana ja yhdessä tehdään, niin voi olla, että me sitten huomataan niitä tilanteita, että ei, tässä onkin tämmöinen, tässä sä ehkä kaipaisit varmaan tukea ja jotain vinkkejä. Niitä (työn sisältöjä) tulee matkan varrella lisää. Puhutaan yleensä kolmesta kuukaudesta (kotipalvelun kesto), mutta sitten tulee jatkoa, ja sitten huomaa, että olet käynyt vaikka yhdeksän kuukautta jossain perheessä. Totta kai ne tavoitteet ja tarpeetkin on muuttunut sen yhdeksän kuukauden aikana, vaikka siellä olisi se yksi juttu, mihin me alun perin tultiin.

H: Ja minusta oli hyvä ehkä juuri tuo luottamus. Sieltä saattaa ruveta tulemaan semmoisia aika diippejäkin juttuja sieltä, että mitä siellä ehkä taustalla on, mitä perheessä tapahtuu.

Työn sisältöä kuvailtiin vaihtelevuuden ja muuttumisen lisäksi hyvin laajaksi ja monipuoliseksi sekä perheen sen hetkisestä tilanteesta riippuvaiseksi. Perheen tilanne ja siten työn sisällöt saattoivat olla erilaisia eri kotikäynneillä. Ennakkoon ei voinut tietää mitä työtehtäviä kotikäynti pitää sisällään tai millainen kotikäynti tulee olemaan.

H: Mielestäni on aika monipuolista.

H: Se on ihan siitä, mitä siellä asiakkaan luona odottaa.

H: Sinun pitää mennä avoimena kirjana kotikäyntiin. Tulee vastaan, se mitä tulee. Se on rikkaus myös.

H: Semmoista pientä siivousta, joku kaipaa semmoista kaveria tai semmoista juttelujuttua ja toiset haluavat sitten, että on niin kuin lastenhoitoa ja onko tämä aika tilannekohtaista.

H: Toki pääsääntöisesti ollaan lasten kanssa, hoidetaan lapsia: ulkoillaan, hoidetaan vauvaa, ruokitaan, vaihdetaan vaippaa. Semmoinen konkreettinen tuki ja apu me ollaan.

H: Välillä näitä hetkiä, milloin mallinnetaan sitten jotain. Paljon keuhataan vanhempia ja tuetaan siinä vanhemmuudessa.

H: Mä ajattelin niin, että kun oon asiakkaalle varannut se ajan, niin ehkä silleen vähän vanhakantainen ajatus, että kodinhoitajana menisin niin sanotusti sinne, että mä oon heidän käytettävissä. Mikä tänään palvelee parhaiten sitä perhettä. Ei

tietenkään siis ihan mitä tahansa sitten tehdä, mutta se ajatus siitä, että mä oon nyt tehnyt käytettävissä tämän kaksi-kolme tuntia.

H: Välillä hyvä, ettei melkein raivaussiivouksia tehdä! Ja välillä asiakas tarvitsee vain sen, että joku istahtaa ja juo kahvin, pääsee siinä juttelemaan ja ei oo mitään muuta kuin tämmöinen läsnä oleminen. Se (työn sisältö) on tosi vaihtelevaa.

Yleisiksi perheen kotona tapahtuviksi työtehtäviksi mainittiin lastenhoito, kodinhoito ja siivous, lasten kanssa ulkoilu, keskustelutuki, ohjaaminen, yhdessä ulos lähteminen, unen ja levon mahdollistaminen vanhemmalle, hengähdysvetki vanhemmalle arkeen, ruuanlaitto sekä kirjaaminen, joka pyrittiin tekemään asiakasta osallistavalla tavalla kotikäynnin yhteydessä. Aineistossa esiintyneet työtehtävät ovat hyvin samantyyppisiä kuin Simosen (1982) tutkimuksessa lapsiperheiden kotipalvelun työtehtävien sisällöistä asiakasnäkökulmasta ja Metsolan (1990, 10) tekemässä kotipalvelun sen hetkisen tilanteen selvityksessä. Haastatteluissa mainitut työtehtävät olivat hyvin samantyyppisiä käytännönläheisiä työtehtäviä, ja työnluonne on edelleen neuvova ja ohjaava. Eroavaisuutena nykypäivän lapsiperheiden kotipalvelun työhön liittyy asiakkaan kanssa tehtävä kirjaus ja asiakkaan kanssa kodin ulkopuolisiin paikkoihin meneminen ja tutustuminen mm. avoimet päiväkodit ja erilaiset vauva- ja lapsiryhmät ja nykypäivän työotteessa näkyy enemmän yhdessä tekeminen sekä asiakkaan osallistumisen ja oman toimijuuden vahvistaminen. Järvinen ym. (2012, 75) kuvailivatkin työtehtävien sisältävän kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan tutustumista, joka sitten mahdollistaa asiakkaan omien tukiverkoston luomisen. Lähihoitajan koulutus uudistus 1992 korostikin psykososiaalisen tuen merkitystä asiakas ja perhetyössä (Korvela, Saarilahti & Sekki 2014,19).

Ryhmähaastatteluissa esiintyi myös lapsiperheiden kotipalvelun työn määrittäminen siten, että se ei voi koskaan olla pelkästään lastenhoitotarpeeseen perustuvaa palvelua perheille. Seuraava aineisto-ote kuvaa tätä ja samalla tuo esiin sitä, että kaikille perheiden kanssa työskenteleville tahoille lapsiperheiden kotipalvelun työ ei ole selvillä.

H: Minulla on ehkä se, että jotenkin ymmärretään se, että me ei olla pelkästään ilmaista lastenhoitopalvelua, vaan me oikeasti yritetään pohtia ja ratkaista perheen haasteita.

Haastatteluissa huomioni kiinnitti se, että työtehtävien nähtiin vahvasti liittyvän perheisessä tapahtuviin työtehtäviin. Se voi kertoa siitä, että perhe ja siellä tehtävää työtä pidetään ydintyönä ja kaikkea muuta toisarvoisena työnä. Kahdessa ryhmähaastattelussa kysyin vielä tarkentaen, mitä työtehtäviä perheen ulkopuolella tehtävä työskentely pitää sisällään, sillä niitä ei muuten olisi sisällytynyt aineistoon näiden ryhmähaastatteluiden osalta. Työtehtävistä

mainittiin ajankäytön suunnittelu, asiakaskäyntien ajanvaraukset, koulutukset, tiimipalaverit, asiakasjaot, työnohjaus ja kirjaukset, joita ei ollut ehditty asiakaskäynnillä tekemään. Kahdessa ryhmähaastattelussa esiintyi vahvana näkemys siitä, että tietokoneella tehtävät työtehtävät (kirjaaminen, ajanvaraukset, koulutuksien suorittaminen) vievät huomattavan paljon työaikaa ja ovat tulleet osaksi kotikäyntiä ja tietotekniset toimenpiteet eivät enää kuuluneet pelkästään toimistoon, kuten seuraavat aineisto-otteet kuvaavat.

H: Minun täytyy ainakin sanoa, että minulle oli yllätys, että kun on tällaista ihmisten kanssa tehtävää työtä, että miten paljon se vie aikaa, että olet koneen takana, jotta pystyt tekemään tätä työtä.

H: Me saatiin keväällä kaikki omat koneet. Ennenhän tultiin toimistolle kirjaamaan. Nyt sä voit kirjata etänä ja sun ei tarvi olla enää fyysisesti siellä toimistolla. Nyt se on monipaikkaisempaa.

H: Meillä on puhelimesta semmoinen sovellus, niin sillä pystyy jo aloittaa sitä kirjaamista etänä kotikäynnillä.

5.1.2 Koti työympäristönä ja työn rajattomuus

Haastatteluissa ilmeni, että perheen kotiin mennään tilanteessa kuin tilanteessa, eikä perheen tilanteesta voi tietää ennakoon:

H: Me mennään sinne perheen arkeen mukaan. Meitä varten ei tarvitse järjestää mitään siivouksia tai muuta sinne. Me mennään mukaan perheen arkeen ja eletään siinä hetkessä, mikä se arjen tilanne sitten on.

H: Koska näiden vuosien aikana on oppinut sen, että siellä voi olla mitä vaan. Siellä voi olla riita menossa tai siellä voi olla joku suru uutinen tai mitä vaan. Se tunneskaala voi olla siellä aika melkoinen. Sitten täytyy itsekkin olla avoimen mielin, vaan mennään katsomaan, mitä tällä kertaa on.

Monipuolisten työtehtävien lisäksi haastatteluissa esiintyi runsaasti mainintoja työn rajattomuudesta ja rajojen asettamista työskentelyn aikana. Aineiston mukaan työskentelyn edetessä ja luottamuksen syntyessä asiakkaat tukeutuvat työntekijöihin monissa erilaisissa asioissa. Tämä ei pelkästään laajentanut työn sisältöjä, vaan haastoi lähityöntekijää tietämään laajasti eri asioista ja ottamaan tarvittaessa asioista selvää. Työn sisältöjen laajeneminen puolestaan aiheutti lisää työtä ja siten myös kuormitusta lähityöntekijöille. Juhilan ja Raitakarin (2022, 125) mukaan virastoasiointissa on helpompi ottaa yksi tai rajattu määrä asioita käsittelyyn verrattuna kotikäyntityöskentelyyn. Kotikäynneillä työntekijät näkevät,

kuulevat ja aistivat paljon asioita, joihin tarttua ja ottaa puheeksi. Täydentäisin Juhilan ja Raitakarin toteamusta, sillä aineistoni mukaan pelkästään työntekijät eivät näihin asioihin tartu. Myös asiakkaat tarttuvat kotonaan helposti asioihin, vaikka ne eivät välttämättä kuulukaan lähityöntekijän työtehtäviin, kuten alla oleva aineisto-ote osoittaa:

H: Me emme ole pelkästään kotipalvelu, vaan me ollaan myös vähän tämmöisiä joka paikan höyliä. He (asiakkaat) tukeutuvat hyvin paljon meihin. Käydään siellä (kotona) ja kysyvät voitko auttaa tämmöisissä jutuissa, että osaatko kertoa, että mistä saisin nyt haettua tätä apua. Aika laajasti pitää tietää asioista ja ainakin ottaa selvää, että pystyy sitten tukemaan asiakasta lisää, vaikka ei ehkä lähtökohtaisesti olisi meidän työtehtävä. Itse ainakin koen, että jos hän (asiakas) nyt minulta kysyy ja haluaa tukea ja apua, niin parhaimman mukaan yritän tukea ja auttaa.

H Jos on maahanmuuttajia ja, jos ei osaa suomen kieltä, niin se on tosi haastavaa lähteä miettimään, mistä he voivat hakea, mitä tukia voi hakea tai mikä järjestö voi auttaa.

Yllä olevassa aineisto-otteessa viitattiin maahanmuuttajiin ja heidän erityistarpeisiinsa. Haastatteluissa esiintyikin maahanmuuttajat erityisenä ryhmänä, joilla tuen tarpeet olivat usein moninaisia ja siten myös työn sisältö muodostui laajaksi. Tarvittaessa asiakasta ohjattiin toisen tuen piiriin, josta asiakas saisi tarvitsemaansa tukea – kuten yllä olevassakin aineisto-otteessa on mainittu. Juhilan ym. (2017, 66) mukaan vastuuta ottava työote kotikäyntityöskentelyssä paitsi tarjoaa asiakkaalle kattavaa tukea saattaa aiheuttaa työntekijälle liiallista vastuuta ja työnkuormaa. Seuraavassa aineisto-otteessa eräs haastateltava kuvaa työn kuormittavuutta liittyen työn runsaisiin sisältöihin ja tehtävänkuvan laajentumiseen ”terapeuttina toimiseen” sekä jatkuvaan paikasta toiseen siirtymiseen.

H: Minun täytyy sanoa, että aika rankkoja rupeaa olemaan minulla nämä kolmen tunnin käynnit, jos on haasteelliset perheet. Ja aamun kolmen tunnin perhe, siellä on hirveästi kauheasti kaikkea ja se hädellä ja se keskustelu ja se informaatiotulva. ----- Jotenkin se liikkuminen näissä perheissä kanssa, niin paljon kuin minä rakastan sitä. Sitten käyt tuolla ja tuut toimistolle, teet näitä hommia ja sitten valmistaudut tänne. On armotonta kaksi ja puoli tuntia sitä pelaamista ja lukemista ja ilman minkään näköistä taukoa. Kyllä olin väsynyt taas, kun menin kotiin. Samoin tämä yksi perhekin, vanhemmat kotona. Se on koko aika, että sehän jopa on leikkimielisesti sanonut: ”Olet minun terapeuttini.” Ihan vain keskustellaan. Sitten minulla on yksi toisenlainen perhe, sitten minä saan olla rauhassa. Minulla ei ole sitä melusaastetta. Mutta se, että kyllähän tämä tietotekniikka, tämä työn määrä ja tämä tietotulva, mikä tulee Nämä muutokset, niin tämä koettelee. Minullahan on näitä tekemättömiä töitä repussa: koulutuksia, jotka pitäisi tehdä.

Kaikissa haastatteluryhmissä oli keskustelua kotikäyntiaikojen ja työn sisältöjen rajaamisesta. Kotona tapahtuvan työn erityispiirteenä näyttäytyi se, että asiakkaalla on enemmän

vaikutusvaltaa käynnin pituuden määrittelyyn kuin virasto- tai toimistoasioinnissa, joissa työntekijän on helpompi päättää asiakastapaaminen. Kotikäyntiä ei esimerkiksi voi päättää, jos lähityöntekijä on hoitovastuussa lapsesta, eikä vanhempi ole tullut sovittuun aikaan kotiin.

Lähityöntekijöihin takertumisen ja työtehtävien laajentumisen lisäksi haastateltavilla oli päinvastaisiakin kokemuksia. Aineiston mukaan toisinaan vanhemmat vain haluavat jättää lapsen valmiiksi puettuna oven raosta työntekijän hoidettavaksi ja minimoida kontaktin lähityöntekijän kanssa. Rajoittamista ja työskentelyn ohjaamista joudutaan tekemään siten toiseenkin suuntaan eli siihen, että kotikäynnin työn sisältöön kuuluu käydä keskustelua vanhemman kanssa. Lapsiperheiden kotipalvelun työtä ei nähdä – eikä halutakaan toteuttaa - pelkästään esimerkiksi lasten hoitamisena vaan kokonaisvaltaisena koko perheen hyvinvointia edistävänä tukimuotona. Ryhmähaastatteluissa pohdittiin myös työntekijän omaa harkintaa työtehtävien rajauksessa ja sitä ettei tehdä asiakkaan puolesta asioita vaan tuetaan asiakkaan omaa toimijuutta ja omien voimavarojen käyttöä.

H: Ei tehdä liikaa asiakkaan puolesta vaan tuetaan hänen omaa toimijuutta. Rajoitetaan asiakasta siinä, jos hän nakittaa liikaa tehtäviä, joita voisi itsekin tehdä.

H1: se on varmaan myös sen työntekijän omassa harkinnassa. Periaatteessa esimerkiksi ikkunanpesu, tällaiset kevätsiivoukset ei kuulu meille, mutta jos siinä on aikaa, niin mä voin hyvin jonkun ikkunan joskus pestä. Jossain rajoissa mun mielestä työntekijä voi myös päättää. Joku toinen saattaa olla, että ei tee sitä, mutta sitten toinen tekee. Sitten ehkä päästään siihen, onko se oikeudenmukaista. Mutta ajattelen, että on löyhät rajat, jonka sisällä me voidaan omaa harkintaa käyttää ja päättää.

H2: Ehkä pyrkiä siihen, että haastaa asiakasta tekemään mun kanssa yhdessä. En lähde tekemään puolesta sitä siivoamista. Vaikka ajatellaan, että hän löytäisi siihen sen oman tavan tehdä sitä ja päästä eteenpäin, koska minähän en ole siellä sitten hamaan tappiin asti.

H3: kyllä mäkin ajattelen, että voin ikkunaa siellä pestä, jos se asiakas sitten on imuroinut siinä ja pesee lattiaa tai muuta. En mä koe sitä väärin, että mä nyt sitten siinä ikkunaa pesisin, vaikka se nyt ei lähtökohtaisesti työkuvaan kuulukaan.

Asiakkaan omaa toimijuutta ja sitä ettei asiakkaan puolesta tehdä asioita korostetaan myös Sosiaalihuollon soveltamisoppaassa (STM 2017b, 60). Slembrough ja Hall (2014, 61) toivat esiin hyvinvointialan työntekijöiden rajatyön käsitteen. Rajanvetämistä tehdään siinä mikä työ sisältyy työtehtäviin ja mikä ei ja mikä kuuluu toisen toimijan ammattilaisen vastuulle ja mikä asiakkaan vastuulle. Konkreettisina esimerkkeinä työn rajoittamisesta mainittiin se, ettei asiakkaan tulkkajana toimita, eikä lähityöntekijän työkuvaan kuulu lääkkeiden antaminen,

lääkkeiden muutokset, eikä minkäänlaisten terveydellisten tai psyykkisten diagnoosien antaminen. Seuraavat aineisto-otteet selventävät millaisia rajauksia lähityöntekijät työskennellessään tekevät.

H: Esimerkiksi yksi asiakas pyysi, että olisiko me varata hänen lääkäriaikojansa. Emmehän me sitten oikein voi hänen aikojaan varata tai mennä mukaan lääkäriasemalle. Ei oikein ihan pystytäkään kaikkeen kuitenkaan. Voidaan toki antaa numeroja, että soita tänne, mutta siinäkin on se haaste, jos et oikeasti puhu samaan kieltä ja ymmärrä. Sitten sieltä asiakkaalta, että sitten on helpompi, kun kerran viikossa käy joku, joka on tulkki, niin heti hoitaa kaikki sitten.

H: Ainakin tänään tuli tuosta lääkityksestä. Se on ainakin yksi sellainen mitä ei anneta. Kyllä minä heti ohjaan, että on sinne terveydenhuoltoon yhteydessä. Se on tosiaan hoitotaho, mistä ne lääkkeet on määrätty. Terveydellisiäkin juttuja, niin voi muutamia jotain kokemuksia tai ajatuksia kertoa siitä, mutta ei sen enempää, eikä missään nimessä mitään diagnooseja tehdä.

H: Olen siis joutunut kyllä rajoittamaan asiakasta, mutta se tilanne on ehkä mennyt enemmän niin, että asiakas on kysynyt, että onko jotain, mitä sä et tee tai et saat tehdä. Sitten jotenkin helppo sanoa, että mä en ala täällä mitään remppajuttuja tekemään tai raivaussiivousta tai ylläpitossiivousta. sitten juhtiinsa, kun puhutaan raivaussiivouksesta, ylläpitossiivousta. Se on ehkä ollut mun kokemus tämmöisestä rajaamisesta. Mulla ei ole ollut sen isompia rajaamistilanteita.

H: Minulle tulee mieleen, että tämä oli ihan hassu rajaaminen. Kun olin ollut kerran tai kaksi perheessä ja sitten eskarilainen oli kuullut, että siellä kävi sellainen kiva aikuinen. Se lapsi oli otettu erikseen pois päivähoidosta sen takia, että tulee kotipalvelu. Sitten sanoin, että ensi kerralla tämä lapsi on taas päivähoidossa, koska niitä oli sitten jo yhteensä neljä lasta, joten oli vähän haasteita olla.

H1: Niin minä ajattelen lasten ulkoilussa niitä liikuntavälineitä, on välillä rajattu ja välillä taas ei, että saako lähteä 4-vuotias skuuttivehkeillä tai jollain polkupyörällä liikkeelle. Sitten on pitänyt itse harkita, että onko siinä turvallista liikkua, pysyykö itse perässä.

H2: Tämäkin on hyvin perheenkohtaista ja lapsikohtaista.

H: Oli jonkun kerran ollut koirakin mukana (ulkoilussa), mutta siinä on ollut vähän isompi lapsi, joka on pääsääntöisesti vastannut koirasta. Jotenkin ujutettiin meidän mukaamme silloin se rekku.

H: Olin käynnillä ja äiti sanoi, että jos tarvitsee hakea maitoa, niin käy sitten ostamassa. Hän maksaa sitten. Ajattelin, että en mä oikein voisi käyttää omaa rahaa, en mä voi ottaa sun rahaa. Mä tulkitsen sen niin, että se asiakas koki minut vähän niin kuin mä olisin ollut perheenjäsen.

Ryhmähaastatteluissa mainittiin työnrajauksen yhteydessä myös siitä, että kokonaan lapsiperheiden kotipalvelun työskentelyä voidaan rajata siten, että palvelua ei myönnetä asiakasperheelle. Mikäli asiakasperheen palveluntarpeet eivät täytä lapsiperheiden kotipalvelun kriteereitä, ei palvelua voida myöntää, vaikka perhe niin haluaisi.

H: Jos ei ne kriteerit kotipalvelun työlle täyty, niin siinäkin se on tietynlaista rajoittamista, että välillä tulee kielteisiä päätöksiä. Jos koitetaan tätä hakea, vaikka jonkun harrastustoiminnan mahdollistamiseksi tai työn tai opiskelun tekemiseksi, niin tätä (lapsiperheiden kotipalvelua) ei siihen myönnetä.

H1: Kun pyritään tekemään itseämme tarpeettomaksi, niin ehkä se on tietynlaista rajaamista, vaikkei se ehkä semmoista konkreettista rajanvetoa olekaan, mutta semmoista, että tämä palvelu ei voi jatkua ikuisesti.

H2: vielä lisäys, että me emme käy siellä (kotikäynnillä perheissä) sen takia, että on joku kiva aikuinen siellä. Jos ei ole muuta palveluntarvetta, rajataan, että palvelu ei jatku.

Haastatteluissa esiintyi mainintoja siitä, että työtä rajatessa lähityöntekijän on itse osittain vastuussa ajankäytöstä. Ajan käyttöä tulee työntekijänä suunnitella ja tarkkailla kuten seuraavassa aineisto-otteessa ilmenee:

H: Jos ollaan siellä kotikäynnillä, vaikka niiden siivousasioiden parissa tai yhdessä lasten kanssa, niin tietysti monesti ehkä, tai itse ainakin koen, että työntekijänä siinä on itse kello kallena. Minulla on joskus muutamia kertoja käynyt niin, että sitten unohtaa itse katsoa kelloa ja on jotain siivoushommaa tekemässä ja sitten huomaa, että kello onkin nyt sen verran, että tämä käynti päättyy tai, että sitten menee sen kirjaamisen kanssa ehkä vähän yli.

H: Käynnillä, niin sitten jos mennään sinne kotiin jo vaikka kymmeniä minuuttia aiemmin palauttamaan ne lapset ja siinä käydään keskusteluja. Sillä lailla pystyy itse myös vaikuttaa siihen ajankäyttöön.

5.1.3 Erilaiset työkäytännöt aiheuttavat ristiriitoja työn sisältöön

Kaikissa ryhmähaastatteluissa esiintyi keskustelua erilaisista työtavoista ja siitä, kuinka ne saattavat aiheuttaa ristiriitoja työskentelyyn. Hyvinvointialueelle siirtyminen 1.1.2023 vuoksi tutkielman kohteena olevaan lapsiperheiden kotipalveluun yhdistyi kahden eri kunnan lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöitä. Ryhmähaastatteluissa puhuttiin siitä, että oli pitänyt löytää hyvinvointialueen lapsiperheiden kotipalvelun oma yhteinen työtapo entisten

erilaisten työtapojen sijaan. Kaikissa haastatteluryhmissä esiintyi näkemys siitä, että yhteisiä tavoitteita, toimintatapoja ja työkäytäntöjä oli saatu toteutettua käytännön tasolla toteutuvaksi melko hyvin, mutta vielä ei ollut saavutettu täysin yhteneväistä linjaa.

H: Kyllähän niitä (erilaisia työkäytäntöjä) on varmaan matkan varrella, jos ajattelee vähän pidemmältä, kun meillä on nyt näitä muutoksia kuitenkin ollut tässä organisaatiossa. Me ollaan oltu plus yksi vuotta ollut tässä X:ssa (hyvinvointialue).

Kyllähän sitten semmoinen muutenkin, eikä semmoinen lipsuminen ja semmoinen kaverillisuus ja ammatillisuus ja semmoinen, että tehdään jotenkin eritavoin, kun meillä on kuitenkin näitä tiettyjä pelisääntöjä, yhteisiä, hyviä sääntöjä, niin että sitten tehtäisiin samalla tavalla.

H1: meillä on tässä nyt toki sellainen vaihe vielä, että näitä alueellisia eroja pyritään yhdistämään ja jotenkin ehkä sitä kautta me koko kotipalvelun kesken niitä pohditaan ja mietitään vielä, että mitkä ovat X:n (hyvinvointialueen) kotipalvelun ajatus sitten palvelusta ja tavoitteista.

H2: Tämä on ollut selkeää ennen X:n (hyvinvointialueeseen) liittymistä, että Y:llä (kaupunki) oli selkeä ajatus siitä, että mitkä tavoitteet ovat olleet. Nyt vielä haetaan tätä yhteistä.

H3: Tällä hetkellä ne (tavoitteet ja työn sisällöt) ovat vähän häilyviä asioita.

Lähityöntekijöille ristiriitoja oman työn toteuttamiseen tuli niissä kohdin, kun ostopalvelun työntekijä oli toteuttanut tietynlaista työtä perheessä ja lähityöntekijä joutuikin kieltäytymään samasta työtehtävästä. Näissä tilanteissa lähityöntekijä vetosi hyvinvointialueen yhteisiin linjauksiin, jotka ohjasivat lähityöntekijän työtä. Asiakkaan rajauksista koettiin mielipahaa ja epäreiluuden tunteita siitä, että joku toinen saattoi vapaammin työskennellä perheen kanssa. Haastatteluissa esiintyi vahvana toivetta siitä, että ostopalvelun kanssa olisi yhteneväiset työtavat ja yhteistyötä liittyen siihen, että toimintatavat saataisiin yhteneväisiksi.

Kahdessa haastatteluryhmässä esiintyi vahva näkemys siitä, että ostopalvelun työntekijät tekivät perheissä työtä eri tavalla ja erilaisilla säännöillä ja tämän koettiin aiheuttavan ristiriitoja liittyen omaan työskentelyyn perheessä. Nämä liittyivät usein työtehtävien rajaamiseen, kun lähityöntekijä joutui kieltäytymään jostain työtehtävästä. Yhdessä haastatteluryhmässä puolestaan ostopalveluiden työskentelystä oli erilaisia näkemyksiä haastateltavien kesken. Osalla tämän ryhmän haastateltavista oli kokemusta siitä, että ostopalveluissa oli erilaisia tapoja tehdä työtä perheissä. Toimintatapoja ja työn sisältöjä ei pidetty kuitenkaan aivan yhtä erilaisina ja omaan työskentelyyn ristiriitaisuuksia aiheuttavana kuin kahdessa muussa haastatteluryhmässä. Tässä ryhmässä osa haastateltavissa ei kuitenkaan

ollut huomannut oman työskentelyn aikana, että ostopalveluissa olisi ollut erityyppistä työskentelyä kuin hyvinvointialueella

H1: Aikalailta samanlaista työntekijöiden työskentelyä.

H2: Mun kokemus on kyllä, että siellä ostopalveluissa on tehty toisella lailla hommia kuin mitä me ollaan tehty. Kokemukseni on, että on juuri ollut hampurilaisreissukäyntejä ja autolla kuskaamisia, mitä me ei voida suorittaa tai tehdä. Mutta sen olen nyt ymmärtänyt, että kovasti sitä yhtenäistetään ja sille haetaan sitä, että se pitää olla samat systeemit kuin meillä.

H3: Ehkä se on ollut menneessä ajassa. Heillä on ehkä ollut rahaa käytössä.

H: Kyllä ne kuuluu sitten, että joku teki toisella tavalla ja joku suostui tekemään toisella tavalla. Niin kuin tässä ehkä sen ostopalvelun kanssa on semmoinen, mistä mulle nousee kokemuksia. Ei työkavereista, mutta sieltä.

H: Kyllähän heillä osalla ostopalveluista käytännöt ovat erilaiset. Erilaista mitä meillä taas on. Siinä mielessä mielestäni pitäisi olla saman arvoista se työ kuitenkin, että tehdään samanlailla sitä työtä. Tässä just puuttuu se semmoinen yhteneväisyys meidän asiaan, eikä varmaan tiedetä, miten me tehdään sitä (työtä).

H: Ennen ollut perheessä se ostopalvelu ja sitten kun on mennyt oma työ sinne, niin sitten se asiakas onkin ollut sillä tavalla, että ”Etkö sä teetkään tätä, etkö sä teet näin, etkö sä voitkaan pitää tuplakäyntiä, että olet kuusi tuntia?” Ja sitten sillä tavalla, että me tehdään näin, että sitten on joutunut kieltäytymään asioista. Tämä on se, että meillä ei ole yhtenäistä toimintamallia.

Ryhmähaastatteluissa ilmeni, että hyvinvointialueen työntekijöillä ei ollut mitään tietoa siitä kuka ostopalvelun työntekijä perheessä oli käynyt. Joissain perheissä kävi samaan aikaan eriaikaan tehtävillä kotikäynneillä sekä hyvinvointialueen lähityöntekijää että ostopalvelun lähityöntekijä. Molemmiin puolin työntekijöillä ei ollut tietoa toistensa työntekijöiden henkilöllisyydestä, kirjauksista eikä työprosesseista. Kaikki nämä tiedot kulkivat ainoastaan asiakkaan kautta, jos hän niistä kertoi. Minkäänlaista yhteistyötä hyvinvointialueen lähityöntekijöiden ja ostopalvelun työntekijöiden välillä ei ollut. Haastattelujen perusteella ilmeni, että ostopalvelun työntekijöiden työnkuvassa ei ollut yhtenäisiä työkäytäntöjä, vaan työntekijät saattoivat toteuttaa hyvin vapaamuotoisesti työskentelyä perheessä. Yhdessä ryhmähaastattelussa puolestaan pohdittiin sitä voiko työn sisällöt olla erilaisia, kun ostopalvelun lähityöntekijälle on jo annettu valmiina se mitkä ovat perheen tuen tarpeet ja mitä työskentely pitää sisällään. Moniammatillisen työskentelyn haasteellisuudesta ostopalveluissa esiintyi keskustelua.

H1: Ja ehkä ostolla en tiedä, vaihtuuko siellä työntekijä sitten eri käyntikirjoilla. Meillä kuitenkin sama ihminen, joka käy perheessä.

H2: Ostopalvelun työntekijöille maksetaan juuri siitä työstä. Milloin sinä tekisit yhteistyötä, vaikka sosiaalityöntekijän kanssa tai menisit johonkin yhteisen neuvotteluun? Sellaista yhteistyötä koen, että voisi olla vaikeampi tehdä.

H: Tietysti totta kai ostopalvelussa palvelun sisältö on jo määritetty. X:n hyvinvointialue on määrittänyt ja ostaa palvelua tuottajalta. Siinä on pieni ero, kun mennään käynnille, tutustutaan ja tehdään palvelusuunnitelmaa. Mietitään, mikä voisi olla vaikuttavin. Se päätös tehdään vasta, kun ollaan käyty siellä jo yhden kerran. Sen jälkeen, kun taas ostopalvelussa päätös on tehty ennen kuin se työntekijä menee sinne. On ulkopuolelta määritetty. Heille on tavallaan tarjoillaan valmis paketti.

5.1.4 Moniammattisuus ja parityöskentely keventää työtä ja edesauttaa perheiden tuen saantia

Parityöskentely ja moniammatillisuus omassa työtiimissä

Lähityöntekijän työn luonteessa mainittiin yksin tehtävä työ, jossa kotikäynneille pääsääntöisesti menttiin yksin, mutta tiimin tuki oli tarvittaessa saatavilla. Tiimiltä saatua tukea kuvattiin tärkeäksi ja sen merkitystä kuvailtiin vastuun jakamisella ja perheen kodista tehtävien havainnointien tarkentumisena.

H: Yleensä kotikäynneille mennään yksin, mutta jos on vaikka paljon lapsia, tai jollain tavalla haastavia, sitten on myös parityöskentelyä. Tai jos on jotain niin sanotusti epämääräistä alkutiedoissa. Myös se turva siitä, että ei tarvitse yksin mennä, jos on jotain pelkoa tai vaaraa jostain.

H: Ollaan voitu jakaa yksi perhe vaikka kahdelle työntekijälle, että siellä käy molemmat vuorotellen. Sitten sä saat toiset silmäparit siihen. Myös jos on elkeästi haastava juttu perheessä, niin on joku, jonka kanssa voit jakaa työtä, ett: ”Hei, oletko sä huomannut?” Pystyy yhdessä tekemään, se ehkä myös vastuukin puolittuu siinä kohtaa.

H: Itse ajattelen siitä työparityöstä, että on ne toiset silmät siellä ja pystyy refleктоimaan sitä ja ajattelenko mä jotenkin nyt eri lailla. Tai että olisiko tämä semmoinen, mistä nyt pitää keskustella ja tehdä ehkä jotain jatkotoimenpiteitä.

Moniammatilliseen työskentelyyn kuuluu, että siihen osallistuvilla ammattilaisilla on yhteinen tehtävä tai yhteiseen ongelmaan ratkaisun löytyminen ja vastuuta voidaan jakaa.

Moniammatillisuus vähentää vastuuta ja työnkuormitusta (Isoherranen 2012, 155–156.) Sovellan tässä moniammattisuuden teoriaa parityöskentelyyn, sillä vastuun jakaminen parityöskentelyssä vähentää yhtä lailla työn aiheuttamaa kuormitusta kuin moniammatillisessa

työskentelyssä. Ryhmähaastatteluissa esiintyi tiimin tuki tärkeänä. Työparityöskentelyn lisäksi mainittiin se, että työtiimin kesken pystyi jakamaan ajatuksia ja reflektoimaan asiakasasioita sekä työkaverin kanssa että yhteisisissä tiimikokouksissa. Tiimin kautta saatua tukea pidettiin tärkeänä ja se auttoi työssäjaksamiseen.

Moniammatillinen työskentely asiakkaan palveluverkostoissa

Ryhmähaastatteluissa esiintyi perheiden ympärillä olevan laaja palveluverkosto ja palveluita käytettiin perheen tarpeiden mukaan. Hyvinvointialueen järjestämistä palveluista mainittiin neuvola erityisesti sekä neuvolan perhetyö, perhesosiaalityö, lastensuojelu, aikuissosiaalityö, vammaispalvelu, varhaiskasvatus ja avoimet päiväkodit. Järjestöjen ja seurakunnan kautta oli alueellisesti erilaisia perheitä tukevia tukipalveluita ja ryhmiä tarjolla.

Ryhmähaastatteluissa moniammatillisuuden hyötynä pidettiin samoin kuin parityöissäkin vastuunjakamista ja reflektointimahdollisuutta perheen tilanteesta. Ryhmähaastatteluissa ilmeni, että moniammatillinen työskentely ja yhteistyö asiakasperheen muiden sosiaali- ja terveystalveluiden oli melko pienimuotoista ja riippuvaista yhteistyökumppanina olevan työntekijän omasta aktiivisuudesta. Yhteistyökokemuksien määrässä oli kuitenkin lähityöntekijöiden kesken eroavaisuutta. Jotkut lähityöntekijät kokivat, että yhteistyö on hyvin vähäistä, mutta joidenkin näkemys oli, että sitä kuitenkin on melko hyvin, vaikkakin ajallista vaihtelua esiintyi. Kokemukset moniammatillisesta työskentelystä olivat kuitenkin hyviä ja niiden nähtiin edistävän asiakasperheessä työskentelyn tuloksia. Haastateltavat olivatkin sitä mieltä, että moniammatillista työskentelyä tulisi lisätä sosiaali- ja terveystalveluverkostossa kuten aineisto-otteet osoittavat:

H: Mielestäni kaikissa yhteistyökuvioissa olisi tärkeää, että sitä yhteistyötä olisi. Varsinkin sen tahon kanssa, josta ehkä se hakemus on tullut. Tai jos jollain taholla on sellainen ajatus, että tälle perheelle täytyy tarjota, vaikka kolme kertaa viikossa palvelua X aikaa. Jos ne tavoitteet varsinkin määritetään ja sitä palvelua haetaan, vaikka sosiaalityöntekijän suunnalta, olisi tosi hyödyllistä, että olisi yhteinen neuvottelu, että tulisi vähän yhteistä ajatusta sille, mitä siellä käyneellä tehdään tai mikä siinä on se ajatus, että palvelua tarvitaan just tämän verran tai juuri näihin asioihin.

H: Ei tarvitse perheen puhua monen kertaan asioita (moniammatillisessa yhteistyöskentelyssä).

H: --- kaikki tahot olisivat samalla ymmärryksellä. Ja vaikka jokaisella on varmaan se oma tulokulma siihen, miksi ollaan perheen kanssa, tehdään töitä.

Silloin sitä ajattelee, että se on jotenkin tehokkaampaa ja paremmin perhettä auttavaa. Yhdessä tiedettäessä, että kuka käy ja kuka tekee mitä.

Moniammatillisen yhteistyön hyötyjä kuvattiin – kuten yllä olevat aineisto-otteet selventävät – sillä, että perhe saa tehokkaammin apua ja tukea, eikä asiakkaan tarvitse moneen kertaan kertoa samoja asioita. Aaltion ja Isokuortin (2019,30) mukaan moniammatillisen työskentelyn hyötynä onkin juuri vastuun ja työtehtävien jakaminen ja moniammatillisen tiimin koostaminen sen mukaan, että perhettä voidaan tukea heidän yksilöllisessä tilanteessaan parhaalla mahdollisella tavalla.

5.1.5 Lapsiperheiden kotipalvelu ennaltaehkäisevä ja matalan kynnyksen lakisääteinen palvelu

Kaikissa kolmessa ryhmähaastattelussa lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät kuvasivat lapsiperheiden kotipalvelun työn luonnetta ennaltaehkäiseväksi matalan kynnyksen palveluksi, johon asiakkaiden oli helppo tulla asiakkaaksi. Lapsiperheiden kotipalvelun koettiin käynnistyvän suhteellisen nopealla aikataululla siitä, kun perheen avun tarve oli tullut tiedoksi lapsiperheiden kotipalveluun. STM:n (2017b) sosiaalipalveluiden soveltamisohjeistuksessa korostetaan myös lapsiperheiden palvelun olevan helposti saatavilla oleva ja ennaltaehkäisevä tukipalvelu perheille.

H: Tämä kotipalvelu on aika matalan kynnyksen palvelu. Kun mietin, että se on joku SHL-perhetyökin, niin en tiedä, kuinka paljon ainakin asiakkaat itse ovat kuulleet sitä, että kun siinä vaaditaan sitä sitoutumista siihen asiaan. Monet sanovat, että he eivät välttämättä tällä hetkellä jaksaa ottaa sitä elämäntilanteesta johtuen vastaan, niin tämä nyt ainakin on sellainen, että tämä on jotenkin helposti saatavilla ja otetaan helposti vastaan.

H: Puhelinsoitosta yleensä saattaa olla jo viikon päästä eka käynti. Lähtökohtaisesti aika nopeasti sitä kuitenkin saa.

H: Nyt, kun on tullut maksuttomaksi tämä, niin luulemme, että senkin on lisännyt myös niitä perheitä, missä olisi aikaisemmin voinut olla iso tarve, että olisi kynnyks tullut sinne, että voisi maksaa. Ehkä sitten helpottanut sitä saatavuutta.

H: Me ollaan ehkä sellainen kevyempi tuki ja askel avun piiriin. Me ollaan sellainen pehmeä lasku. Me kun käydään ja rauhassa pohditaan ja sitten voidaan ujuttaa jo jotain vähän vahvempaa tukea tai apua sinne. Monesti me ollaan avaimia siihen oikeaan palveluun, mikä sen asiakkaan tarve on.

Aineistoni mukaan haastateltaville lapsiperheiden kotipalvelun lainsäädäntö ei itsestään ollut kovin tuttu, vaikka kotipalvelun tavoitteet yhteiskunnallisella tasolla tiedettiin.

H: Ensisijaisena tavoitteena on lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen. Ajattelen, että oikea-aikaisuus ja vaikuttavuus on tavoitteina. Meidän tavoitteenamme on kuitenkin tehdä itsemme tarpeettomaksi siellä perheessä. Pyritään siihen, että perhe ei tarvitsisi meidän apua.

H: Yritetään että ne perheet löytäisivät oman voimatarat ja oman tukiverkot.

H: Joku lakipykälä siellä lainsäädännössä määrittää jotain.

H: Eivätkö ne tule kuitenkin jostain sosiaalihuoltolaista.

Suurin osa (noin 80 %) tehtiin ostopalveluiden kautta ja se herättikin keskustelua ryhmähaastatteluissa. Kaikissa haastatteluryhmissä kotipalvelun saatavuuteen nähtiin vaikuttavan myös se, että maksullisesta lapsiperheiden kotipalvelun työstä oli siirrytty maksuttomaan palveluun samalla kuin kuntien lapsiperheiden kotipalvelut siirtyivät hyvinvointialueelle 1.1.2013 alkaen. Tutkielmani kohteena olevien lapsiperheiden kotipalvelussa jakautui maksuttomuus ennen hyvinvointialueelle siirtymää siten, että osa lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöistä oli työskennellyt maksuttomana ja osa maksullisena tukipalveluna (joissakin perheissä tietysti maksuttomana maksuvapautuksen vuoksi)

Kaikissa haastatteluryhmissä tuli vahvasti esille asiakkaan osallistaminen kirjaamiseen. Asiakasta osallistava kirjaaminen oli otettu työkäytäntöön syksyllä 2023. Lähityöntekijän työ nähtiinkin muutenkin vahvasti asiakasta osallistavana ja tämä näkyi siinä, että tavoitteista ja työn sisällöistä sovittiin ja neuvoteltiin yhdessä asiakasperheen kanssa (kuten aiemmassa luvussa totesin). Aineistoni osoitti, että asiakastyöskentelyssä korostui vahvasti yhdessä tekeminen ja asiakkaan osallistaminen työskentelyyn.

H: Ja sitten meillä oli itse asiassa eilen tiimissä just käytiin sellaisia yhteisiä, tai siellä ryhmissä mietittiin niitä, ja sitten sieltä nousi sitä sellaista, että on sitä rohkeutta olla siellä perheissä, että otetaan ne asiakkaat mukaan toimijoiksi kanssa, eikä olla vaan tekemässä siellä niitä asioita.

H: Asiakasta osallistetaan työskentelyn aikana ja kirjaus tehdään yhdessä. Käydään läpi mitä on tehty.

Uudessa sosiaalihuoltolaissa (2015) onkin korostettu asiakkaan osallisuutta työskentelyn aikana. Dokumentointi on tärkeä osa sosiaalihuollon asiakastyötä ja se tekee näkyväksi

asiakasprosessia. Asiakas voidaan ottaa mukaan dokumentointiin osallistavalla kirjaamisella. (Laaksonen, Kääriäinen, Penttilä, Tapola-Haapala, Sahala, Kärki & Jäppinen. 2011, 10–12.)

5.1.6 Maksuttomuuden vaikutukset työn sisältöön

Hyvinvointialue voi määrittää lapsiperheiden kotipalvelun halutessaan maksuttomaksi (Laki sosiaali- ja terveydenhuollonmaksuista 734/1992) ja aineistoni mukaan maksuttomuus on lisännyt lapsiperheiden kotipalvelun saatavuutta, jolloin lapsiperheiden kotipalvelun rooli matalankynnyksen palveluna korostunut entisestään. Kaikissa haastatteluryhmissä tuotiin esiin millainen vaikutus lapsiperheiden kotipalvelun maksullisuudella ja maksuttomuudella on ollut lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työnsisältöön ja työotteeseen.

Vahvemmin ja selkeämmin maksuttomuuden vaikutukset tuotiin esiin niiden lähityöntekijöiden sanoittamina, jotka olivat työskennelleet tarjoten lapsiperheiden kotipalvelua sekä maksullisena että maksuttomana tukipalveluna. Haastatteluissa tuotiin esiin sitä, että aiemmin kun lapsiperheiden kotipalvelu on ollut maksullista, on maksava asiakas halunnut ottaa kaiken hyödyn irti palvelusta. Niemelän (2006, 72) mukaan 1972 kotipalvelun työstä alettiin periä asiakasmaksua ja työ muuttui pitkistä työjaksoista lyhyempiin ja tehokkaisiin työtunteihin. Perheestä muodostui tavallaan kodinhoitajan työnantaja, joka ei halunnut maksaa tehottomasta työajasta. Tuohon aikaan valistavasta työotteesta siirryttiin enemmän huolenpitoa korostavaan työotteeseen. Aineistossani hyödyn irti ottaminen on näyttäytynyt siten, että lähityöntekijän työssä on painottunut konkreettinen tekeminen ja vanhemman kanssa käydyt keskustelut ovat olleet vähäisemmässä roolissa kotikäynnin aikana. Maksuttomuudella on ollut selvästi merkitystä työn sisältöön ja työotteeseen kuten seuraavat aineisto otteet osoittavat:

H: Täällä on tietyt raamit ja rajat ja yhdessä ja sitten jotenkin mulla on maksuttomuuden myötä näitä tullut eri tavalla.

H: Ei enää ole siten, että: ”Minä ostan tämän palvelun ja sinä teet niitä asioita mitä minä sanon.”.

H: ehkä sitten, jos se on maksullista, niin just sitä, että nyt mä hyödynnän tämän ajan, että nyt mä ihan oikeasti mun täytyy käyttää tämä aika siihen, että mä vaikka lepään tai teen jotain sellaista, mikä edistää sitä tilannetta.

H: mä ajattelen, että myös, että sen työn rajaaminen on helpompaa ja myös se raamien määrittäminen työntekijänä helpompaa, kun se on maksutonta.

Esimerkkinä tämä kirjaus. Me voidaan kertoa, että se kuuluu siihen meidän työhön ja piste.

Työskentelyssä ei ole painottunut enimmäkseen konkreettinen tekeminen ja suoritukset, vaan se on mahdollistanut enemmän kokonaisvaltaisen työtteen, johon kuuluu vanhempien tukeminen vuorovaikutuksen keinoin. Maksuttomuus on vähentänyt lähityöntekijöiden kuormituksen tunnetta, sillä työn sisällöissä ei enää vaikuta niin paljon suorittaminen ja tarve tuottaa maksavalle asiakkaalle mahdollisimman paljon suoritettuja työtehtäviä. Konkreettisten työsuoritusten lisäksi aikaa jää enemmän tavoitella keskustelun ja ohjauksen keinoin perheen voimaantumista ja luoda tukirakenteita, jotka tulevaisuudessa auttavat perhettä osallistumaan yhteiskunnallisiin toimintoihin ja selviytymään arjesta omin voimin. Sosiaalihuollon soveltamisoppaassa (2017b) on painotettukin lapsiperheiden kotipalvelun merkitystä perhettä voimauttavana palveluna, sillä työskentelyn tavoitteena on saada perhe selviytymään omin voimin haasteistaan huolimatta.

5.2 Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän roolit

Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijälle muodostuvat roolit tulivat osittain näkyväksi tehdessäni aineiston analyysiä ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Etsiessäni tarkemmin aineistosta ilmaisuja eri rooleihin ja niiden muodostumiseen, se vaati huolellista ja tarkkaa aineiston lukemista. Aineistossani esiintyi suoria ilmaisuja muodostuvista rooleista – kuten jokapaikanhöylä, rohkaisija, kuuntelija. Osa rooleista oli ilmaistu epäsuoraan liittyneenä erilaiseen toimintaan perheen, tiimin tai yhteistyötahon kanssa.

Aineiston analyysiä tehdessäni huomasin, että rooleja voidaan jaotella sen mukaan missä ja minkälaisessa yhteydessä ne paikantuvat ja sen vuoksi olen jaotellut roolit niiden esiintymisen mukaan perheen, tiimin ja yhteistyökumppaneiden sekä yhteiskunnan tasolle. Roolien muodostumisessa on hyvin vahva yhteys perheen tuen tarpeisiin, työn sisältöihin ja tavoitteisiin ja roolit muodostuvat usein näiden mukaan. Roolien muodostumiseen vaikuttaa vahvasti myös sosiaalipolittiset tavoitteet ja se mikä merkitys lapsiperheiden kotipalvelulle on annettu sosiaalihuoltolaissa (2015) ja sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2017b). Roolin muodostukseen liittyvät eri kontekstit ja erilaiset henkilökokoonpanot. Aineistosta löydetty yksittäinen rooli voi esiintyä useammalla edellä mainituilla tasoilla tai vain yhdessä.

5.2.1 Perheen tasolla muodostuvat roolit

Aineiston analyysissä rooleja esiintyi selvästi eniten perheessä tapahtuvan työskentelyn aikana. Perheen sisällä muodostuvat roolit jakautuivat neljän eri kategorian alle: työn sisällöstä ja tavoitteista muodostuvat roolit, perheen kotona työskennellessä muodostuvat roolit, työskentelyn etenemiseen liittyvä rooli (luottamuksen rakentaja) ja työnkuvan laajuudesta muodostuva rooli (jokapaikanhöylä).

Lähityöntekijöiden työskentelyssä korostui luottamuksen rakentajan -rooli. Kotona tapahtuvaan työskentelyyn liittyy luottamuksen muodostuminen ja rakentaminen, jotta lähityöntekijä pääsee perheen kotiin sisälle ja työskentelyn sisällöt muodostuvat tuen tarpeiden ja perheen tilanteen mukaan. Näin ollen roolit muodostuvat sen mukaan mitä perhe tarvitsee. Ilman luottamusta tuen tarpeet eivät välttämättä tule selväsi esille ja lähityöntekijän rooli jää silloin epäselväksi. Luottamuksen syntyminen on siten mahdollistaa erilaisten roolien muodostumisen perheessä. Kuvassa 1 on esitelty luottamuksen rakentajan roolin yhteys perheen tasolla muodostumiin muihin rooleihin.

Ryhmähaastatteluissa ilmeni, että roolien muodostumisella on vahva yhteys asiakasperheen tilanteeseen ja tarpeisiin. Aiemmassa luvussa (luku 5.1) esittelin sitä, että aineistoni mukaan perheen tilanteet ja tarpeet työskentelylle voivat vaihdella eri kotikäynneilläkin.

H: Se riippuu mun mielestä ihan asiakkaasta, että. minkälainen rooli sulle tulee siellä perheessä. Jotenkin tuntuu, että meillä on tosi paljon erilaisia rooleja, ainakin mä itse koen sillä., jos perheessä on vaikka sairautta, synnytys, joku vamma tai joku muu, uupumusta tai sitten joku erityislapsi, kuolemantapausta joku muu, tai vaikka. kaksoset, niin näissä on niin erilaiset meidän roolit. Tavallaan, että se asiakas määrittää hyvin pitkälle mun mielestä niitä meidän roolejamme.

H: Aina on vähän eri rooli, kun menee kotikäynnille.

H1: Joka perheessä on erilainen rooli.

H2: Ja eri kerroilla voi olla eri roolikin. Se voi vaihtua. Minusta ainakin itsestä tuntuu, että se riippuu aika paljon asiakkaasta. Jos huomaa, että on vaikka jotenkin sillä asiakkaalla jotenkin tosi iso oma kuormitus, niin ehkä sen käynnin aikana tuntuu, että voi mennä aika moniakin eri rooleja siinä.

H1: Koska näiden vuosien aikana on oppinut sen, että siellä voi olla mitä vaan. Siellä voi olla riita menossa tai siellä voi olla joku suru uutinen tai mitä vaan. Se tunneskaala voi olla siellä aika melkoinen. Sitten täytyy itsekkin olla avoimen mielin, vaan mennään katsomaan, mitä tällä kertaa on.

H2: Oikeastaan hyvin sanottu, että työntekijässä voi mennä aivan johonkin, ilmi riidan keskelle sinne ja pitää vähän itsekin olla hetkinen. Mitä niinku...Mitäs mä nyt teen tässä? Oonks mä niinku tässä taka-alalla vai yritäkö mä jotenkin rauhoitella tilannetta vai...

H3: Olla niin kuin tuomari. Pitää etsiä sitä roolia. Tietyllä tapaa antennit tai tuntosarvet olla koko ajan päällä, että ne turvallisuustekijätkin siinä pitää huomioida itsestään.

H: Esimerkiksi riippuen siitä asiakkaasta. Välillä on ehkä sellainen, että vanhempi kaipaa sitä keskusteluapua. Sitten tulee sellainen kuuntelijan rooli, että hän kertoo juuri niitä asioita ja saa purettua. Jos on huonompi suutta., niin sitten sä olet se, joka kuuntelee.

H: Sitten taas toisaalta voi olla se rooli, että sä autat siinä lasten kasvattamisesta tai siinä, että sä autat vanhempaan, siinä vanhemmuudessa.

H: Olen ollut rohkaisija. Olen auttanut. vanhempaa uskaltaa oikeasti lähteä vauvan kanssa liikenteeseen, kun ei uskaltanut poistua kotona, niin olisi se siinä tukena ja turvana, että lähdetään yhdessä kauppaan, että ei se ole niin pelottavaa.

H: Sitten on rooli tietysti, että hoidat sitä lasta, että vanhempi saa. leväytyä. Välillä on pieniä kotitöitä, välillä jotain vähän lakaistaan lattiaa tai muuta sellaista.

Goffmanin(1959) rooliteorian mukaan vuorovaikutustilanteet kuvataan näytelmän kaltaisina esitysten jatkumona. Esiintyjä esiintyy haluamassaan roolissaan ja tarkastelee, miten yleisö reagoi esitykseen. Esityksestä saadun palautteen mukaan esiintyjä jatkaa esiintymistä tietyllä tavalla tai muuttaa käytöstään. Näin ollen lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijä (esiintyjä) ei tiedä käynnille mennessään minkälainen koti ja kotitilanne(näyttämö) on vastassa eikä hän tiedä ennakkoon millaisen roolin saa. Rooli muodostuu perheenjäseniltä (yleisö) perheenjäsenet saadun palautteen mukaan. Lähityöntekijä ikään kuin tarkastelee asiakkaan tilannetta ja oma rooli muodostuu sen mukaan mikä asiakasperheen tilanne ja tarpeet ovat. Perheen koti on ikään kuin näyttämö, jossa tarpeet tulevat esiin. Lähityöntekijä havaitsee tuen tarpeet ja sen mukaan määrittäytyy työn sisältö, ja nämä vaikuttavat siihen millainen rooli lähityöntekijälle muodostuu. Roolit saattavat vaihtua jopa kotikäynnin aikana ja ovat osittain päällekkäisiä kuten seuraava aineisto-ote osoittaa.

H1: Jotenkin aina tuntuu, siis itsellä ainakin tuntuu, että joka perheessä on vähän niin kuin erilainen rooli. Ja eri kotikäynneillä voi olla vähän niin kuin eri rooli, vaikka on samassa perheessä.

H2: Minusta ainakin itsestä tuntuu, että se riippuu aika paljon asiakkaasta. Jos huomaa, että on vaikka sillä asiakkaalla tosi iso oma kuormitus, niin ehkä sen käynnin aikana tuntuu, että voi mennä aika moniakin eri rooleja siinä.

Toisinaan asiakas ei osaa sanoa mitä tarvitsee sillä hetkellä ja lähityöntekijän otettava päätöksentekijän rooli:

H1: Joskus joillakin on vaikeuksia jotenkin päättää tai antaa ohjetta siihen käynnille. Siinäkin on semmoinen, mitä voi itse tuoda. No hei, me lähdetään nyt. Jää sä tänne vai pitääkö sun lähteä kauppaan, että me jäädään tänne? Sekin riippuu tosi paljon asiakkaasta. Joillekin on tosi vaikea lähteä sieltä kodista. Huomaa, että jää pyörimään sinne ovelle.

H2: Ehkä yksi rooli on myös se päätöksentekijä. Nyt näyttää siltä, että me lähdetään ulos ja sä jäät tänne kotiin tai juuri auttaa asiakasta sen ajatuksen selvittämisessä. Välillä johdatellaan ja välillä päätetään asiakkaan puolestaan. Riippuu paljon tilanteesta.

Aiemmassa luvussa (kts. 5.6) totesin, että aineistoni mukaan lapsiperheiden kotipalvelun maksuttomuus on vaikuttanut lähityöntekijän työn sisältöön. Tässä luvussa on puolestaan todettu, että aineiston perusteella työn sisällöllä on merkitystä, siihen millaisia rooleja lähityöntekijälle muodostuu. Kun maksuttomuuden myötä työn sisältö on muuttunut konkreettisesta tekemisestä ja suoritusluonteisesta työotteesta enemmän ohjaavaan ja keskustelevaan työotteeseen, vaikuttaa se myös siihen rooliin joka lähityöntekijälle muodostuu perheessä työskentelyn aikana. Niemelä (2006, 71–72) kuvasi kotipalvelun maksullisuudeksi muuttumisen myötä 1970-luvulla muuttavan työn luonteen valistavasta enemmän huolenpitoon painottuvaksi ja tehokkaasti konkreettisten työsuoritteita tuottavaksi. Sama muutos nähdään toisinpäin tässä ajassa 2020-luvulla ja tutkielman kohteena oleva lapsiperheiden kotipalvelun työskentelyn maksuttomuus on muuttanut työtä enemmän keskustelevaan ja perhettä voimauttavaan suuntaan.

Perheen kotona tehtävässä työskentelyssä korostuu perheen arjen ja perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen tarkkailu ja havainnointi. Havainnoitsijan roolin kautta ei pelkästään saada tietoa siitä mihin asioihin perheessä on puuttuttava. Seuraava aineisto-ote kuvaa havainnointien tekemistä perheessä:

H: Kyllä se toki, jos ajatellaan sitä näkökantaa, että olisi vaikka joku sosiaalityöntekijä esimerkiksi, ketkä pääsääntöisesti tapaisivat toimistolla, eikä tiedä siitä asiakkaan kotiympäristöstä yhtään mitään. Niin totta kai se kotiympäristö saattaa kertoa siitä elämänhallinnasta ja ylipäätään siitä, että onko siellä vaikka lapsille mitään sopivaa ruokaa tai muuta. Niitä näkökulmia nähdään myös. Myös se, että välttämättä arjen hallinnanhaasteet ei ole koskaan kelläkään muulla näyttäytyneet milloinkaan. Ja me mennään sinne ensimmäistä kertaa.

5.2.2 Tiimi- ja yhteistyötasolla muodostuvat roolit

Lähityöntekijät tekivät keskenään yhteistyötä ja tiimiin kuuluvien sosiaalihoitajien ja palveluhoitajien (tilausten käsittelijät) kanssa toimittiin yhteistyössä. Aineiston mukaan oman tiimin sisällä muodostuivat roolit: tiimityöntekijä, tukija, vastuunjakaja, reflektioija ja uuden oppija. Ryhmähaastattelussa ilmeni, että lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät tekivät melko vähän yhteistyötä asiakasperheen käyttämien muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa. Toisaalta tässä oli jonkin verran eroavaisuuksia haastateltavien välillä ja eräs haastateltava toi esiin sen, että tilanne moniammatillisen yhteistyön määrän suhteen oli riippuvainen kyseisestä ajastakin. Toisinaan oli enemmän yhteistyötä ja toisinaan vähemmän. Kuitenkin kaikista haastatteluryhmistä löytyi yhteinen näkemys siitä, että moniammatillista yhteistyötä voisi olla enemmänkin.

Aineistosta yhteistyössä muun asiakkaan palveluverkoston kanssa löydetty roolit olivat: Ongelman ratkaisija, vastuunkantaja, luotettava kumppani, perheen tilanteen tuntija ja muiden palveluiden paikkaaja. Huomioitavaa on se, että aineistosta löydetty ja tässä esitelty roolit ovat lähityöntekijöiden näkökulmasta eli siitä, miten he käsittävät oman roolin olevan yhteistyökumppaneiden keskuudessa. Mikäli tutkittaisiin vaikkapa yhteistyökumppaneiden tai asiakkaiden näkemyksiä, saattaisivat roolit olla erilaisia kuin mitä lähityöntekijät näkevät oman roolin olevan. Yhteistyön ja moniammatillisuuden ollessa melko pientä, muodostuneiden roolien määrä jää pieneksi. Mikäli yhteistyö palveluverkossa olisi runsaampaa, todennäköisesti muodostuvia rooleja olisi enemmän.

H1: Välillä on semmoisia ehkä epärealistisia ajatuksia siitä, että kyllähän ne siellä nyt odottaa kaasupolkimella jalka lähtemään.

H2: Joo, ei ehkä ole välttämättä ihan selvyyttä siitä, että me ei olla mikään kriisipalvelu.

H: Mä ajattelin, että mitä enemmän sitä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa olisi, niin sen enemmän myös olisi ymmärrys meidän palvelustamme ja sen mahdollisuuksista.

Kaikissa ryhmähaastattelussa esiintyi näkemys siitä, että lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijä saattaa olla jopa ainoa työntekijä perheen palveluverkossa, joka käy perheen kotona ja usein käynnit ovat jokaviikkoisia. Perheen kotona työntekijän on mahdollista havaita asioita toisella tavalla kuin virastossa. Haastateltavat toivat esille oman roolin havainnoitsijana perheen arjessa. Rooli perheen tilanteen tuntijana korostui vahvana ja merkityksellisenä kun ryhmähaastattelussa pohdittiin omaa roolia yhteistyökumppaneiden

näkökulmasta. Kuvassa 1 olen esittänyt havainnoitsijan roolin muodostumista perheissä ja sen yhteyttä yhteistyöskentelyyn muun perheen palveluverkoston kanssa saaden roolin perheen tilanteen tuntijana. Toisaalta ryhmähaastatteluissa pohdittiin myös sitä muistavatko ja huomaavatko yhteistyökumppanit riittävän usein pyytää lapsiperheiden kotipalvelua mukaan moniammatillisiin tapaamisiin ja osaavatko perheen kanssa työskentelevät hyödyntää lapsiperheiden kotipalvelua riittävästi.

H1: Se (moniammatillinen yhteistyö) on ehkä vähän vaihtelevaa. Vaihtelevalla syklillä menee. Välillä on yhteistyötä vahvemmin. Kyllä tässä vuosien saatossa on usein ollut keskustelua, että herkästi meidät unohdetaan perheelle. Meidän pitää vähän itse pitää itsestämme ääntä. Hei, me tullaan sitten mukaan, pyytäkää kun on neuvottelu.

H2: Nyt olin aamulla mukana, kun asiakkaalle haettiin aikuissosiaalityötä. Olin siinä palvelutarpeen arvioinnissa asiakkaan tukena mukana. Saatiin yhdessä sitten selventyä kuvaa tästä asiakkaan tilanteesta.

H3: minusta ihan suoranaisesti kyllä riippuu paljon myös työntekijöistä. Jotkut huomioivat enemmän ja jotkut haluavat helpottaakseen myös omaa työtä. On yhteisiä neuvotteluita tai soittaa aktiivisesti tai aktiivisemmin. Ja jotkut ei sitten mitään. Joko ei ollenkaan tai hyvin harvoin.

H: Me emme välttämättä edes tiedä ketä muita toimijoita perheellä on, koska perhe ei itse kerro sitä. Ei välttämättä sitten tule meillekään tietoa. Tai sitten se tulee jonkun ajan päästä.

H: Mä koen myös sitä, että pitää välillä itse selvittää asiakkaalta kysellä. Teillä onkin sosiaalityötä, että kuka teillä käy ja saanko olla yhteydessä. Sen sijaan, että vaikka se tilaus olisikin tullut alun alkaen sosiaalityöntekijältä, niin niitä silti vähän pitää selvittää ehkä siellä vielä työskentelyn aikana yhdessä asiakkaan kanssa.

5.2.3 Yhteiskunnallisella tasolla muodostuvat roolit

Aineistosta löytyi yhteiskunnallisella tasolla olevia rooleja kolme: asiakkaan osallisuuden ja toimijuuden tukija, ongelmien kasautumisen ja monimutkaistumisen ehkäisijä ja muiden palveluiden paikkaaja. Roolien määrä jäi melko pieneksi verrattuna perheen tasolla muodostuviin rooleihin.

Aiemmissä luvuissa olen jo käsitellyt työn sisältöjä ja niihin liittyvää työtettä, jossa korostuu yhdessä asiakkaan kanssa tekeminen ja asiakkaan oman toimijuuden tukeminen.

Yhteiskunnallisena tavoitteena lapsiperheiden kotipalvelun tavoitteena on perheiden

osallisuuden ja toimijuuden tukeminen yhteiskunnassa. Lähityöntekijä ei pelkästään auta yksittäistä perhettä saavuttamaan heidän omia työskentelyllensä asetettuja tavoitteita, vaan samalla lähityöntekijä pyrkii kohti yhteiskunnallisia tavoitteita. Kaikissa ryhmähaastatteluisa esiintyi lapsiperheiden kotipalvelun työskentely muiden palveluiden paikkaajan roolissa. Muiden palveluiden paikkaajan -rooli muodostuu, kun muut palvelut ovat tukossa ja palveluihin joutuu jonottamaan. Samaan aikaan odotteluvaiheessa lähityöntekijän työnkuva laajentuu ja aiheuttaa kuormitusta. Tämän syynä haastatteluiden ja aineistoni mukaan on sote-uudistus ja sosiaali- ja terveystyöskentelyjen siirtyminen hyvinvointialueelle. lastensuojelun asiakasmitoitus ja lastensuojelun työntekijäpula. Nykyinen Petteri Orpon hallitus jatkaa työskentelyä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten pitämiseksi ja uusien työntekijöiden rekrytoimiseksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a).

H1: Ehkä puolisen vuotta sitten oli semmoinen tilanne, oli paljon asiakkaita jotka joko jonottivat johonkin palveluun tai sitten ei ollut vielä löytynyt sopivaa palvelua, oikeaa palvelua. Oli semmoinen rysä, että kaikki vähän jäivät niin sanotusti kotipalvelun varaan. He tuli sitten tänne meidän palveluun odottamaan jotain muuta palvelua. Tavallaan, kunhan siellä käy joku vähän katsomassa, miten siellä menee ja sujuu. Se oli semmoinen rysä.

H2: Se oli semmoisen kannattelijan rooli. Kannatellaan meidän palveluilla oikeasti sen avun piiriin, joka heitä vie eteenpäin vahvemmin.

H2: Ja miten näihin perheneuvoloihin nämä jonot, kuinka kauan ne on ollut minusta jo niin, että ehtii mennä jo se asia, että puhutaan puolen vuoden, lähes vuoden jonosta.

Haastattelija: Miten se näyttäytyy teidän työssä, että asiakkaat eivät saa tarvitsemiaan palveluita?

H2: Kyllähän se on sillä tavalla, että ensinnäkin, että ne tulee tänne, että olisiko ne tulleet tänne, jos sieltä (jonotettavasta palvelusta) olisi saanut jo apua. Jos esimerkiksi lasten käyttäytymisessä on probleemaa sieltä saisi avun, mutta se näkyy meidän käynneillä siten... Mutta onko sulla sitten niitä taitoja. Kyllä mä näen sen perheneuvolan suuren tietotaidon ja merkityksen hyvin isona ja kuulen myös asiakkaiden harmituksen siitä, että ei saa eikä pääse palveluihin.

H1: ehkä näkisin, että enemmän on sitä varhaisen tuen perheitä, mutta kyllä minä itse näen, että se on jo aika isoja ongelmia. Se on kasvava puoli se, että perheessä on jo... jo..

H2: Jotka ehkä kuuluisivat jo olla siellä lastensuojelussa. Kun tiedetään, millä tolalla lastensuojelu tällä hetkellä on, niin sitä korvataan sitten varhaisella tuella. Sen takia varmasti sanon, että sitä kohti mennään, että lastensuojelun asiakkuus sinne tulee jossain kohtaa, mutta se, että onko se sillä hetkellä, kun kotipalvelu on siellä, ei välttämättä ole. Mutta ne merkit ovat jo ehkä olemassa sillä hetkellä perheessä.

H3: Siitä on ainakin ollut puhetta, että nämä perheet ovat jotenkin...Tai perheillä on ehkä. enemmän sitä ongelmaa kuin vielä muutamia vuosia sitten.

Aineisto-otteessani kuvautuu hyvin se tilanne, että muut palvelut ovat tukossa ja asiakasperhe odottaa tarvitsemansa tuen saantia ja samalla on riski siihen, että ongelmat kasautuvat ja monimutkaistuvat. Lapsiperheiden työntekijälle muodostuu lisäksi kannattelijan rooli, jolloin oman työn rajat venyvät. Samaan aikaan rooli ongelmien ennaltaehkäisijänä vaikeutuu ja tämä aiheuttaa kuormitusta lähityöntekijöille. Kuten Araneva (2016, 216) totesi, että riittävän varhainen avun tarpeen ja riskitekijöiden huomaaminen peruspalveluissa edesauttaa sitä, että ongelmat eivät ehdi kasautua ja monimutkaistua. Korostaisin sitä, että pelkkä tuen tarpeiden huomaaminen ei riitä vaan tukea on myös saatava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja perheen tulee saada tukea ja apua sellaiselta ammattilaiselta, jolla riittää osaamista ja taitoa juuri heidän ongelmiinsa. Aineistoni mukaan perheessä perheen kotona tapahtuva työskentely venyttää helposti lähityöntekijän työnkuvaa ja kun perhe ei pääse riittävän ajoissa tarvitsemansa palvelun piiriin, venyttää se entisestään lähityöntekijän työnkuvaa sekä lisää lähityöntekijän työstään kokemaa kuormitusta. Aineistoni osoitti, että lapsiperheiden kotipalvelu vielä melko tuntemattomana ja vähän julkisessa mediassa esillä olevana palveluna – kuten seuraavat aineisto-otteet osoittavat:

H: Kotipalvelusta puhutaan julkisesti aika vähän. En tiedä, onko se ollut koskaan julkisuudessa tai missä tahansa asiaohjelmassa.

H: Minun näkemykseni mukaan ei kaikille ole ihan selkeää, mitä me tehdään. Kotipalvelu on varmaan semmoinen näkymätön...

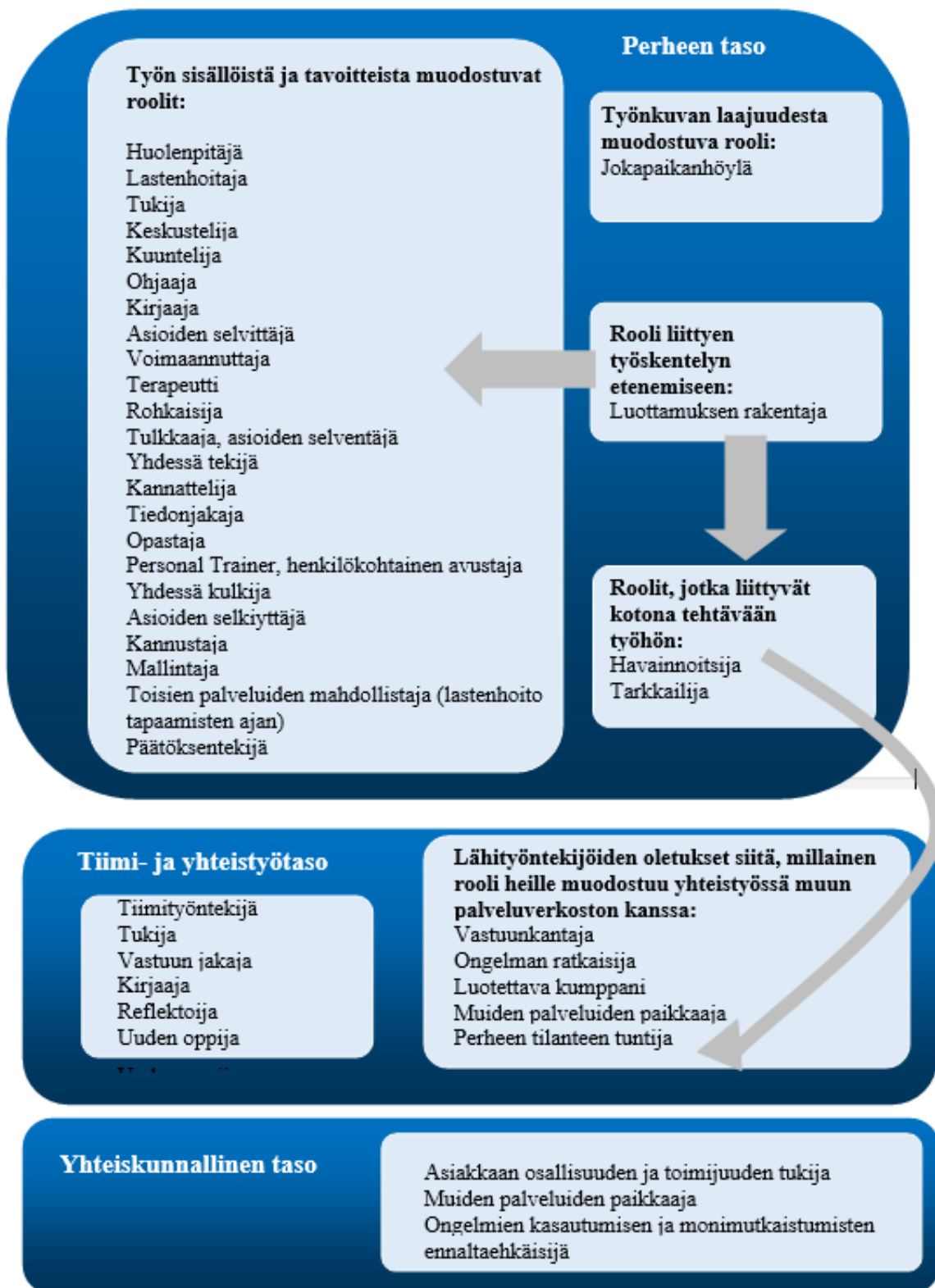
H. Mä uskon, että se on valtava, se on iso merkitys perheelle. Se ei ehkä näy yhteiskunnallisesti, ja juurikin palvelujärjestelmässä. Kotipalvelu, se on sitä käytännön apua. Tällainen palvelu koetaan usein tosi tärkeäksi ja auttavaksi.

H1: Ja saadaan tosi paljon tietoa siitä perheestä. Ja perhetilanteesta, niin sitä ei nämä yhteistyökumppanit aina välillä tajua hyödyntää. Me voidaan käydä kolme kertaa viikossa. Me nähdään aika lähelle sinne arkeen ja tiedetään miten se arki toimii tai ei toimi. Vähän välillä tuntuu, että unohtuu meidän olemassa olo.

H2: Se ei ehkä näy, mutta merkittävästi se on merkitys, jos sillä saadaan estettyä tilanteiden eskaloituminen siellä perheessä, ettei mennä eteenpäin noihin kovempiin, rankempiin palveluihin.

Aineisto-otteet kuvaavat sitä, kuinka lapsiperheiden kotipalvelu ei vielä ole kaikkien tiedossa. Aineiston mukaan kuitenkin lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijällä on merkittävä rooli ennaltaehkäistä perheiden ongelmien monimutkaistumista ja kasautumista ja lähityöntekijä kun käy perheen kotona saa parhaan mahdollisen tietämyksen perheen tilanteesta ja tuen

tarpeista. Lapsiperheiden tunnettavuus sekä perheiden että muiden perhepalveluiden piirissä edesauttaa perheiden tuen saantia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kuva 1. Lähityöntekijän näkökulmasta itselle annettuja rooleja perheen, tiimi- ja yhteistyön ja yhteiskunnallisen tason mukaan eriteltynä.

Kuvassa 1 lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijälle muodostuvat roolit ovat eriteltyinä perheen, tiimin ja yhteistyön ja yhteiskunnallisen tason mukaan. Aineistostani löytyi huomattavasti muita eniten rooleja, jotka muodostuivat perheen tasolla. Perheen sisällä muodostuvat roolit jakautuivat neljän eri kategorian alle: työn sisällöstä ja tavoitteista muodostuvat roolit, perheen kotona työskennellessä muodostuvat roolit, työskentelyn etenemiseen liittyvä rooli (luottamuksen rakentaja) ja työnkuvan laajuudesta muodostuva rooli (jokapaikanhöylä). Yhteistyö- ja tiimitasolla muodostui rooleja, joita lähityöntekijät mainitsivat itselleen muodostuvan oman näkemyksen mukaan ja kuvailivat sitä millaisena, uskoivat muiden perhepalveluverkoston toimijoiden heidän roolinsa näkevän. Yhteiskunnalliselle tasolle sijoittuvia rooleja esiintyi aineistossa selvästi vähemmän kuin perheen sekä tiimin- ja yhteistyön tasolle muodostui.

Luottamuksen rakentajan rooli esiintyi merkityksellisenä, sillä luottamuksen syntymisen kautta perheeseen tehtävät kotikäynnit mahdollistuivat ja luottamuksen syntyminen oli edellytys, sille että perheessä saattoi työskennellä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon perheen tuen tarpeet. Perheen kotona tehtävä työ mahdollisti havainnoitsijan ja tarkkailijan roolien muodostumisen, joillain lähityöntekijä pystyi tekemään perheen kotona ja arjentoimintojen keskellä havaintoja siitä, miten perheen arki sujui. Havainnoitsijan ja tarkkailijan roolit mahdollistavat yhteistyötasolla muodostuvan perheen tilanteen tuntijan - roolin muodostumisen.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Olen tutkielmassani tarkastellut lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden näkemyksiä työn sisällöstään ja heille työskentelyn aikana muodostuvia rooleja ja sitä, miten roolit muodostuvat. Tutkimusaineiston olen kerännyt käyttämällä aineistonkeruumenetelmänä teemahaastatteluita, jotka toteutin ryhmähaastatteluina. Aineiston olen analysoinut aineistolähtöisellä sisällönanalyysin menetelmällä. Tässä luvussa teen yhteenvetoa tutkielmani keskeisistä tuloksista ja niiden mukaan tekemiäni johtopäätöksiä sekä jatkotutkimusaiheita. Pohdin myös tutkimusprosessin kulkua.

Tutkielmani haastatteluihin osallistuneet lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät olivat kaikki koulutukseltaan lähihoitajia (tai sitä vastaava aiempi ammattinimike kodinhoitaja) ja heidän työkokemuksensa määrä lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työtehtävästä vaihteli 7 kuukaudesta 7 vuoteen. Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työn sisällöistä työntekijän näkökulmasta ja heille muodostuvista rooleista ei ole aiemmin tehty tutkimusta ja muutenkin lapsiperheiden kotipalvelusta on tehty vähän tutkimusta. Tämän vuoksi halusin tutkielmani kautta tuoda lapsiperheiden kotipalvelua ja lähityöntekijöiden perheiden parissa tekemään työtä näkyvämmäksi osaksi yhtenä tärkeänä palvelumuotona muiden perhepalveluiden joukossa sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä.

Aineistoni perustella lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät pitivät työn sisältöjä hyvin monipuolisina ja niiden nähtiin muodostuvan pitkälti perheen tilanteen ja yksilöllisten tuen tarpeiden mukaan. Perheen kotona tapahtuva työskentely antoi työntekijälle tilaisuuden havaita lukuisia asioita perheen kotona ja ottaa puheeksi havaintoihin perustuvia asioita. Ennen kotikäyntiä oli mahdotonta tietää, millainen tilanne perheessä on ja mistä kotikäynnin työtehtävät muodostuvat. Lähityöntekijöiden mukaan työtehtävät olivat osittain ennalta-arvaamattomia. Kotikäyntien sisältö saattoi vaihdella saman perheen eri kotikäyntikerroilla. Luottamuksellisen suhteen syventyessä asiakkaan ja lähityöntekijän välillä ammatillisuuden rajat saattoivat heikentyä ja asiakas turvautua työntekijään kaikissa mahdollisissa asioissa, jolloin lähityöntekijä joutui pohtimaan omaa rooliaan ja sitä mitä työskentely voi pitää sisällään ja mitä ei. Lähityöntekijän oli tarvittaessa pidettävä ammatillisuuden rajoista kiinni ja osattava rajata tarvittaessa omaa työtään. Lähityöntekijän työn rajaamista on viime vuosina haastanut muihin perhepalveluihin olleet pitkät jonotusajat. Perheen odottaessaan muihin perhepalveluiden pääsyä lähityöntekijä toimi kannattelijan ja muiden palveluiden paikkaajan -

rooleissa venyttäen omia työtehtäviään asiakasperheen tarpeiden mukaan. Tämä saattoi aiheuttaa kuormitusta lähityöntekijälle, sillä työtehtävät ja vastuu laajenivat.

Ristiriitaisuutta työskentelyyn työnsisältöjen ja työtapojen näkökulmasta aiheutti haastatteluaineistoni mukaan erilaiset tavat tehdä lähityöntekijän työtä. Tutkielmani kohteena olevaan lapsiperheiden kotipalveluun oli yhdistynyt eri kuntien lapsiperheen kotipalvelun lähityöntekijöitä hyvinvointialueelle siirtymän yhteydessä. Tätä ei niinkään pidetty ongelmallisena ja haastatteluaineistoni mukaan lapsiperheiden kotipalvelussa oli jo hiottu yhteisiä toimintatapoja varsin yhteneväiseksi. Sen sijaan ostopalvelun lähityöntekijöiden työn sisältö ja työtavat koettiin kahdessa haastatteluryhmässä olevan erilaista kuin hyvinvointialueen ohjeistukset. Yhdessä haastatteluryhmässä näkemykset erosivat haastateltavien keskuudessa. Osalla heistä oli käsitys ja kokemus siitä, että ostopalvelun lähityöntekijöiden työn sisällöt ja työtavat olivat samanlaisia kuin hyvinvointialueen lähityöntekijöillä, mutta osa oli erimieltä asiasta. Haastateltavien toiveissa oli kuitenkin saada luoduksi yhteneväiset työn sisällöt ja työkäytännöt hyvinvointialueen ja ostopalveluiden lähityöntekijöiden välillä. Sitä pidettiin tavoitteellisena asiana etenkin sen vuoksi, että hyvinvointialueen perheet saisivat tasavertaisesti samansisältöistä lapsiperheiden kotipalvelua. Haastatteluaineistossani esiintyi näkemys siihen, että ostopalvelun lähityöntekijät eivät pystyisi samalla tavoin tekemään yhteistyötä ja sen tekeminen olisi haasteellisempaa kuin hyvinvointialueen lähityöntekijöille. Saman organisaation eli hyvinvointialueen sisällä tehtävä moniammatillinen yhteistyö on helpompaa kuin tehdä eri ostopalveluyritysten lähityöntekijöiden kanssa yhteistyö. Pysyvien ja toimivien yhteistyö rakenteiden luominen on vaikeampaa, kun ostopalvelun lähityöntekijät ovat pirstoutuneet eri palveluntuottajille. Perheiden saaman mahdollisimman tehokkaan ja laadukkaan palvelun takana haasteltavat pitivät moniammatillista työskentelyä perheen kanssa.

Aineistoni mukaan lapsiperheiden kotipalvelun roolit muodostuivat suurelta osin työn sisältöjen mukaan. Työn sisällöt määrittyivät perheen tuen tarpeiden ja työskentelyn tavoitteiden mukaan, joten rooleilla oli siten vahva yhteys työn sisältöihin. Perheen kanssa työskenneltäessä roolit vaihtelivat ja muuttuivat työskentelyjakson ja jopa kotikäynninkin aikana. Lähityöntekijä havainnoi asiakasperheen jäseniä ja muodostaa rooleja saadun palautteen mukaan. Saatu palaute joko vahvisti käytössä olevia rooleja tai muodostui uusia rooleja. Roolien muodostumiseen voidaan soveltaa Goffmanin (1959) rooliteoriaa. Aineistoni mukaan rooleja muodostui perheen, tiimin ja yhteistyörakenteiden ja yhteiskunnan tasolla. Aineistossani korostui perheen tasolla syntyvät roolit, joita aineistossani oli lukuisia. Roolien

lukuisa määrä kuvaa lähityöntekijän laajaa työnsisältöä ja työn merkityksellisyyttä juuri asiakasperheissä.

Oman lapsiperheiden kotipalvelun tiimin sisällä korostui refleктоijan ja tiimityöntekijän rooli tuen antajana ja vastaanottajana. Lähityöntekijöiden näkemykset omasta roolista yhteistyötasolla muiden perheitä tukevien tukitahojen kanssa näyttäytyivät erityisesti perheen tilanteen tuntijana. Lähityöntekijät tekivät työtä perheen kotona ja usein tapasivat perhettä viikoittain, jolloin he saivat perheen tilanteesta ja perheenjäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta runsaasti tietoa havainnoinnin kautta. Yksittäisen perheen tukijana he saattoivat olla perheen palveluista ainoita työntekijöitä, jotka käyvät perheen kotona. Kotikäynnillä lähityöntekijälle avautui huomattavan paljon laajemmat mahdollisuudet tehdä havaintoja perheen tilanteesta kuin vaikkapa perinteisellä toimistokäynnillä. Lähityöntekijöiden näkemyksen mukaan heidän tietämystään perheen tilanteesta ei välttämättä hyödynnetty muiden perheen tukitahojen puolelta niin paljon kuin voisi. Lähityöntekijöiden mielestä tämän vuoksi moniammatillisten yhteistyörakenteiden luominen ja yhteistyön tiivistäminen olisi hyvin tärkeää.

Viime vuosina esillä on ollut jatkuvasti heikentynyt työntekijäpula sekä sosiaali- että terveystalveluissa. Tämä on näkynyt myös lapsiperheiden palveluissa, joissa jo muutenkin on esiintynyt asiakasjonoja sekä sitä, että monin paikoin palveluiden kysyntä ja tarjonta eivät ole kohdanneet. Aineistossa lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät toivat tämän myös esiin ja sen vaikutuksia oman työn sisältöön. Asiakasperheen kohdatessa jonottamista muiden palveluiden piiriin ja jopa tilanteissa, joissa lapsiperheiden kotipalvelu ei välttämättä ole se sopivin tukimuoto sillä hetkellä, lähityöntekijälle muodostui kannattelijan ja muiden palveluiden paikkaajan -rooli. Näissä rooleissa lähityöntekijän työnkuva laajentui yli ammattirajojen vastuuta kasvattaen ja aiheutti painetta mahdollistaa sitä, että perheen tilanne ei oli heikentynyt entisestään. Tämä toi kuormitusta lähityöntekijöille.

Aineistoni mukaan lähityöntekijöiden näkivät oman roolin yhteiskunnallisella tasolla ongelmien kasautumisen ja monimutkaistumisen ennaltaehkäisijänä. Vaikka tutkielmani kohteena ovat lähityöntekijät työskentelivät kaikissa perheissä mukaan lukien lastensuojelun perheet, kokivat he oman roolinsa kaikkien perheiden tukijoina olevan hyvin merkittävä ja vaikuttava. Lapsiperheiden kotipalvelua pidettiin matalan kynnyksen ennaltaehkäisevänä tukimuotona perheille ja palvelun koettiin olevan helposti saatavilla olevaksi. Aineistoni lähihoitajilla korostui näkemys siitä, että heidän roolinsa oli auttaa perhettä selviytymään

haasteellisista elämäntilanteista ja voimaannuttamaan perheitä siten, että tavoitteena oli saavuttaa itsenäisesti toimiva perhe. Kaikissa haastatteluissa sanoitettiin, että työn tavoitteena oli tehdä kotipalvelun työ tarpeettomaksi. Lähityöntekijöiden näkemyksissä korostui oman työn näkyminen merkittävänä ja tärkeänä ei ainoastaan perheille ja yhteistyössä muiden perhepalveluiden yhteiskumppanina vaan myös yhteiskunnallisella tasolla.

Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijät olivat sitä mieltä, että kotipalvelun maksuttomuus oli vaikuttanut työn sisältöön ja lähityöntekijälle muodostuviin rooleihin. Maksuttomuuden myötä työn sisältö ei jäänyt pelkästään siihen, että vanhempi otti kaiken mahdollisen hyödyn irti siitä, että lähityöntekijä suorittaa perheessä mahdollisimman paljon työtehtäviä ja vanhempi itse käyttää ajan hyödyksi mahdollisimman tehokkaasti. Maksuttomaan kotipalveluun siirtymisen nähtiin antavan lähihoitajan työskentelyssä tilaa laajemminkin muillekin työtehtäville, kuten keskusteluun ja ohjaamiseen, joiden avulla koettiin, että perhettä voitiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla myös psykososiaalisin keinoin. Kokonaisvaltaisempi työote mahdollistaa perheen omien voimavarojen lisääntymisen paremmin.

Tutkimusprosessin aikana olen reflektoinut toistuvasti asemaani tutkijana. Omat aiemmat kokemukset ovat haastaneet siinä, että tutkimusaihetta on pitänyt pystyä lähestymään mahdollisemman avoimin mielin huolimatta omista ennakkokäsityksistä. Oma kokemus lapsiperheiden kotipalvelun työstä on kuitenkin auttanut valikoimaan tutkimusaiheen ja -kysymykset, luomaan tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja toteuttamaan ryhmähaastattelut onnistuneesti teemahaastatteluilla. Erityisesti ryhmähaastatteluissa syvälinen tietämys ja kokemus on auttanut viemään haastatteluita eteenpäin ja kysymään tarkentavia lisäkysymyksiä. Aineistonkeruumenetelmä on osoittautunut hyvin onnistuneeksi, sillä koen päässeeni tutkijana käsiksi juuri niihin käsityksiin, joita lähityöntekijöille on muodostunut omassa työssään. Aineiston analyysissä ja tulosten tulkinnassa pyrkimyksenä ollut lähityöntekijöiden näkemysten esittäminen objektiivisesti. Aineistoni on ollut laaja ja hyvin sisältörikas. Olen pyrkinyt tulosten raportoinnissa tuomaan esiin mahdollisimman hyvin aineiston kattavuuden ja sen moniäänisyyden.

Ennen tutkielmani aineistonkeruuta oletin, että tutkielmani kohteena olevalla lapsiperheiden kotipalvelulla on olemassa ainakin vähäisissä määrin olevia moniammatillisia yhteistyönrakenteita, sillä moniammatillisen työskentelyotteen merkitystä korostetaan

Sosiaalihuollon soveltamisoppaassa (STM 2017b). Aineistonkeruun aikana todentui kuitenkin, että moniammatillisen yhteistyön toteutuminen oli melko vähäistä ja oli riippuvainen yhteistyökumppaneidenkin aktiivisuudesta yhteistyön käynnistämisen suhteen. Aineistostani saadut tulokset koskien yhteistyössä muodostuneista rooleista jäivät ennakoitua vähäisemmiksi ja syynä saattaa olla se, ettei moniammatillinen yhteistyö ollut niin tiivistä kuin olin ennen aineistonkeruuta luullut olevan. Minkälainen vaikutus moniammatillisen yhteistyön vähäisyydellä on perheiden hyvinvointiin? Haastateltavilla esiintyi yksimielisesti toive moniammatillisen yhteistyön rakenteiden luomisesta ja sen nähtiin edistävän asiakasperheiden saaman laadukkaan palvelun toteutumista ja edistävän asiakkaan tilannetta tehokkaasti parempaan suuntaan. Moniammatillisten yhteistyörakenteiden puolesta puhuu myös se, että se voisi osaltaan vähentää lähityöntekijöiden työstä kokemaa kuormitusta, kun työnsisältöjen jakautumisesta voidaan sopia ja työn aiheuttamaa vastuuta voidaan jakaa keskenään. Moniammatillinen työ on hyödyksi myös asiakasperheelle, sillä moniammatillisten verkostotapaamisten ansioista ei tarvitse kertoa useaan kertaan, ja perheelle hahmottuu paremmin eri ammattialojen työntekijöiden vastualueet ja työnkuvat.

Aineistossani korostui vahvasti roolit, jotka muodostuivat perheen tasolla liittyen perheen tuen tarpeisiin ja työskentelyn tavoitteisiin. Rooleja oli huomattavasti vähemmän tiimi- ja yhteistyö ja yhteiskunnallisella tasolla. Lähityöntekijän työ toki painottuu perheissä tapahtuvaan työskentelyyn ja työn ytimenä on yksittäisen perheen tilanteeseen aikaan saatu muutos. Ryhmähaastatteluissakin omaa työskentelyä lähestyttiin vahvasti perheissä tehtävästä työstä käsin. Esimerkiksi teemakysymyksen ”Mitä työtehtäviä työpäivä ja työviikko pitää sisällään?” lähestyttiin perheissä tehtävistä työtehtävistä käsin. Kahdessa ryhmähaastattelussa jouduin erikseen kysymään mitä työtehtäviä perheen ulkopuolella on.

Ajattelen, olisiko aineistosta mahdollisesti saanut enemmän rooleja liittyen yhteiskunnalliseen tasoon jollain toisentyyppisillä kysymyksillä. Yhtenä teemahaastattelun teemana olisi voinut olla lähityöntekijöiden omat käsitykset itsestään yhteiskunnallisena vaikuttaja. Vaikka tämä teema toistui haastatteluissa useaan kertaan, jäin silti pohtimaan olisiko tämän teeman mukaan otto omana teemana kerryttänyt vielä enemmän ja monipuolisempaa aineistoa.

Tutkielmani vahvistaa sitä, että oikeaan aikaan, mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kokonaisvaltaisesti ja perusteellisesti tarjottu lapsiperheiden kotipalvelun tuki auttaa perhettä jatkossakin selviytymään paremmin haasteellisista elämäntilanteista. Toisaalta lapsiperheiden kotipalvelua saaneilla perheillä on jo kokemus tuesta, jota on aiemmin saanut, ja se voi

madaltaa jatkossakin kynnystä hakea apua ja tukea uudelleen perheen tilanteen niin vaatiessa. Maksuttomuus lapsiperheiden kotipalvelun työssä ei pelkääntään mahdollista kokonaisvaltaista työskentelyä perheen kanssa, vaan madaltaa myös kynnystä ottaa lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän tarjoamaa kokonaisvaltaista tukea vastaan, eikä työskentely perheessä jää pelkääntään siihen, että asiakasperhe ottaa lähityöntekijän tekemästä työstä kaiken mahdollisen konkreettisen avun irti. Maksuttomuuden myötä tuen tarpeessa olevia perheitä ei jättäydy pois tuen piiristä ainakaan taloudellisten syiden vuoksi. Tästä voidaan todeta, että lapsiperheiden kotipalvelun tukeen kannattaa satsata, sillä saatu tuki lapsiperheille maksaa itsensä takaisin sillä, että raskaampien ja kalliimpien tukimuotojen tarve vähenee. Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työskentelyn vaikutukset saattavat heijastua seuraaviinkin sukupolviin. Kun tukea on annettu riittävän varhain ja elämänhaastekohtien ongelmat ratkaistu jo siinä vaiheessa, kun perheen lapsi on vauvaikäisen tuen kohteena olleella paremmat mahdollisuudet itse perhettä perustaessa tarjota lapselleen tasapainoinen kasvuympäristö. Sen sijaan puolestaan tuen saamattomuus syystä tai toisesta elämänhaasteellisissa kohdissa altistaa ongelmien kasautumiseen ja monimutkaistumiseen ja niillä voi olla ylisukupolvisia vaikutuksia.

Aineistoa analysoidessani erityisesti roolien kohdalla ja nimenomaan keskittyessäni tutkimuskysymyksen mukaisesti juuri lähihoitajien omiin näkemyksiin heille muodostuvista rooleista, en voinut olla ajattelematta sitä, miten muut mahdollisesti näkevät lähityöntekijälle muodostuvat roolit. Mikäli tarkastelun kohteena olisi vaikkapa asiakkaat tai perhepalveluverkoston yhteistyökumppani, olisiko vastaukset samanlaisia vai erilaisia kuin mitä minä sain työntekijöiden näkökulmasta? Rooleja sekä lähityöntekijän työn sisältöä voisi tarkastella hyvin muistakin näkökulmista. Mikäli asiakkaan näkökulmasta tutkittaisiin lähityöntekijöiden työnsisältöä, voisi tarkastelun keskittää siihen kohtaako lapsiperheiden kotipalvelun tarjoama tuki perheiden tarpeet ja mikä on lapsiperheiden kotipalvelun työskentelyn merkitys perheille. Aineistossani oli paljon kuvailua siitä, miten lapsiperheiden kotipalvelun työskentelyssä korostuu työympäristönä perheen koti ja miten työskentely alkaa vuorovaikutuksen keinoin etenemään. Vuorovaikutusta ja asiakkuussuhteen muodostumista on tutkittu melko paljon, mutta perheen koti asiakassuhteen muodostumisen ja luottamuksen rakentamisen paikkana, on vähemmän tutkittu aihe. Tämä olisi tutkimusaihe, jota voisi lähestyä etnografisella tutkimusotteella. Kiinnostavaa olisi tutkimus lapsiperheiden kotipalvelun asiakkaiden seurannasta pitkäaikaistutkimuksella, jossa selvitettäisiin lapsiperheiden kotipalvelun vaikuttavuutta: onko perhe selviytynyt haasteista eteenpäin omin

neuvoin, onko yhteiskunnan tukipalveluille ollut tarvetta ja jos on, onko se ollut väliaikaista ja onko perhe välttynyt raskaammilta tukimuodoilta.

Lähteet

- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne (2013) Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. Raportti 3/2019. Helsinki: Terveyden-, ja hyvinvoinninlaitos. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137709/URN_. Viitattu 5.4.2024.
- Aaltio, Iris & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Helsinki, 177–188.
- Araneva, Mirjam (2016) Lapsen suojele: toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Talentum Pro.
- Arja Hastrup, Arja & Pelkonen, Marjaana & Varonen, Päivi (2021) Perhekeskusten kehittäminen ja vakiinnuttaminen tulevilla hyvinvointialueilla: ohjeita toimintasuunnitelman laadintaan. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141560/URN_ISBN_978-952-343-635-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 5.4.2024.
- Aula, Maria – Kaisa & Juurikkala, Virva & Kalmari, Hanne & Kaukonen, Päivi & Lavikainen, Marjo & Pelkoinen, Marjaana (2016) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74904>. Viitattu 2.4.2024.
- Bing, Vikebe (2011) Historisk utveckling av familjecentraler i Sverige och Norden. Teoksessa Kekkonen, Marjatta & Montonen, Miia & Viitala, Riitta. Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familier. Köpenhamn: Oy Fram Ab.
- Bryar, Rosamund & Luker, Karen A & McHugh, Gretl A. (2017) Health visiting: preparation for practice. John Wiley & Sons, Incorporated
- Goffman, Ervin (1959) The Presentation of Self in Everyday Life. University of Edinburgh, Social Sciences Research Centre.
- Halme, Nina & Perälä & Marja-Leena (2014) Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa: Lammi-Taskula & Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.
- Harjula, Minna (2020) Eletty sosiaalityö kahden sukupolven murroskokemuksena 1940–2000. Teoksessa Johanna Moilanen & Johanna Annola & Mirja Satka (toim). Sosiaalityön

- käänteet. Jyväskylä: Sophi, 47–75. Saatavilla:
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/67826>. Viitattu 3.9.2023.
- Henkilötietolaki. 523/1999 Annettu Helsingissä 22.4.1999. Saatavilla:
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990523>. Viitattu 5.12.2023.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Ilmarinen, Katja & Vuorenmaa, Maaret & Karvonen, Sakari & Lammi-Taskula, Johanna (2023) Tyydyttymätön palvelutarve lapsiperheitä tukevissa sosiaalipalveluissa. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 60(1). Saatavilla: [ISBN_978-952-343-289-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://doi.org/10.1007/s00127-023-0289-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y) Viitattu: 23.3.2024.
- Isoherranen, Kaarina (2012). Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Helsingin yliopisto. Saatavilla:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf. Viitattu 25.03.2024.
- Jaakkola, Jouko (1994) Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (toim.) *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 71–162.
- Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi & Hall, Christopher (2017) *Responsibilisation at the Margins of Welfare Services*. Lontoo: Routledge.
- Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2022) *Kotikäyntityön rajat ja rajattomuus päihde- ja mielenterveyskuntoutustyössä*. Teoksessa Raitakari, Suvi & Günther, Kirsi & Räsänen, Jenni-Mari (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Juhila, Kirsi (2004) *Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus*. *Janus*, vol. 12 (2), 155–183.
- Juhila, Kirsi, Mäkitalo & Åsa & Noordegraaf, Mirko (2014) *Analysing social work interaction: premises and approaches*. Teoksessa *Analysing Social Work Communications. Discourse in practice*. Toim. Hall & Christopher, Juhila, Kirsi, & Matarese, Maureen & van Nijnatte, Carolus.
- Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Stakes.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020a) *Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan?* Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 9–20.

- Juuti, Pauli & Puusa, Anu 2020b: Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Helsinki, 173–176.
- Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo, Terhi & Viestilä, Minna & Virolainen, Arja (2012) Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Edita. Helsinki.
- Kainlauri, Anne (1998) Kohtaaminen kotityön näyttämöllä. Teoksessa Haverinen, Riitta & Simonen, Leila & Kiikkala, Irma (toim.) Kohtaamisia sosiaali- ja terveysalan areenoilla. Haverinen, Riitta. Gummerus Jyväskylä.
- Kananoja, Aulikki & Ruuskanen, Kristiina (2019) Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2019:4. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kananoja, Aulikki (2019) Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi: Loppuraportti. STM.
- Karttunen, Teija & Hietämäki, Johanna (2017) Tiedon käytön kysymyksiä ja haasteita sosiaalityön asiakastyössä. Teoksessa Haverinen, Riitta & Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja. Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino.
- Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Saikkonen, Paula (2022) Johdanto. Teoksessa Suomalaisten hyvinvointi 2022. Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Saikkonen, Paula. (toim.). Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Kekoni, Taina & Mönkkönen, Kaarina & Hujala, Anneli & Laulainen Sanna & Hirvonen Jukka (2019). Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Kekoni, Taina, Mönkkönen, Kaarina & Pehkonen, Aini (2019) Moniammatillinen yhteistyö: Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Keränen, Marja (1995) Yksityisen ja julkisen muuttuvat rajat. Teoksessa Naiset yksityisen ja julkisen rajalla (toim) Eräsaari. Leena & Julkunen, Raija & Silius, Harriet. Vastapaino: Jyväskylä
- Korvela, Pirjo & Saarilahti, Marja & Sekki, Sanna (2014) Arkirytmien muuttaminen –uuden työtavan kehittäminen perhetyöhön. Teoksessa Korvela, Pirjo & Tuomi-Gröhn, Terttu (toim.) Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa. Kuluttajatutkimuskeskus.190–210.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005) Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan - puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 13(4), 452–460.
- Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria & Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu (2011) Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL. Raportit ja selvitykset* 2011:54. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79866/d68ab232-88fc-4478-8c21-91164a177a1a.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Saatavilla 5.4.2024.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon maksuista (734/1992) muutoksineen. Annettu Helsingissä 3.8.1992. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734#P1> (viitattu 21.2.2024)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä (569/2009) Annettu Helsingissä 24.7.2009. Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090569>. Viitattu 21.2.2024.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) Annettu Helsingissä 26.6.2015. Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>. Viitattu 1.12.2023.
- Lammi-Taskula, Johanna & Lindberg, Päivi & Närvi, Johanna & Kauppinen, Timo & Gissler, Mika & Hakulinen, Tuovi & Hauhio, Nora & Helenius, Jenni & Hietanen-Peltola, Marke & Jahnukainen, Johanna & Eriksson, Piia & Utriainen, Siiri & Weckroth, Niina & Saariluoma, Lotta & Kiviruusu, Olli & Aalto-Setälä, Terhi (2022) *Lapset, nuoret ja perheet*. Kestilä, Laura & Kapiainen, Satu & Mesiäislehto, Merita & Rissanen, Pekka (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen*. *Asiantuntija-arvio, kevät 2022*. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)*.
- Lapsen oikeuksien yleissopimus (60/1991) Saatavilla: https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 4.5.2023.
- Lastensuojelulaki (417/2007) Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 4.5.2023.
- Machin, Alison I & Machin, & Machin, Tony & Pauline Pearson (2012) Maintaining equilibrium in professional role identity: a grounded theory study of health visitors' perceptions of their changing professional practice context. *Journal of Advanced Nursing* Volume 68, Issue 7 Jul 2012.1441-1673. Saatavilla: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1365-2648.2011.05910> Viitattu 23.3.

- Metsola, Anne (1990) Kotipalvelun mahdollisuudet ja rajat. Kotipalvelun nykytilaa ja kehittämistä selvittävän työryhmän muistio. Sosiaalihuollon julkaisuja.
- Mäkitalo, Åsa & Säljö, Roger (2002) Talk in Institutional Context in talk: Categories and Situated Practice.
- Mäkitalo, Åsa (2014) Categorisation. Teoksessa Hall, Christopher, Juhila, Kirsi, Matarese, Maureen & van Nijmegen, Carolus. (toim.) Analysing Social Work Communications. Discourse in practice.
- Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Jaakola, Anne-Mari, Profiam Sosiaalipalvelut Oy:n henkilöstö ja Pehkonen, Aini (2019) ”Kohti monitoimijasta kehittämistä”. Teoksessa Moniammatillinen yhteistyö -vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla, (toim.) Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & ja Pehkonen, Aini, 112–148. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Möttönen Sakari & Kettunen Pekka (2014) Sosiaalipalvelut kuntien hallinto- ja palvelurakenteiden murroksessa. Teoksessa Haverinen, Riitta & Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 109–124.
- Niemelä, Anna-Liisa (2006) Kiire ja työn muutos. Tapaustutkimus kotipalvelutyöstä. Helsinki. Yliopistopaino.
- Perustuslaki 731/1999 Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 4.9.2023.
- Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelujen diskursiivinen analyysi: kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuskenttinä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. 212–241.
- Pulma, Panu (1994) Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 15–70.
- Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 145–156.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2022) Kotikäänne: Hyvinvointipalveluiden ja – työn muutos. Teoksessa Raitakari & Suvi, Günther, Kirsi & Räsänen, Jenni-Mari (toim.) 2022. Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus. Tampere: Tampere University Press.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. 9–36.

- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamichestä hoiva-alan yrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 261–340.
- Seaman Helen Elizabeth (2021) Health Visitors' Professional Identity and their Lived Experience of Service Change. <https://uhra.herts.ac.uk/handle/2299/25198>. Viitattu 23.3.2024.
- Simonen, Leila (1982) Kunnallinen kodinhoitoapu lapsiperheiden tukijana. Sosiaalihuollon julkaisuja 7/1982. Helsinki.
- Slembrouck, Stefaan & Hall, Christopher (2014) Boundary work. Teoksessa Hall, Christopher & Juhila, Kirsi & Matarese, Maureen & van Nijnatten, Carolus (toim.), Analysing social work communication: Discourse in practice. London: Routledge, 61–78.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (SMT) (2018) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ ja_ muist_ 29_ 20_ 16.pdf?sequence=1. Viitattu 2.4.2024.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (SMT) (2023) Saatavilla: <https://stm.fi/sotepalvelut/jarjestelma-vastuut>. Viitattu 6.10.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (SMT) (2024a) Toimeenpanosuunnitelma 2024–2027: Sosiaali- ja terveysalan sekä pelastusalan henkilöstön riittävyden ja saatavuuden turvaaminen. Hyvän työn ohjelma. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165505/STM_ 2024_ 11_ J.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 2.4.2024.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (SMT) (2024b) Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveyshuollon järjestämiselle. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165405>. Viitattu 2.4.2024.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2017a) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Saatavilla: https://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_ Lapsi- ja+perhepalveluiden+muutosohjelma.pdf. Viitattu
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2017b) Sosiaalihuollon soveltamisopas. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3959-2>. Viitattu 2.5.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). (2024c) Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut. Saatavilla: <https://stm.fi/sotehuollon-asiakasmaksut>. viitattu 4.2.2024.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.

Viitattu 3.9.2023,

Tedre, Silva (1995) Julkinen auttaja yksityisessä kodissa. Teoksessa Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Toim. Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius. Vastapaino: Jyväskylä.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) (2024) Ehkäisevä lastensuojelu. Saatavilla:

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>. Viitattu 22.03.2024.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) (2024) Lapsiperheiden kotipalvelu. Saatavilla

<https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/lapsiperheiden-kotipalvelu#:~:text=Lapsiperheiden%20kotipalvelu%20on%20sosiaalihuoltolain%20%281301%2F2014%2C%2018%20a%20%2C%A7%29%2C%A0mukaista,perhet%3%A4%20lasten%20ja%20kodin%20hoidossa%20sek%C3%A4%20vahvistamalla%20arjen%20taitoja>. Viitattu 22.03.2024.

Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Gummerus.

Jyväskylä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki:

Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset

periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Urponen, Kyösti (1994) Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jaakkola,

Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (toim.) Armeliaisuus,

yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki:

Sosiaaliturvan keskusliitto. 163–260.

Valtioneuvoston kanslia (2015) Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma, 26.5.2015.

Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Viitala, Kaija (1990) Kotipalvelu- työtä ihmisten kesken. Kotipalvelun sisällön

kehittämiprojektin raportti 2. Sosiaalihuoltolain julkaisuja 18/1990.

Wiechel, Anna Helena (2008) Den omskolade hemsamariten: en studie om den kommunala

hemtjänstens förändring från 1960 till 2006. Umeå University, Faculty of Social

Sciences, Economic History.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Työkokemus lapsiperheiden kotipalvelun työstä

Lapsiperheiden kotipalvelun tavoitteet

1. Mitä tavoitteita lapsiperheiden kotipalvelulla on?
2. Kuka määrittelee tavoitteet?

Lapsiperheiden kotipalvelun työn sisältö

3. Mikä lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työnkuva on?
4. Millaisia erilaisia työtehtäviä päivään/työviikkoon kuuluu?
5. Millaisia erilaisia rooleja työskentelyn aikana muodostuu?

Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijän työympäristönä koti

6. Kuvaile kotikäyntiä

Yhteistyö muiden palvelujärjestelmän tahojen kanssa

7. Minkälaista yhteistyötä tehdään ja keitä yhteistyökumppanit ovat?
8. Mistä asiakkaat tulevat lapsiperheiden kotipalveluun?
9. Ohjataanko asiakkaita muihin tahoihin, minne?
10. Millaisia odotuksia ja toiveita yhteistyötahoilla on lapsiperheiden kotipalvelua kohtaan?
11. Millainen on lapsiperheiden kotipalvelun rooli/merkitys palvelujärjestelmässä?

Onko yhteiskunnallinen ja maailmanlaajuinen tilanne vaikuttanut lapsiperheiden kotipalvelun työhön? Miten?

Millaiseksi näet lapsiperheiden kotipalvelun kehittyvän tulevaisuudessa?

Liite 2. Informointikirje

Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöille: pyyntö osallistua tutkielman ryhmähaastatteluun

Olen sosiaalityön maisteriopiskelija Mari Nikkanen. Olen tekemässä Turun yliopistolle pro-gradu-tutkielmaa liittyen lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden näkemyksiin työn sisällöstä ja rooleista, joita kotipalvelun lähityöntekijöille muodostuu perheiden tukijoina. Toive pro gradun tekemisestä lapsiperheiden kotipalveluun tuli tietooni Turun yliopistolta tammikuussa 2023 ja tartuin tähän mahdollisuuteen, mutta tutkielman aihe on omasta kiinnostuksestani lähtöisin. Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöistä on tehty melko vähän tutkimusta, joten toivon tutkielmani kautta saavani kotipalvelun lähityöntekijöiden työnkuvaa ja sisältöä sekä työn merkitystä näkyvämmäksi osana lapsiperheiden palvelujärjestelmää.

Pro gradu -tutkielmani on laadullinen tutkimus ja kerään aineistoni lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastattelut pidän lapsiperheiden kotipalvelun järjestämässä tilassa, ja niiden arvioitu kesto on noin 1,5 tuntia ja haastatteluryhmän koko on 2-4 haastateltavaa. Haastattelut ovat suunniteltu pidettäväksi alkuvuodesta 2024 ja ne äänitetään. Äänite tallennetaan ja käsitellään opiskeluuni tarkoitetulla kannettavalla tietokoneella, jonne pääsy on ainoastaan minulla tiedossa olevan salasanan takana. Tutkielmani ei pidä sisällään sellaisia tietoja, joista haastateltavan voisi tunnistaa. Tämän lisäksi tutkielmani ei tule sisältämään sellaisia tietoja, joista mahdollisesti asiakkaasta puhuttaessa, asiakkaan henkilöllisyyden voisi tunnistaa. Tutkielmassa ei mainita minkä paikkakunnan tai hyvinvointialueen lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöitä on haastateltu. Haastatteluaineistoa ei käytetä muuhun tarkoitukseen kuin tässä mainittuun ja tutkielman valmistuttua poistan haastattelujen sopimisesta kertyneet nimi- ja sähköpostitiedot, haastattelun osallistumisen suostumuslomakkeet ja haasteluaineiston kannettavalta tietokoneeltani.

Lisätietoja tutkimuksestani ja siihen osallistumisesta saa olemalla yhteydessä minuun sähköpostin kautta matuun@utu.fi.

Ystävällisin terveisin
Mari Nikkanen

ovat minuun yhteyksissä siten, että jokaisesta kolmesta tiimistä yksi haastateltava ilmoittaa haastatteluun osallistuvien nimi- ja sähköpostitiedot. Haastateltavaksi haluava voi olla minuun yhteydessä myös suoraan sähköpostilla, jos haluaa osallistua haastatteluun tai perua haastatteluun osallistumisen. Haastateltavien sähköpostiosoitteet ja toimivat informointikanavana mahdollisten haastatteluperuutusten tai mikäli haastateltavia on informoitava joistain muusta haastatteluun liittyvistä asioista. Tutkielman valmistuttua poistan tietokoneelta yhteyshenkilön ja haastateltavien nimi- ja sähköpostitiedot.

Tutkielmani aineistonkeruuta varten pidän 3 ryhmähaastattelua (2–4 haastateltavaa/haastatteluryhmä), jotka äänitetään kannettavalle tietokoneelle. Litterointi suoritetaan sanatarkasti, mutta puhujia ei erotella toisistaan, sillä se ei ole tutkimuskysymysten kannalta oleellista. Lopullisessa tutkielmassa käytetään pelkästään suoria lainauksia ilman haastateltavien erottelua. Haastatteluaineisto pseudonymisoidaan. Haastatteluaineistossa ei käytetä haastateltavien nimiä, eikä muitakaan tunnistetietoja (ikä, sairaudet, jokin haastateltavan ulkoinen ominaisuus, kotikaupunki, työalue). Litteroinnissa poistetaan edellä mainittujen lisäksi haastateltavien sellaiset maininnat, jotka viittaavat esimerkiksi työskentelyalueeseen tai hyvinvointialueeseen.

Suostumuslomakkeet skannaan ja talletan kannettavalle tietokoneelleni. Paperiset skannatut suostumuslomakkeet tuhoan tämän jälkeen paperisilppurilla. Tietokoneen sisältöihin pääsee käsiksi salasanalla, joka on vain minun tiedossani. Ryhmähaastatteluiden äänitiedostot tallennan tietokoneelle ja niiden käsittely tapahtuu samoin kuin tutkielman kirjoittaminen kannettavalla tietokoneella.

Aineistoa käytetään vain tähän kyseiseen tutkielmaan, eikä sitä luovuteta muuhun käyttötarkoitukseen. Tutkielmani on arvioitu valmistuvan viimeistään syyskuussa 2024. Sen julkistamisen jälkeen tuhoan tallennetut nimi- ja sähköpostitiedot, suostumuslomakkeet, äänitiedostot ja niiden litteroinnit.

Liite 4. Suostumuslomake

SUOSTUMUS TUTKIELMAAN OSALLISTUMISESTA

Tutkielma: Lapsiperheiden kotipalvelun lähityöntekijöiden työn sisältö ja erilaiset roolit perheiden tukijoina

Mari Nikkanen, sosiaalityön maisteriopiskelija, Turun yliopisto

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkielman tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Suostun siihen, että minua haastatellaan ryhmähaastattelussa sekä ryhmähaastattelu äänitetään ja antamani tietoja käytetään kyseisen tutkielman tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Paikka ja päiväys _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys
